

Issue №10

Part 2

International periodic scientific journal

ONLINE

www.sworldjournal.com

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
(ICV: 82.07)

SWorld Journal

Issue №10
Part 2
November 2021

With the support of:

D.A.Tsenov Academy of Economics - Svishtov (Bulgaria)
Institute of Sea Economy and Entrepreneurship
Moscow State University of Railway Engineering (MIIT)
Ukrainian National Academy of Railway Transport
State Research and Development Institute of the Merchant Marine of Ukraine (UkrNIIMF)
Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education
Alecu Russo State University of Bălți
GUUPO "Belarusian-Russian University"
Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences
Odessa Research Institute of Communications

Published by:

SWorld & D.A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov, Bulgaria

Editor: Shibaev Alexander Grigoryevich, *Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician*
Scientific Secretary: Kuprienko Sergey, *PhD in Technical Sciences*

Editorial board: More than 240 doctors of science. Full list on pages 3-4

The International Scientific Periodical Journal "*SWorldJournal*" has been published since 2018 and has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars.

Periodicity of publication: Quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Editorial board

Averchenkov Vladimir Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Bryansk State Technical University, Russia
 Angelova Polyana Georgieva, Doctor of Economic Sciences, Professor, Economic Academy D A Tsenova, Svishitov, Bulgaria, Bulgaria
 Animica Evgenij Georgievich, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ural State University of Economics, Russia
 Antonov Valerij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Technical University of Ukraine "Kiev Polytechnic Institute", Ukraine
 Antrapceva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Ahmadiyev Gabbulhat Malikovich, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
 Bazheva Rima Chamalovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Kabardino-Balkarian State University named after H M Berbekov, Russia
 Batyrgareeva Vladislava Stanislavovna, Doctor of Law, Research Institute for the Study of Crime Problems named after academician V V Stashisa NAPRN of Ukraine, Ukraine
 Bezenzhynh Tatyana Ivanovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, St Petersburg State University of Economics, Russia
 Blatov Igor Anatolevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
 Burda Aleksey Grigorevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
 Buharina Irina Leonidovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Udmurt State University, Russia
 Bushueva Inna Vladimirovna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
 Bykov Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
 Velichko Stepan Petrovich, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, Ukraine
 Vizir Vadim Anatolevich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
 Vozhegova Raisa Anatolevna, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Institute of Irrigated Agriculture of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
 Volgireva Galina Pavlovna, Candidate of Historical Sciences, assistant professor, Perm State University, Russia
 Voloh Dmitriy Stepanovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, A A National Medical University Pilgrim, Ukraine
 Vorozhbitova Aleksandra Anatolevna, Doctor of Philology, Professor, Sochi State University, Russia
 Gavrilenko Nataliya Nikolaevna, Doctor of Education, assistant professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
 Georgievskij Gennadiy Viktorovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, senior scientific employee, SE "Ukrainian Scientific Pharmacopoeia Center for the Quality of Medicines", Ukraine
 Getman Anatolij Pavlovich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
 Gilev Gennadiy Andreevich, Doctor of Education, Professor, Moscow State Industrial University, Russia
 Goncharuk Sergej Mironovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Granovskaya Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
 Grebneva Nadezhda Nikolaevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Grizodub Aleksandr Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, SE "Ukrainian Scientific Center for the Quality of Medicines", Ukraine
 Gricenko Svetlana Anatolevna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Ural State Academy of Veterinary Medicine, Russia
 Gudzenko Aleksandr Pavlovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Lugansk State Medical University, Ukraine
 Demidova V G, candidate of pedagogical sciences, assistant professor, Ukraine
 Denisov Sergej Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
 Dorofeev Andrej Viktorovich, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University, Russia
 Doroshina Elena Yurevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, G V Russian University of Economics, Plekhanov, Russia
 Ermagambet Bolat Toleuhanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Director of the Institute of Coal Chemistry and Technology LLP, Kazakhstan
 Zhovtonog Olga Igorevna, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Land Reclamation NAAS, Ukraine
 Zaharov Oleg Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
 Zubkov Ruslan Sergeevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Nikolaev Interregional Institute for Human Development of the Higher Educational Institution "University of Ukraine", Ukraine
 Irzhi Hlahula, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, FLKR - T Bati University, Zlín, Czech
 Kalajda Vladimir Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tomsk State University, Russia
 Kalenik Tatyana Kuzminichna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
 Kantarovich Yu L, Ph D in History of Arts, Odessa National Music Academy, Ukraine
 Kapitanov Vasilij Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Karpova Nataliya Konstantinovna, Doctor of Education, Professor, South Federal University, Russia
 Kafarskij Vladimir Ivanovich, Doctor of Law, Professor, Director of Science Center of Ukrainian Constitutionalism, Ukraine
 Kirillova Elena Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Kirichenko Aleksandr Anatolevich, Doctor of Law, Professor, Ukraine
 Klimova Natalya Vladimirovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
 Knyazeva Olga Aleksandrovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Bashkir State Medical University, Russia
 Kovalenko Elena Mihajlovna, doctor of philosophical science, Professor, South Federal University, Russia
 Kovalenko Petr Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
 Kokebaeva Gulnazar Kekenovna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan
 Kondratov Dmitriy Vyacheslavovich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
 Kopej Bogdan Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
 Kosenko Nadezhda Fedorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Ivanovo State University of Chemical Technology, Russia
 Kostenko Vasilij Ivanovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
 Kotlyarov Vladimir Vladislavovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
 Kochinev Yuriy Yurevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, St Petersburg State Polytechnic University, Russia
 Kravchuk Anna Viktorovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Academy of the State Prison Service, Ukraine
 Kruglov Valerij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
 Kuderin Marat Krykbaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, PSU named after S Toraygrovna, Kazakhstan
 Kurmaev Petr Yurevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychnya, Ukraine
 Kuhar Elena Vladimirovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Kazakh Agro Technical University S Seifullina, Kazakhstan
 Lapkina Inna Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Latygina Natalya Anatolevna, Doctor of Political Science, Professor, Kiev National University of Trade and Economics, Ukraine
 Lebedev Anatolij Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Stavropol State Agrarian University, Russia

Lebedeva Larisa Aleksandrovna, candidate of psychological sciences, assistant professor, Mordovian State University, Russia
 Lipich Tamara Ivanovna, doctor of philosophical science, assistant professor, Belgorod State University, Russia
 Lomoto Denis Viktorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukrainian State Academy of Railway Transport, Ukraine
 Lyukina Larisa Vladimirovna, Doctor of Philology, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
 Lyalkina Galina Borisovna, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
 Majdanyuk Irina Zinovievna, doctor of philosophical science, assistant professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Makarova Irina Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
 Maksin Viktor Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Malahov A V, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Ukraine
 Malyeva Anna Vasilievna, Doctor of Sociology, assistant professor, Altai State University, Russia
 Melnik Alyona Alekseevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Kiev National University of Technology and Design, Ukraine
 Milyeva Larisa Grigorevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Biysk Technological Institute (branch) "Altai State Technical University named after I I Polzunova", head of the department of business economics, Russia
 Mishenina Tatyana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Ukraine
 Mogilevskaya I M, candidate of pedagogical sciences, Professor, Ukraine
 Moisejkina Lyudmila Guchaevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Kalmyk State University, Russia
 Morozov Aleksey Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
 Morozova Tatyana Yurevna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Instrument Engineering and Computer Science, Russia
 Nefedeva Elena Eduardovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Volgograd State Technical University, Russia
 Nikolaeva Alla Dmitrievna, Doctor of Education, Professor, Northeast Federal University named after M K Ammosova, Russia
 Orlov Nikolaj Mihajlovich, Doctor of Science in Public Administration, assistant professor, Academy of Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Department of Operational Conquest of the BB, Ukraine
 Otepova Gulmira Elubayevna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Pavlodar State Pedagogical Institute, Kazakhstan
 Pavlenko Anatolij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Poltava National Technical University Yuri Kondratyuk, Ukraine
 Parunakyan Vaagn Emilevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Priazov State Technical University, Ukraine
 Patyka Nikolaj Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National Scientific Center "Institute of Agriculture of NAAS", Ukraine
 Pahomova Elena Anatolevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, International University of Nature, Society, and Man "Dubna", Russia
 Pachurin German Vasilievich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Nizhny Novgorod State Technical University R E Alekseeva, Russia
 Pershin Vladimir Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tambov State Technical University, Russia
 Piganov Mihail Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Samara State Aerospace University named after academician S P Queen, Russia
 Polyakov Andrej Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Vinnitsa National Technical University, Ukraine
 Popov Viktor Sergeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
 Popova Taisiya Georgievna, Doctor of Philology, Professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
 Rastrygina Alla Nikolaevna, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, I Shevchenko, Kropyvnytskyi, Ukraine
 Rebezov Maksim Borisovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
 Reznikov Andrej Valentinovich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Moscow State Technological University "Stankin", Russia
 Rokochinskij Anatolij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National University of Water Resources and Environmental Management, Ukraine
 Romashenko Mihail Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
 Rylov Sergej Ivanovich, PhD in Economics, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Sakhova Nelli Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Sochi State University, Russia
 Safarov Artur Mahmudovich, Doctor of Philology, Senior Lecturer, Russia
 Svetlov Viktor Aleksandrovich, doctor of philosophical science, Professor, Petersburg State University of Railway Engineering, Russia
 Semencov Georgij Nikiforovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
 Sentaybrev Nikolaj Nikolaevich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Volgograd State Academy of Physical Culture, Russia
 Sidorovich Marina Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kherson State University, Ukraine
 Sistrta Naum Mihajlovich, Doctor of Political Science, Professor, State University of Aerospace Instrumentation, Russia
 Smirnov Evgenij Ivanovich, Doctor of Education, Professor, Yaroslavl State Pedagogical University named after K D Ushinsky, Russia
 Sokolova Nadezhda Gennadevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Izhevsk State Technical University, Russia
 Starodubcev Vladimir Mihajlovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Stegnij Vasilij Nikolaevich, Doctor of Sociology, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
 Stepenko Valerij Efremovich, Doctor of Law, assistant professor, Pacific State University, Russia
 Stovpeev Olexsandr Vasilovich, Doctor of Philosophy, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Stovpeev Vasil Grigorevich, Candidate of Philology, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Strelcova Elena Dmitrievna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, South Russian State Technical University (NPI), Russia
 Suhenko Yuriy Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Suhova Mariya Gennadevna, Doctor of Geographical Sciences, assistant professor, Gorno-Altai State University, Russia
 Tarariko Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
 Tarasenko Larisa Viktorovna, Doctor of Sociology, Professor, South Federal University, Russia
 Testov Boris Viktorovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tobolsk Integrated Scientific Station, Ural Branch of the Russian Academy of Sciences, Tobolsk, Russia
 Tokareva Natalya Gennadevna, Candidate of Medical Sciences, assistant professor, Medical Institute FSBEI HE "Moscow State University named after NP Ogarev, Russia
 Tolbatov Andrej Vladimirovich, candidate of technical sciences, assistant professor, Sumy National Agrarian University, Ukraine
 Tonkov Evgenij Evgenievich, Doctor of Law, Professor, Law Institute of the National Research University Belgorod State University, Russia
 Trigub Petr Nikitovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Ukraine
 Tungushbaeva Zina Bajbagusovna, Doctor of Biological Sciences, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Kazakhstan
 Ustenko Sergej Angolovitch, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Nikolaev State University named after V O Sukhomlinsky, Ukraine
 Fateeva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tyumen State University, Russia
 Fatyhova Alevtina Leontevna, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University (Sterlitamak branch), Russia
 Fedorishin Dmitro Dmitrovich, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

- Voropayeva Galina Aleksandrovna, Doctor of Education, Professor, Novgorod State University, Russia
 Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Medical Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
 Habibullin Rifat Gabdullakhovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
 Hodakova Nina Pavlovna, Doctor of Education, assistant professor, Moscow City Pedagogical University, Russia
 Hrebina Svetlana Vladimirovna, Doctor of Psychology, Professor, Pyatigorsk State Linguistic University, Russia
 Chervoniy Ivan Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Engineering Academy, Ukraine
 Chigrinskaya Natalya Vyacheslavovna, Doctor of Education, Professor, Volgograd State Technical University, Russia
 Churkova Tat'yana Mikhailovna, Doctor of Education, Professor, Russia
 Shajko-Shajkovskij Aleksandr Gennadevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Chernivtsi National University, Y. Fedkovich, Ukraine
 Shapovalov Valentin Valerevich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
 Shapovalov Valerij Vladimirovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkiv Regional State Administration, Ukraine
 Shapovalova Viktoriya Alekseevna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
 Sharagov Vasilij Andreevich, Doctor of Chemical Sciences, assistant professor, Balti State University "Alecru Russo", Moldova
 Shevchenko Larisa Vasilievna, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Shepitko Valerij Yurevich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
 Shibaev Aleksandr Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Shishka Roman Bogdanovich, Doctor of Law, Professor, National Aviation University, Ukraine
 Sherban Igor Vasilievich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Russia
 Elezovich M. Dalibor, Doctor of Historical Sciences, assistant professor, Pristina University K Mitrovia, Serbia
 Yarovenko Vasilij Vasilievich, Doctor of Law, Professor, Admiral G I Maritime State University of Ukraine, Russia
 Yacenko Aleksandr Vladimirovich, Professor, Institute of Maritime Economics and Entrepreneurship, Scientific Research Design Institute of the Marine Fleet of Ukraine, Ukraine
 Evstropov Vladimir Mikhailovich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Russian Customs Academy, Russia
 Kononova Alexandra Evgenievna, PhD in Economics, docent, Pridneprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Ukraine
 Svitlana Titova, PhD in Geography, docent, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
 Tatarchuk Tetiana, PhD in technical sciences, NU "Zaporizhzhya Polytechnic", Ukraine
 Chapukhina Svitlana Vasyliivna, PhD in pedagogical sciences, docent, Vasyly Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
 Boiko Ruslan Vasiliovich, PhD in Economics, docent, Khmelnytsky National University, Ukraine
 Voropayeva Tetiana Sergiivna, PhD in Psychology, docent, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
 Zakhareenko Natalia, PhD in Economics, Priazov State Technical University, Ukraine
 Kirkin Oleksandr Pavlovich, PhD in technical sciences, docent, Priazov State Technical University, Ukraine
 Kyianovskiy Aleksandr Moiseevich, PhD in Chemistry, docent, Kherson State Agrarian University, Ukraine
 Tharkahova Irina Grigorevna, PhD in Economics, docent, Adyge State University, Russia
 Vitroviy Andriy Orestovych, PhD in technical sciences, docent, Ternopil National Economic University, Ukraine
 Khodakivska Olga, Doctor of Economic Sciences, senior research assistant, National Research Center "Institute of Agrarian Economics", Ukraine
 Shatkovskiy Andrii, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
 Katerynchuk Ivan Stepanovych, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Ukraine
 Goncharenko Igor Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine, Ukraine
 Gornostaj Oryslava Bogdanivna, PhD in technical sciences, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
 Stanislavchuk Oksana Volodymyrivna, PhD in technical sciences, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
 Mirus Oleksandr-Zenovij Lvovich, PhD in Chemistry, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
 Nasyhnyts-Naumova Anfisa, Doctor of Law, docent, Boris Grinchenko Kyiv University, Ukraine
 Kyselov Iurii Oleksandrovich, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Uman National University of Horticulture, Ukraine
 Smutchak Zinaida Vasyliivna, Doctor of Economic Sciences, docent, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine
 Polenova Galina Tikhonovna, Doctor of Philology, Professor, Rostov-on-Don State University of Economics, Russia
 Mshenapova Natalya, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian State University of Physical Culture, Sport, Youth and Tourism, Russia
 Bunchuk Oksana, Doctor of Law, docent, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine
 Gladukh Ievgeniy, Doctor of Pharmacy, Professor, National University of Pharmacy, Ukraine
 Benera Valentyna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenes, Ukraine
 Demyanenko Natalia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenes, Ukraine
 Makarenko Andriy Viktorovich, PhD in pedagogical sciences, docent, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
 Churko Natal'ka, PhD in biological sciences, docent, State Institution "Institute of Gerontology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Ukraine
 Chushenko Valentina Mykolayivna, PhD in pharmaceutical sciences, docent, National Pharmaceutical University, Ukraine
 Malinina Nina Lvovna, doctor of philosophical science, docent, Far Eastern Federal University, Russia
 Brukhansky Ruslan Feoktistovich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Western Ukrainian National University, Ukraine
 Zastavetska Lesya Bogdanovna, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ternopil National Pedagogical University named after V Gnatiuk, Ukraine
 Kalabska Vira Stepanivna, PhD in pedagogical sciences, docent, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychnia, Ukraine
 Kutishchev Stanislav Nikolaevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, VSTU, Russia
 Pikas Olha Bohdanivna, Doctor of Medical Sciences, Professor, National Medical University named after A A Bogomolets, Ukraine
 Shepel Yuri Alexandrovich, Doctor of Philology, Professor, Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine
 Kuris Yuri Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Zaporizhzhya National University, Ukraine
 Kalinichenko Irina Alexandrovna, Doctor of Medical Sciences, Professor, Sumy State Pedagogical University named after A S Makarenko, Ukraine
 Kagermazova Laura Tsraevna, Doctor of Psychology, Professor, Chechen State Pedagogical Institute, Russia
 Kravchenko Olena Ivanivna, Doctor of Pedagogical Sciences, assistant professor, Luhansk National Taras Shevchenko University, Ukraine
 Redkous Vladimir Mikhailovich, Doctor of Law, Professor, Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences, Russia
 Evstropov Vladimir Mikhailovich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Russian Customs Academy, Russia
 Kononova Alexandra Evgenievna, PhD in Economics Sciences, assistant professor, Pridneprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Ukraine
 Svitlana Titova, PhD in Geography, assistant professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
 Tatarchuk Tetiana, PhD in Technical Sciences, Zaporizhzhya Polytechnic, Ukraine
 Chapukhina Svitlana Vasyliivna, PhD in Pedagogical Sciences, assistant professor, Vasyly Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
 Boiko Ruslan Vasiliovich, PhD in Economic Sciences, assistant professor, Khmelnytsky National University, Ukraine
 Voropayeva Tetiana Sergiivna, PhD in Psychology, assistant professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
 Kirkin Oleksandr Pavlovich, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Priazovskiy State Technical University, Ukraine
 Kyianovskiy Aleksandr Moiseevich, PhD in Chemistry, assistant professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
 Tharkahova Irina Grigorevna, PhD in Economic Sciences, assistant professor, Adyge State University, Russia
 Vitroviy Andriy Orestovych, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Ternopil National Economic University, Ukraine
 Khodakivska Olga, Doctor of Economic Sciences, senior researcher, National Research Center "Institute of Agrarian Economics", Ukraine
 Shatkovskiy Andrii, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
 Katerynchuk Ivan Stepanovych, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Ukraine
 Goncharenko Igor Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine, Ukraine
 Gornostaj Oryslava Bogdanivna, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
 Stanislavchuk Oksana Volodymyrivna, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
 Mirus Oleksandr-Zenovij Lvovich, PhD in Chemistry, assistant professor, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
 Belotserkovets Vladimir Viktorovich, Doctor of Economic Sciences, Professor, National Metallurgical Academy of Ukraine, Ukraine
 Lopuch Piotr Stepanovich, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Belarusian State University, Belarus
 Shvets Iryna Borysovna, Doctor of Arts, Professor, Vinnytsia State Pedagogical University named after M Kotsyubynsky, Ukraine
 Morozov Oleg Viktorovych, Doctor of Historical Sciences, assistant professor, University of Customs and Finance, Ukraine
 Vykhrushch Viria Oleksandrivna, Doctor of Pedagogy, professor, National University "Lviv Polytechnic", Ukraine
 Okhrimenko Viacheslav Mykolaiovich, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Kharkiv National University of Municipal Economy named after A M Bektova, Ukraine
 Podchashynskyi Yurii Oleksandrovych, Doctor of Technical Sciences, professor, Zhytomyr Polytechnic, Ukraine
 Bilayev Halyna Vasyliivna, Doctor of Pedagogy, professor, Vasyly Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
 Hurin Ruslan Serhiyovych, PhD in Pedagogical Sciences, assistant professor, South Ukrainian National Pedagogical University named after K D Ushinsky, Ukraine
 Sukhomlinov Anatolii Ivanovich, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Far Eastern Federal University, Russia
 Popova Julia Mikhailivna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Poltava State Agrarian University, Ukraine
 Kononenko Mykhailo Mykhaylovych, PhD in Public Administration, assistant professor, Poltavskyi raionna glad, Ukraine
 Muliar Volodymyr Ilyich, Doctor of Philosophical Science, Professor, Zhytomyr Polytechnic, Ukraine
 Yefimova Olha Mykolajivna, PhD in Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
 Khymai Natalia Ihorivna, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
 Zarivna Oksana Tymofivivna, PhD in Pedagogical Sciences, assistant professor, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
 Shalova Natalia Stanislavivna, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
 Mitina Lyubov Sergiivna, PhD in Philology, assistant professor, Kharkiv State Academy of Culture, Ukraine
 Suima Irina Pavlivna, PhD in Philology, Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine
 Medynska Tetiana Igorivna, PhD in Economics, assistant professor, Rivne State Humanitarian University, ORCID 0000-0001-6838-6403, Ukraine
 Vekua Oksana Vitalevna, PhD in Philology, assistant professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
 Shilo Zhanna Stepanivna, PhD in Economics, assistant professor, National University of Water Resources and Environmental Management, ORCID 0000-0002-2669-6734, Ukraine
 Chiladiets Georgiy Bidzinovich, Doctor of Law, Professor, University of Georgia, Georgia
 Kolomoietz Tetiana Vyacheslavivna, PhD in Philosophy, National Medical University named after A A Bogomolets, ORCID 0000-0002-5335-7789, Ukraine
 Fonar Liudmyla, PhD in technical sciences, Odessa National Polytechnic University, ORCID 0000-0002-7478-6742, Ukraine
 Melnyk Marharyta, PhD in technical sciences, assistant professor, Odessa National Polytechnic University, ORCID 0000-0003-0619-7281, Ukraine
 Cuznetov Alexandru Serghei, PhD in Law, assistant professor, Moldavian State University, ORCID 0000-0002-2738-5620, Moldova
 Yelnikova Mariia, PhD in political science, National Pedagogical University named after M P Dragomanov, ORCID 0000-0001-9250-4684, Ukraine
 Pysmenna Olena, PhD in Law, assistant professor, Donetsk National University named after Vasily Stus, Ukraine
 Knyazyeva Maryna Vladislavovna, Kharkiv National University V N Karazin, Ukraine
 Khara Maryna Volodymyrivna, PhD in technical sciences, assistant professor, SHEE "Priazov State Technical University", Ukraine
 Nikolaenko Iryna Volodymyrivna, PhD in technical sciences, assistant professor, SHEE "Priazov State Technical University", Ukraine
 Malinovskiy Yuriy Alexandrovich, PhD in technical sciences, assistant professor, OSB "Kryvyi Rih Professional College of the National Aviation University", Ukraine
 Andrii Tkachuk, PhD in technical sciences, assistant professor, State University "Zhytomyr Polytechnic", Ukraine
 Shablii Tetiana Petrivna, PhD in Medical Sciences, assistant professor, Odessa National Medical University, ORCID 0000-0003-3114-3728, Ukraine
 Zaiachivska Oksana Vasylivna, PhD in Economics, assistant professor, NUVGP, ORCID 0000-0002-8792-9204, Ukraine

About the journal

The International Scientific Periodical Journal "SWorldJournal" has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars. Today, the journal publishes authors from Ukraine, Moldova, Russia, Kazakhstan, Belarus, Czech Republic, Bulgaria, Lithuania, Poland and other countries.

Journal Established in 2018. Periodicity of publication: twice a year

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English.

The journal is registered in the INDEXCOPERNICUS, GoogleScholar.

Requirements for articles

Articles should correspond to the thematic profile of the journal, meet international standards of scientific publications and be formalized in accordance with established rules. They should also be a presentation of the results of the original author's scientific research, be inscribed in the context of domestic and foreign research on this topic, reflect the author's ability to freely navigate in the existing bibliographic context on the problems involved and adequately apply the generally accepted methodology of setting and solving scientific problems.

All texts should be written in literary language, edited and conform to the scientific style of speech. Incorrect selection and unreliability of the facts, quotations, statistical and sociological data, names of own, geographical names and other information cited by the authors can cause the rejection of the submitted material (including at the registration stage).

All tables and figures in the article should be numbered, have headings and links in the text. If the data is borrowed from another source, a bibliographic reference should be given to it in the form of a note.

The title of the article, the full names of authors, educational institutions (except the main text language) should be presented in English.

Articles should be accompanied by an annotation and key words in the language of the main text and must be in English. The abstract should be made in the form of a short text that reveals the purpose and objectives of the work, its structure and main findings. The abstract is an independent analytical text and should give an adequate idea of the research conducted without the need to refer to the article. Abstract in English (Abstract) should be written in a competent academic language.

The presence of UDC, BBK

Acceptance of the material for consideration is not a guarantee of its publication. Registered articles are reviewed by the editorial staff and, when formally and in substance, the requirements of the journal are sent to peer review, including through an open discussion using the web resource www.sworld.education

Only previously unpublished materials can be posted in the journal.

Regulations on the ethics of publication of scientific data and its violations

The editors of the journal are aware of the fact that in the academic community there are quite widespread cases of violation of the ethics of the publication of scientific research. As the most notable and egregious, one can single out plagiarism, the posting of previously published materials, the misappropriation of the results of foreign scientific research, and falsification of data. We oppose such practices.

The editors are convinced that violations of copyrights and moral norms are not only ethically unacceptable, but also serve as a barrier to the development of scientific knowledge. Therefore, we believe that the fight against these phenomena should become the goal and the result of joint efforts of our authors, editors, reviewers, readers and the entire academic community. We encourage all stakeholders to cooperate and participate in the exchange of information in order to combat the violation of the ethics of publication of scientific research.

For its part, the editors are ready to make every effort to identify and suppress such unacceptable practices. We promise to take appropriate measures, as well as pay close attention to any information provided to us, which will indicate unethical behavior of one or another author.

Detection of ethical violations entails refusal to publish. If it is revealed that the article contains outright slander, violates the law or copyright rules, the editorial board considers itself obliged to remove it from the web resource and from the citation bases. Such extreme measures can be applied only with maximum openness and publicity.

УДК 504.53:631.445.1:631.62

**INFLUENCE OF LONG-TERM DRAINAGE AND AGRICULTURAL USE
OF THE TRUBIZH RIVER FLOOD ON THE AGRO-ECOLOGICAL
CONDITION OF SOILS AND THE ENVIRONMENT****ВПЛИВ ТРИВАЛОГО ОСУШЕННЯ І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ВИКОРИСТАННЯ ЗАПЛАВИ РІЧКИ ТРУБІЖ НА АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН
ГРУНТІВ І ДОВКІЛЛЯ****Beregniak E.M. / Бережняк Є.М.***s.a.s., as.prof. / канд. с.-г. н., доц.***Beregniak M.F. / Бережняк М.Ф.***s.a.s., as.prof. / канд. с.-г. н., доц.***Karpenko M.O. / Карпенко М.О.***Master degree / магістр**National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,**Kyiv, Heroyiv Oborony st., 13, 03041**Національний університет біоресурсів і природокористування України,**Київ, Героїв Оборони 13, 03041*

Анотація. У роботі приводяться результати досліджень вмісту органічних речовин, золи, карбонатів, осадки торфових ґрунтів заплави р. Трубіж за тривалий період осушення та їх агроекологічна оцінка за Р.С. Трускавецьким. Відмічається, що згідно нормативної оцінки досліджувані землі знаходяться у слабковираженому і сильновираженому передкризовому стані, серед основних причин якого є зміна водного і температурного режимів торфових ґрунтів за осушення та їх інтенсивне сільськогосподарське використання. З екологічної точки зору такі ґрунти краще залишати під травостою і пасовища.

Ключові слова: осушення, торфові ґрунти, органічна речовина, вміст золи, осадка торфу, емісія діоксиду вуглецю, карбонати, агроекологічний стан.

Вступ. Основні площі осушених земель знаходяться переважно на Поліссі та в західних областях України, а це 3,3 млн га чи близько 30% загальної площі сільськогосподарських угідь даної території на мінеральних та торфових ґрунтах [1]. Із загальної площі, яка становить 1 млн 100 тис га торфових боліт в Україні було меліоровано понад 800 тис. га. Основною метою осушення торфових боліт було окультурення найпридатніших для сільськогосподарського використання низинних торфовищ річкових заплав, площа яких у загальному торфово-болотному фонді України становить 94,6%. Частка верхових та перехідних боліт значно менша – 5,4% [2]. В Україні майже не залишилось неосушених великих торфово-болотних масивів річкових заплав [3]. Із часом осушувані торфово-болотні комплекси використовуються вкрай нераціонально. Під впливом осушення істотним чином зменшується вододепонуюча здатність торфових масивів, відбуваються суттєві втрати торфомаси через її надмірну мінералізацію, вимивання і емісію продуктів розкладу торфу, вітрову ерозію, торфові пожежі, тощо, спричинюючи екологічні і економічні збитки на осушуваних агроландшафтах [4-6].

Метою досліджень було вивчення впливу тривалого осушення і сільськогосподарського використання заплави р. Трубіж на агроекологічний стан осушених торфових ґрунтів та прилеглих ландшафтів.

Методи досліджень. Довготривалі дослідження та спостереження проводилися на Трубіжській осушувально-зволожувальній системі двосторонньої дії побудованій на території Київської і Чернігівської областей у заплаві р. Трубіж та її приток Недри та Карані у 50-60-их роках минулого століття. За даними Трубіжського управління меліорації і водного господарства на відрегульованому руслі р. Трубіж збудовано 21 русловий шлюз, які забезпечують самопливну подачу води у бічну відкриту і закриту регулюючу мережу для зволоження заплавлених земель. Надлишкова вода із системи по закритому дренажу і відкритим каналам скидається в річку Трубіж. Загальна площа осушення в басейні складає 37,6 тис. га, із них в заплаві р. Трубіж – 28,3 тис. га, р. Недра - 4,2 і р. Карань - 5,1 тис. га. Протяжність осушувально-зволожувальної мережі на системі становить 1237 км. Побудовано 1062 різних гідротехнічних і дорожніх споруд із залізобетону, у тому числі 790 шлюзів-регуляторів [7].

Спостереження за агроєкологічним станом торфових ґрунтів проводили впродовж 2004 – 2021 рр. у дослідних полігонах кафедри ґрунтознавства та охорони ґрунтів ім. М.К. Шикuli НУБіП України у заплаві р. Трубіж Баришівського району Київської області. Нормативну оцінку агроєкологічного стану осушених земель здійснювали відповідно до методичних рекомендацій Р.С. Трускавецького [3], де визначали вміст органічних речовин і карбонатів кальцію, осадку торфовищ. Морфолого-генетичні дослідження у розрізах, відбір ґрунтових зразків у них та специфіку досліджень водно-фізичних параметрів проводили згідно методичних підходів І.Т. Слюсара [8]. Лабораторні аналізи виконували відповідно до стандартизованих методик.

Результати та їх обговорення. Як свідчать літературні джерела і наші ґрунтознавчі та екологічні дослідження з початку проведення меліорацій до теперішнього часу помітно змінився еколого-меліоративний стан осушуваних ґрунтів та екологічна стабільність цих територій [9].

При наших дослідженнях органоґенних ґрунтів басейну р. Трубіж ведуться спостереження за такими важливими показниками, як зміна фізичних параметрів осушених ґрунтів, вміст у них органічних речовин і золи. Це важливо як із класифікаційної точки зору торфових ґрунтів, так і динаміки даних показників, що вказує на інтенсивність процесів мінералізації органічних речовин торфу, втрати ними енергії накопиченої в органічній масі, що певною мірою впливає на стабілізацію екологічного стану довкілля. Морфолого-генетичні дослідження розрізів ґрунтів заплави р. Трубіж свідчать, що у першому чеку, який наближений до магістрального каналу шириною понад 200 м залягають торфово-глейові ґрунти із неглибоким торфово-перегнійним горизонтом ТНк 0-28 см Нижні ґрунтові горизонти є менш оторфованими, містять карбонати, залізисті сполуки і оглеєння (табл.). Щодо вмісту органічних речовин, то найбільше їх 47,9% у шарі 10–20 см, тоді як у верхній частині – 36,6%, що свідчить про спрацювання торфової маси і певне ущільнення 0,67 г/см³ верхньої частини, порівняно із серединою ґрунту – 0,57%. Для верхнього шару даного ґрунту властива сипуча консистенція торфової маси, що викликана розорюванням під просапні культури і пересиханням цього шару.

Стосовно другого розрізу, який був закладений у третьому чеку за 500 м від магістрального каналу неподалік за 150 м до лісового масиву з мінеральними ґрунтами, то слід відмітити, що товщина торфової маси була значно більшою і складала 110 см, нижче якої виклинювала вода.

Таблиця.

Трансформація торфу під впливом осушення та сільськогосподарського використання у заплаві р. Трубіж

Генетичний горизонт	Глибина, см	Щільність складення, г/см ³	Вміст золи, %	Вміст органічних речовин, %	Запаси торфу (мінерального ґрунту), т/га	Запаси органічної речовини, т/га
Торф'яно-глеєвий ґрунт						
ТН _к 0-28 (28)	0 – 10	0,67	63,4	36,6	670	245
	10 – 20	0,57	52,1	47,9	570	273
Н _{тпк} 28-51 (23)	30 – 40	1,03	77,6	22,4	1030	230
P(h)glk 51-68 (17)	50 – 60	1,19	82,5	17,5	1190	208
Торф'яний середньоглибокий						
Т1 hk 0-30 (30)	0 – 10	0,43	41,4	58,6	430	252
	10 – 20	0,46	40,3	59,7	460	275
T2k 30-63 (33)	50 – 60	0,25	25,2	74,8	250	187

Вміст органічних речовин у верхніх оброблюваних шарах (0-10 см і 10-20 см) складав відповідно 58,6 і 59,7%, що суттєво більше, порівняно із торф'яно-глеєвим ґрунтом 36,6 і 47,9%, це свідчить про менший ступінь мінералізації органічної речовини даного ґрунту. За класифікаційною ознакою органогенних ґрунтів ґрунт відноситься до торф'яного середньоглибокого.

Втрати органічного вуглецю можуть відбуватися не лише завдяки емісії діоксиду вуглецю, а також і процесам мінералізації органічної речовини, що поступово із роками призводить до зменшення потужності торфовища. Нам вдалося визначити цей показник за рахунок порівняння архівних даних тієї глибини торфової маси, яка була станом на 1957 р. під час здійснення основних операцій з осушення і яка стала станом на 2021 р. (рис.).

Дані рисунка свідчать, що потужність органогенного шару торфого-глеєвого ґрунту на початок осушення досягала 47 см. Потому, осушення понад два десятиліття призвело до того, що вже у 1981 році цей показник знаходився на рівні 36 см, а ще через тридцять років у 2010 році – 28 см. Станом на 2021 р. потужність торфогового горизонту становить 27 см, тобто цей процес помітно пригальмувався. Якщо поррахувати щорічну осадку торфу, то у перший період сільськогосподарського освоєння і осушення торфових ґрунтів осадка і спрацювання торфу складала: $(47-36 \text{ см}) / 24 \text{ роки} = 0,46 \text{ см/рік}$. За другий період спостережень спрацювання торфу було помітно меншим: $(36-29 \text{ см}) / 29 \text{ років} = 0,24 \text{ см/рік}$. За третій період спостережень осадка була ще меншою і складала: $(29-27 \text{ см}) / 11 \text{ років} = 0,18 \text{ см/рік}$.

Рис. Осадка торфової маси за 64-річний період після осушення і сільськогосподарського використання

В середньому за період осушення даного торфово-глейового ґрунту заплави р. Трубіж осадка становила: $(47-27 \text{ см}) / 64 \text{ роки} = 0,31 \text{ см/рік}$, що відповідає за нормативами слабковираженому передкризовому стану. Показники осадки торф'яного середньоглибокого ґрунту на перший період спостережень складала: $(165-139 \text{ см}) / 24 \text{ роки} = 1,08 \text{ см/рік}$; за другий період – $(139-121 \text{ см}) / 29 \text{ років} = 0,62 \text{ см/рік}$; за третій період – $(121-116 \text{ см}) / 11 \text{ років} = 0,45 \text{ см/рік}$. У середньому за період осушення торф'яника середньоглибокого осадка становила $(165-116 \text{ см}) / 64 \text{ роки} = 0,77 \text{ см/рік}$, що відповідає сильновираженому передкризовому стану.

Таким чином, за нормативною оцінкою агроекологічного стану осушених земель за Р.С. Трускавецьким осушені землі заплави р. Трубіж знаходяться у слабковираженому та сильновираженому передкризовому стані. На нашу думку, основною причиною цього є часткова зміна температурного і водного режиму поверхневої товщі торфу та його інтенсивної мінералізації шляхом сільськогосподарського використання, особливо під просапні культури – буряки кормові, кукурудза на зерно та інші.

Важливим екологічним параметром, який визначається у торфах є наявність карбонатів кальцію, від яких залежить реакція ґрунтового розчину, рухомість поживних речовин. Вміст карбонатів у торфово-глейовому ґрунті поступово збільшувався, який на початок осушення становив 17,0%, а на 2010 р. – 20,7%, що оцінюється як середньовиражений передкризовий стан. У торф'яному середньоглибокому ґрунті вміст карбонатів був значно менший і складав на початок осушення 5,1%, на 2010 р. – 7,3%, що за нормативною оцінкою відповідає, як сприятливий стан.

Висновки. Окрім помітних змін властивостей торфових ґрунтів, які викладені вище, тривале застосування осушення призвело до певного зношення та розбалансування гідротехнічних споруд, заростання бічних каналів гідрофільною рослинністю, обміління водоймищ прилеглої території. На даний час землі заплави річки Трубіж перейшли у приватну власність ТЗОВ «Агрополіс» селища Бзов і використовується переважно під посіви кукурудзи.

За даними Інституту водних проблем НААН України ефективність використання осушуваних земель значною мірою залежить від досконалості інженерної інфраструктури меліорованих систем, їх технічного стану і здатності забезпечувати своєчасне відведення повеневих вод, а також надійне і оперативне регулювання водного режиму ґрунтів. Питання використання осушуваних сільськогосподарських земель є актуальними і потребують подальших досліджень, а проблеми вирішення ефективного функціонування гідромеліоративних систем в умовах потепління клімату і сучасного приватного землекористування потребують вимог екологічної безпеки.

Література:

1. Дмитренко Д.Г. Проблеми екологічного стану зрошуваних та осушених угідь в Україні // Агросвіт. – №9. – 2011. – С. 24-28.
2. Звіт про стратегічну екологічну оцінку. Проект стратегії зрошення та дренажу в Україні до 2030 р. // Міністерство екології та природних ресурсів України. – 2019. – 48 с.
3. Трускавецький Р.С. Торфові ґрунти і торфовища України. – Харків, Міськдрук. – 2010. – 278 с.
4. Ризик торфових пожеж і шляхи його мінімізації на меліоративних системах в басейнах річок Ірпінь і Здвиж / М. Ромащенко та ін. // Водне господарство України. – 2016. – №1(121). – С. 19-27.
5. Рижук С.М., Слюсар І.Т. Агроекологічні основи ефективного використання осушуваних ґрунтів Полісся і Лісостепу України. – К.: Аграрна наука. – 2006. – 425 с.
6. Власюк О.А., Абрамович О.В. Диференційоване використання та охорона осушуваних ґрунтів Полісся України // Таврійський науковий вісник. - №77. - 2015. - С. 203-207.
7. Запольский И.А. Исследование влияния мелиорации на водный баланс бассейна р. Трубеж: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. техн. наук / И.А. Запольский. – 1968. – 20 с.
8. Слюсар І.Т., Рижук С.М. Комплексне обстеження осушених торфових і торфопо-болотних ґрунтів // Агроекологічний моніторинг та паспортизація сільськогосподарських земель. За ред. Патики В.П., Тараріко О.Г. – К.: Фітосоціоцентр. – 2002. – С. 76-82.
9. Бережняк Є.М. Агроекологічна оцінка торфових ґрунтів заплави річки Трубіж за тривалого осушення // Наукові доповіді НУБіП. – 2012. – 5(34). – С. 45-53.

References:

- Dmytrenko D.H. Problemy ekolohichnoho stanu zroshuvanykh ta osushenykh ugid' v Ukraini // Ahrosvit. – №9. – 2011. – S. 24-28.
- Zvit pro stratehichnu ekolohichnu otsinku. Proekt stratehiyi zroshennya ta drenazhu v Ukraini do 2030 r. // Ministerstvo ekolohiyi ta pryrodnykh resursiv Ukrainy. – 2019. – 48 s.
- Truskavets'kyi R.S. Torfovi grunty i torfovyscha Ukrainy. – Kharkiv, Mis'kdruk. – 2010. – 278 s.
- Ryzuk torfovykh pozhezh i shlyakhy yoho minimizatsiyi na melioratyvnykh systemakh v

baseynakh richok Irpin' i Zdvyzh / M. Romashchenko ta in. // Vodne hospodarstvo Ukrainy. – 2016. – №1(121). – S. 19-27.

Ryzhuk S.M., Slyusar I.T. Ahroekologichni osnovy efektyvnoho vykorystannya osushuvanykh gruntiv Polissya i Lisostepu Ukrainy. – K.: Ahrarna nauka. – 2006. – 425 s.

Vlasyuk O.A., Abramovych O.V. Dyferentsiyovane vykorystannya ta okhorona osushuvanykh gruntiv Polissya Ukrainy // Tavriys'kyi naukovyy visnyk. - №77. - 2015. - S. 203-207.

Zapol'skiy I.A. Issledovaniye vliyaniya melioratsii na vodnyy balans basseyna r. Trubezh: avtoref. dis. na soiskaniye nauch. stepeni kand. tekhn. nauk / I.A. Zapol'skiy. – 1968. – 20 s.

Slyusar I.T., Ryzhuk S.M. Kompleksne obstezhennya osushenykh torfovykh i torfovo-bolotnykh gruntiv // Ahroekologichnyy monitorynh ta pasportyzatsiya sil's'kohospodars'kykh zemel'. Za red. Patyky V.P., Tarariko O.H. – K.: Fitosotsiotsentr. – 2002. – S. 76-82.

Berezhnyak E.M. Ahroekologichna otsinka torfovykh gruntiv zaplavy richky Trubizh za tryvaloho osushennya // Naukovi dopovidi NUBiP. – 2012. – 5(34). – S. 45-53.

Abstract. *The paper presents the results of research on the content of organic matter, ash, carbonates, sediments of peat soils of the Trubizh floodplain for a long period of drainage and their agroecological assessment according to R.S. Truskavetskiy. It is noted that according to the normative assessment of the studied lands are in a low and strong pre-crisis state, among the main reasons of which is the change of water and temperature regimes of peat soils during drainage and their intensive agricultural use. We are considere, it is better to leave such soils under grasslands and pastures.*

Key words: *drainage, peat soils, organic matter, ash content, peat sediment, carbon dioxide emissions, carbonates, agroecological condition.*

Стаття відправлена 12.11.2021 р.

© Бережняк Є.М., Бережняк М.Ф., Карпенко М.О.

УДК 338.439.5:664.7

INNOVATIONS AS A DIRECTION OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF GRAIN PRODUCTION

ІННОВАЦІЇ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА

Sulima N.N. / Суліма Н.М.

c.e.s., as prof. / к.е.н., доц.

ORCID:0000-0002-3852-7989

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,

Kiev, Heroiv Oborony Street, 15, 03041

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины,

Киев, ул. Героев Обороны 15, 03041

Анотація. В роботі розглянуто динаміку рівня виробництва та економічної ефективності виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах, а також шляхи їх підвищення за рахунок інноваційного розвитку галузі.

Ключові слова: економічна ефективність виробництва зерна, шляхи підвищення економічної ефективності виробництва зерна, інновації, інноваційний розвиток.

Зернова галузь України, забезпечуючи стабільне постачання населення країни хлібом та хлібобулочними виробами, а також сировиною для промислової переробки та кормами для галузі тваринництва, у реаліях сучасності є одним із найефективніших стратегічних напрямів національної економіки. Саме тому інноваційна розвиток галузі зерновиробництва є важливою складовою продовольчої безпеки країни.

Аналізуючи посівні площі зернових культур за період 2010-2019 рр., можна сказати, що їх розмір коливався по роках і в 2019 році становив 15,3 млн. га, урожайність – 49,1 ц/га і валовий збір зерна – 75,1 млн. т (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка розвитку виробництва зерна (усі категорії господарств)

Показник	2010 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Зібрана площа, тис. га	14575,7	14640,9	14337,1	14560,3	14839,4	15318
Урожайність, ц/га	26,9	41,1	46,1	42,5	47,2	49,1
Валовий збір, млн. т.	39,3	60,1	66,1	61,9	70,0	75,1

Виробництво зерна за категоріями господарств наведено в таблиці 2.

Сільськогосподарські підприємства останнім часом збільшили обсяги виробництва зернової продукції. Їх питома вага у загальному виробництві зерна залишається високою і у 2019 р. становила 79,8 %.

Динаміка показників економічної ефективності виробництва зерна в Україні наведена в таблиці 3.

Собівартість 1 ц зерна в останні роки має тенденцію до зростання. Зокрема з 2015 р. до 2019 р. вона зросла у 1,7 рази, при цьому ціни за цей же період також мали тенденцію до зростання. У 2019 р. ціна реалізації становила 386,75 грн., а собівартість 1 ц зерна 345,93 грн., що обумовило рівень рентабельності 11,8 відсотка.

Таблиця 2

Виробництво зерна в Україні за категоріями господарств, тис. т

Показник	2010 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Усі категорії господарств у тому числі:	39270,9	60125,8	66088,0	61920,0	70056,5	75143,2
С.-г. підприємства	29779,3	46506,6	2022,2	47910,0	56096,2	59982,1
господарства населення	9491,6	13619,2	14065,8	14010	13960,3	15161,1
Питома вага с.-г. підприємств у виробництві зерна, %	75,8	77,3	78,7	77,4	80,1	79,8

Таблиця 3

Економічна ефективність виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах України

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Урожайність, ц/га	43,8	50,0	45,6	52,2	53,7
Собівартість 1 ц зерна, грн.	203,67	246,94	301,71	346,03	345,93
Ціна реалізації 1 ц, грн.	291,38	340,22	377,16	431,50	386,75
Прибуток на 1 ц зерна, грн.	87,71	93,28	75,45	85,47	40,82
Рівень рентабельності, %	43,1	37,8	25,0	24,7	11,8

Виробництво зерна в Україні являється досить рентабельною галуззю аграрного виробництва. Важливий вплив на формування рівня рентабельності здійснюють собівартість одного центнера зерна та реалізаційні ціни.

Істотне збільшення обсягів виробництва зерна та підвищення економічної ефективності зернового господарства є необхідною умовою забезпечення населення продуктами харчування, а також піднесення ефективності виробництва інших видів продукції сільського господарства та зміцнення фінансового стану підприємств.

Шляхи підвищення ефективності виробництва зерна, які забезпечують подальше збільшення обсягів виробництва продукції і зменшення витрат на одиницю продукції, передбачають комплекс таких основних заходів: поліпшення використання землі, підвищення її родючості; впровадження комплексної механізації і автоматизації виробництва; поглиблення спеціалізації і концентрації виробництва на основі міжгосподарської кооперації і агропромислової інтеграції; раціональне використання виробничих фондів і трудових ресурсів; впровадження інтенсивних і ресурсозберігаючих технологій та індустріальних методів виробництва; підвищення якості і збереження виробленої продукції; широке використання прогресивних форм організації виробництва і оплати праці; розвиток сільськогосподарського виробництва на основі різноманітних форм власності і видів господарювання і створення для них рівних економічних умов, необхідних для самостійної та ініціативної роботи.

Нині однією з важливіших передумов підвищення ефективності виробництва зернових культур є інноваційний розвиток галузі.

Враховуючи зарубіжний та вітчизняний досвід, можна виділити декілька основних пріоритетних напрямів інноваційного розвитку зернового господарства: використання нових сортів, які забезпечать підвищення продуктивності та якості зерна; впровадження інноваційних (енергозберігаючих та інтенсивних) технологій виробництва зерна; удосконалення структури посівних площ в господарствах.

Важливою складовою інноваційного процесу в аграрному секторі є виведення та впровадження у виробництво нових сортів зернових культур, які були б високоврожайними, адаптованими до вирощування в окремих кліматичних зонах та стійкими до шкідників і хвороб. Доведено, що в разі використання високоякісного насіння кращого нового сорту – це додатково 8–10 ц зерна з одного гектара за однакових технологічних витрат. У подальшій інтенсифікації рослинництва роль нових сортів та гібридів, дедалі зростатиме, бо селекційна новинка – це найефективніший та економічно найвигідніший шлях [1].

Тому правильний вибір сорту в поєднанні з технологією є визначальним чинником зростання врожайності. Вітчизняна наука має достатньо виведених високоврожайних сортів для різних природно-кліматичних зон. Відпрацьована і технологічна складова з врахуванням світового досвіду.

Але останніми роками у технологіях виробництва сільськогосподарської продукції відбуваються кардинальні зміни. Інноваційна концепція розвитку агротехнологій полягає у зниженні енерго- та ресурсомісткості технологічних операцій, біологізації землеробства, оптимізації термінів виконання передбаченого комплексу операцій, забезпеченні екологічності виробництва. Важливе значення для підвищення ефективності зернового виробництва є технології, які концентрують новітні досягнення науки і техніки та дають можливість реалізувати потенційну продуктивність сортів відповідно до ґрунтових особливостей і погодних умов і забезпечать одержання високих урожаїв. Нині у світовому землеробстві розробляють, вивчають і впроваджують кілька технологій землеробства – інтенсивну, біологічну (органічну) та прямої сівби (No-till) [2].

Проте, враховуючи вплив кризових явищ на економіку країни, важливого значення набуває впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, адаптованих до місцевих природних умов на основі визначених пріоритетів та інноваційних рішень, які разом із відносно високою врожайністю могли б забезпечувати економне використання матеріальних ресурсів і були екологічно безпечними для навколишнього природного середовища. Використання ресурсозберігаючих технологій вирощування зернових є основою інноваційного розвитку галузі, а саме: економія ресурсів, підвищення урожайності культур, поліпшення якості продукції, підвищення родючості ґрунтів, зниження залежності врожаю від погодних умов [2].

Не менш важливими є також показники структури посівних площ сільськогосподарських культур. Структура виробництва складається під дією

різноманітних чинників загальнонаціонального та регіонального характеру. Основними серед них є динаміка попиту на продукцію сільського господарства, розміри державної фінансової підтримки виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції, управлінський та фаховий досвід власників і керівників сільськогосподарських підприємств.

Враховуючи вище зазначені умови та рекомендації спеціалістів науково-дослідного інституту землеробства посівні площі зернових культур мають становити близько 16 млн. га, у тому числі озимої пшениці — не менше 6,0 млн. га, озимого ячменю — 1,2 млн. га, озимого жита — 0,3 млн. га, кукурудзи — 4,0 млн. га, ярого ячменю — 2,2 млн. га. Площі посіву проса і сорго — 0,5 млн. га, гречки — 0,3 млн. га [3].

Отже, інноваційний розвиток галузі зерновиробництва має передбачати широке використання сучасних технологій, які безпосередньо впливають на підвищення урожайності зернових культур і зменшення затрат виробництва.

Література:

1. Без'пята І.В., Попель Я.В., Приймачук В.О. Зерновиробництво України — інноваційний розвиток. «Молодий вчений» • № 2 (29), 2016 р.
2. Танчик С. П. Основні напрями розвитку землеробства в Україні / С. П. Танчик // Пропозиція. — 2008. — № 10. — С. 51-56
3. Ткачук В.І. Інновації як фактор підвищення ефективності виробництва зерна. Електронний журнал «Ефективна економіка» № 2, 2014.

Abstract. Innovative development of the grain industry is an important component of food security.

Analyzing the sown areas of grain crops for the period 2010-2019, we can say that their size fluctuated over the years and in 2019 amounted to 15.3 million hectares, yield - 49.1 kg / ha and gross grain harvest - 75.1 million tons.

Agricultural enterprises have recently increased grain production. Their share in total grain production remains high and in 2019 amounted to 79.8%.

The cost of 1 quintal of grain in recent years has tended to increase. In particular, from 2015 to 2019, it increased 1.7 times, while prices for the same period also tended to increase. In 2019, the selling price was UAH 386.75, and the cost of 1 quintal of grain was UAH 345.93, which determined the level of profitability of 11.8 percent.

Today, one of the most important prerequisites for improving the efficiency of grain production is the innovative development of the industry.

Taking into account foreign and domestic experience, we can identify several main priority areas of innovative development of grain farming: the use of new varieties that will improve productivity and quality of grain; introduction of innovative (energy-saving and intensive) grain production technologies; improving the structure of sown areas in farms.

Key words: economic efficiency of grain production, ways to increase the economic efficiency of grain production, innovation, innovative development.

Стаття відправлена: 14.11.2021 р.

© Суліма Н.М.

УДК 632.544.4: 635.67

**ECONOMIC AND BIOLOGICAL EVALUATION OF TOMATO HYBRIDS
IN FILM GREENHOUSES OF THE MOUNTAIN CRIMEA****ГОСПОДАРСЬКО-БІОЛОГІЧНА ОЦІНКА ГІБРИДІВ ПОМІДОРА В ПЛІВКОВИХ
ТЕПЛИЦЯХ ПЕРЕДГІРНОГО КРИМУ****Bobos I.M./ Бобось І.М.***k.ag.s., doc./к.с.-г.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-5193-7192

Maksudova M.M./ Максудова М.М.*magister/ магістр**National university of life and environmental sciences of Ukraine,**st. Heroyiv Oborony, 15, Kyiv, 03041**Національний університет біоресурсів і природокористування України,**вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, 03041*

Анотація. Розширити надходження високоякісної різноманітної продукції помідора для споживачів на свіжий ринок у районах передгірного Криму можливо за рахунок використання необігріваних плівкових теплиць, де можна регулювати мікроклімат та забезпечити рослинам оптимальний ріст і розвиток. У плівкових теплицях виробники переходять на вирощування гетерозисних гібридів, які більш адаптивні та характеризуються високими господарсько-цінними показниками. Це і зумовило вивчення нових гетерозисних гібридів помідора іноземної селекції в плівкових теплицях для визначення перспективних в умовах передгірного Криму з високим економічним ефектом.

Мета дослідження полягала у встановленні особливостей росту і формування урожаю індетермінантних гібридів помідора за вирощування в плівковій теплиці передгірного Криму для забезпечення максимальної урожайності плодів з високими якісними і смаковими властивостями.

Дослід проводився в 2020-2021 р. у плівковій неопалювальній теплиці приватного фермерського підприємства КФХ «Максудов», у передгірному Криму, а саме у Бахчисарайському районі. Об'єктами досліджень були гібриди помідора іноземної селекції, які за даними експертної оцінки поширені у виробництві в Криму. Вивчали 5 ранньостиглих гібридів: Пінк Рей F₁, VP-1 F₁, Мультистар F₁, Окс десерт F₁, Фенда F₁. За контроль було взято найбільш популярний у Криму голландський гібрид VP-1 F₁.

В плівкових теплицях передгірного Криму для отримання високого товарного врожаю плодів помідора перспективним є вирощування рожевоплідного голландського гібриду VP F₁ та яскраво-червоного французького Fenda F₁ з високою товарною урожайністю 18,4-23,3 т/га та найвищою смаковою оцінкою 9 балів з рівнем рентабельності 156-175%.

Ключові слова: помідор, гібриди, плівкова теплиця, розсада, плоди, продуктивність, урожайність.

Вступ.

Серед овочевих культур одне з провідних місць належить помідорам. Культура приваблює споживачів за рахунок цінних якісних, смакових показників і сортового різноманіття. Високий урожай якісних плодів помідора отримують, використовуючи плівкові, полікарбонатні та інші види теплиць, що не потребують додаткового обігріву. Важливо дотримуватися всіх технологічних вимог і своєчасно проводити необхідні прийоми.

Враховуючи ту обставину, що виробникові на сучасному етапі важко зорієнтуватися в сортовому різноманітті помідора, необхідно вивчати нові

сортів і гетерозисні гібриди культури для впровадження кращого у виробництво для отримання високої урожайності з високими якісними та смаковими властивостями плодів. Водночас у плівкових теплицях виробники переходять на вирощування гетерозисних гібридів, які більш адаптивні та характеризуються високими господарсько-цінними показниками. Власне це і зумовило вивчення нових гетерозисних гібридів помідора індетермінантного типу іноземної селекції в плівкових теплицях для визначення перспективних в умовах передгірного Криму з високим економічним ефектом.

Мета дослідження полягала у встановленні особливостей росту і формування урожаю індетермінантних гібридів помідора за вирощування в плівковій теплиці передгірного Криму для забезпечення максимальної урожайності плодів з високими якісними і смаковими властивостями.

Основний текст.

Дослід проводився в 2020-2021 р. у плівковій неопалювальній теплиці приватного фермерського підприємства КФХ «Максудов», у передгірному Криму, а саме у Бахчисарайському районі. Об'єктами досліджень були гібриди помідора іноземної селекції, які за даними експертної оцінки поширені у виробництві в Криму. Вивчали 5 ранньостиглих гібридів: Пінк Рей F₁, VP-1 F₁, Мультистар F₁, Окс десерт F₁. Фенда F₁. За контроль було взято найбільш популярний у Криму голландський гібрид VP-1 F₁. Технологія вирощування відповідала рекомендаціям щодо виробництва помідора розсадним способом вирощування в плівковій теплиці. Схема садіння - 90+50 × 40 см. Площа живлення однієї рослини – 2800 см². Кількість рослин на 1 м² - 3,6 шт.

Плодоношення гібридів помідора розпочалось 15 червня, а закінчилось 20 вересня. Причому інтенсивне плодоношення відмічене у липні-серпні. Гібриди відрізнялись інтенсивністю надходження врожаю (табл. 1). Так, найбільш ранній врожай отримано у гібридів VP F₁ (контроль) і Fenda F₁. Причому Fenda F₁ характеризувався більшою віддачою раннього врожаю, в якого за червень отримано урожайність 8,5 кг/ м², що на 3,0 кг/ м² більше контролю. Гібрид виявився найбільш раннім з дружньою віддачою врожаю за червень-липень.

Таблиця 1

Господарсько-цінні показники гібридів помідора, 2021 р.

Варіант	Динаміка надходження загального врожаю за місяцями, кг/ м ²				Урожайність, кг/ м ²		Товарність, %
	червень	липень	серпень	вересень	загальна	товарна	
Пінк Рей F ₁	0	3,5	5,5	2,5	11,5	10,3	90
VP F ₁ (контроль)	5,0	8,1	7,8	5,0	25,9	23,3	90
Мультистар F ₁	0	8,2	9,0	1,9	19,1	15,6	92
Окс Десерт F ₁	0	3,7	4,9	2,6	11,2	9,5	85
Fenda F ₁	8,5	9,1	1,8	0	19,4	18,4	95
НІР ₀₅					2,8	2,5	

Дружною віддачою врожаю характеризувався і контрольний гібрид VP F₁, в якого 61% врожаю отримано за липень-серпень. У гібриду виявилась найбільша загальна урожайність плодів, яка становила 25,9 кг/м². Високий урожай отримано за рахунок більшої маси плодів (186 г) і формування більшої кількості китиць на рослині (7 шт.). Така ж закономірність спостерігалась і за товарною врожайністю, яка вищою виявилась на контролі і становила 23,3 кг/м²

Висока загальна урожайність виявилась у гібриду Fenda F₁ – 19,4 кг/м², що на 6,5 кг більше за контроль, дещо поступався гібрид Мультістар F₁ – 19,1 кг/м², що менше за контрольний варіант на 6,7 кг/м². Найнижча врожайність виявилась у гібриду Окс Десерт F₁ – 11,2 кг/м², що на 14,7 кг менше від контролю. У гібриду встановлено меншу адаптивну властивість до умов вирощування у плівковій теплиці, плоди розтріскувались, що впливало на нижчу їхню товарність.

Високою товарністю характеризувався гібрид Fenda F₁ з товарністю плодів 95%, що на 5% більше контролю. До нетоварних відносили деформовані, пошкоджені під час збирання, тріснуті, зів'ялі тощо. Від товарної продукції залежить прибуток та економічна ефективність вирощування помідора.

Високий відсоток товарних плодів спостерігали й у гібридів Мультістар F₁ – 92 %, що на 2% більше контролю. Дещо менша кількість якісних плодів виявилась у контрольного гібрида VP F₁ і Пінк Рей F₁ – 90 %. Найменший відсоток виходу товарної продукції отримали у гібриду Окс Десерт F₁ – 85%, що на 5% менше контролю. Це пов'язано з ніжною шкіркою плода та схильністю до розтріскування. У гібриду товарна врожайна виявилась найнижчою і становила 9,5 кг/ м², що на 13,8 кг/ м² менше контролю.

Зважаючи на зовнішнє різноманіття гібридів помідора, які досліджували, плоди оцінювали за зовнішнім виглядом і визначали дегустаційну оцінку за смаком (табл. 2).

Гібриди помідора, які досліджували характеризувались рожевим забарвленням плодів різної інтенсивності, окрім Fenda F₁ з яскраво-червоною шкіркою. Причому лише в цього гібриду плоди виявилися більш твердими з грубою шкіркою. Водночас плоди всіх гібридів виявилися м'ясистими, окрім Мультістар F₁.

Таблиця 2

Зовнішній вигляд та смакова оцінка плодів помідора

Варіант	Забарвлення плоду	Ніжність шкірки	Характер м'якуша	Дегустаційна оцінка, бал
Пінк Рей F ₁	малиново-рожеве	середня	м'ясиста	7
VP F ₁ (контроль)	рожеве	ніжна	м'ясиста, соковита	9
Мультістар F ₁	блідо-рожеве	середня	м'ясиста	7
Окс Десерт F ₁	рожеве	ніжна	м'ясиста	5
Fenda F ₁	яскраво-червона	груба	м'ясиста	9

Серед досліджуваного асортименту більш соковитий і м'ясистий характер м'якуша отримано у контрольного гібриду VP F₁. Це вплинуло на найвищі смакові властивості з дегустаційною оцінкою 9 балів.

Відмінні смакові якості отримано й у гібриду Fenda F₁ з плодами яскраво-червоного забарвлення, грубою шкіркою та м'ясистим м'якушем. Малиново-рожеві плоди гібрида Пінк Рей F₁ (рис. 3.7) і блідо-рожеві Мультістар F₁ відзначалися шкіркою середньої ніжності та м'яккістю м'якуша, отримавши дегустаційну оцінку в 7 балів.

Заключення і висновки.

Одержані результати свідчать, що високою віддачою раннього й загального врожаю характеризувався гібрид VP F₁ з товарною урожайністю 23,3 кг/м² за рахунок більшої маси плодів (186 г) і формування більшої кількості китиць на рослині (7 шт.). Високопродуктивними виявилися й гібриди Мультістар F₁ (15,6 кг/ м²) і Fenda F₁ (18,4 кг/ м²) з середньою масою плоду 160-175 г і товарністю 92-95%.

Високими смаковими властивостями відзначились рожеві м'ясисті й соковиті плоди гібриду VP F₁ та яскраво-червоні м'ясисті й тверді плоди гібриду Fenda F₁ з дегустаційною оцінкою 9 балів.

Найбільш прибутковим у літньо-осінній оборот виявилось вирощування гібридів помідора VP F₁ і Fenda F₁, рівень рентабельності яких становив 175 та 156 % відповідно за товарної урожайності 23,3 і 18,4 кг/м².

Література

1. Авамлех С. А. Особливості вирощування розсади помідора індетермінантних гібридів / Науковий вісник Національного аграрного університету, 2005. Вип. 84. С. 152-156.
2. Бобось І.М., Завадська О.В. Технології вирощування помідора для свіжого споживання, зберігання і переробки: [Монографія]. К.: ЦП «Компринт», 2020. 352 с.
3. Кравченко В. А. Гібриди F₁ помідора в умовах закритого ґрунту / Науковий вісник Національного аграрного університету, 2002. Вип. 57. С. 39-42.
4. Кравченко В. А, Приліпка О. В. Помідор: селекція, насінництво, технології: [Монографія]. К. : Аграрна наука, 2007. 424 с.
5. Методика дослідної справи в овочівництві та баштанництві/ за ред. Г.Л. Бондаренка, К.І. Яковенка. Харків: Основа, 2001. 369 с.
6. Янчук А. Выращивание томата в закрытом грунте для потребления в свежем виде [Електронний ресурс] / Овощеводство, 2010. № 3. Режим доступу: [http:// www.ovoshevodstvo.com](http://www.ovoshevodstvo.com)

References.

1. Avamlekh SA Peculiarities of growing tomato seedlings of indeterminate hybrids / Scientific Bulletin of the National Agrarian University, 2005. Issue. 84. S. 152-156.
2. Bobos IM, Zavadskaya OV Tomato growing technologies for fresh consumption, storage and processing: [Monograph]. K. : CP "Comprint", 2020. 352 p.
3. Kravchenko VA Hybrids F₁ tomato in closed soil / Scientific Bulletin of the National Agrarian University, 2002. Issue. 57. pp. 39-42.
4. Kravchenko VA, Prilipka OV Tomato: selection, seed production, technologies: [Monograph]. K.: Аграрна наука, 2007. 424 с.

5. Methods of research in vegetable growing and melon growing / ed. G.L. Bondarenko, KI Yakovenko. Kharkiv: Osnova, 2001. 369 p.

6. Yanchuk A. Growing tomatoes indoors for fresh consumption [Electronic resource] / Vegetable, 2010. № 3. Access mode: <http://www.ovoschevodstvo.com>

Abstract. *It is possible to expand the supply of high-quality various tomato products for consumers to the fresh market in the foothills of Crimea through the use of unheated film greenhouses, where you can regulate the microclimate and ensure optimal growth and development of plants. In film greenhouses, producers are switching to the cultivation of heterosis hybrids, which are more adaptive and characterized by high economic value. This led to the study of new heterosis hybrids of tomatoes of foreign selection in film greenhouses to identify promising in the foothills of the Crimea with a high economic effect.*

The aim of the study was to establish the features of growth and yield formation of indeterminate tomato hybrids for growing in a film greenhouse in the foothills of the Crimea to ensure maximum yield of fruits with high quality and taste properties.

The experiment was conducted in 2021 in a film unheated greenhouse of a private farm KFH "Maksudov", in the foothills of the Crimea, namely in the Bakhchisaray district. The objects of research were hybrids of tomatoes of foreign selection, which, according to expert estimates, are common in production in the Crimea. We studied 5 early-maturing hybrids: Pink Ray F₁, VP-1 F₁, Multistar F₁, Ox dessert F₁, Fenda F₁. The most popular Dutch hybrid VP-1 F₁ in Crimea was taken under control. The cultivation technology complied with the recommendations for the production of tomatoes by the seedling method of cultivation in a film greenhouse. Planting scheme - 90 + 50 × 40 cm. Feeding area of one plant - 2800 cm². Number of plants per 1 - 3.6 pcs.

The obtained results show that the high yield of early and total yield was characterized by the hybrid VP F₁ with a marketable yield of 23.3 kg / due to the greater weight of the fruit (186 g) and the formation of more tufts on the plant (7 pcs.). Multistar F₁ hybrids (15.6 kg /ha Fenda F₁ (18.4 kg /ha) with an average fruit weight of 160-175 g and a marketability of 92-95% also proved to be highly productive. Pink fleshy and juicy fruits of the VP F₁ hybrid and bright red fleshy and firm fruits of the Fenda F₁ hybrid with a tasting estimation of 9 points.

The most profitable in the summer-autumn turnover was the cultivation of hybrids of tomato VP F₁ and Fenda F₁, the level of profitability of which was 175 and 156%, respectively, with a commodity yield of 23.3 and 18.4 kg / m².

Key words: *tomato, hybrids, film greenhouse, seedlings, fruits, productivity, yield.*

*Науковий керівник: к.с.-г.н., доц. Бобось І.М.

Статья отправлена: 18.11.2021 г.

© Бобось І.М.

EVALUATION OF THE EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE WITH THE HELP KPI

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З ДОПОМОГОЮ КРІ

Semenenko Y.S./Семененко Ю.С

Postgraduate/Аспірант

West Ukrainian National University, Ternopil, 11 Lvivska str., 46000

Західноукраїнський національний університет, м.Тернопіль, вул.Львівська 11, 46000

Анотація. В статті проаналізовано методи оцінки ефективності діяльності на сучасному підприємстві. Проаналізовано та систематизовано основні підходи до оцінки ефективності підприємства. Запропоновано використання та впровадження ключових показників ефективності (KPI), обґрунтовано доцільність їх використання.

Ключові Слова. Оцінка ефективності діяльності підприємства, Оцінка ефективності підприємства, Ключові показники ефективності, KPI, Методи оцінки ефективності.

Вступ

Важливим елементом діяльності сучасного підприємства на ринку є забезпечення ефективності його діяльності, ефективності використання людських ресурсів та ефективності використання ресурсів підприємства загалом. Потреба в оцінці ефективності діяльності підприємства зумовлюється конкурентним середовищем в якому працює підприємство та вимогою в максимальному задоволенні потреб ринку та кінцевого споживача. Оцінка ефективності виробничих процесів які відбуваються на підприємстві є частиною цілісної системи розвитку підприємства. Такі системи оцінки виконують роль індикаторів які сигналізують про ефективність діяльності підприємства загалом, його підрозділів та конкретних працівників зокрема. Оцінка ефективності діяльності підприємства займає важливе місце в системі управління діяльністю підприємства, оскільки являє собою ефективний інструмент для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підприємства. Правильна оцінка якості менеджменту на підприємстві є надзвичайно важливою в сучасних економічних умовах та спрямування діяльності підприємств на раціоналізацію та оптимізацію витрат. Правильна управлінська діяльність – це один з найважливіших факторів які впливають на розвиток підприємства в умовах ринкової економіки. Ця діяльність повинна постійно удосконалюватись відповідно до внутрішніх умов на підприємстві (персонал, продажі, фінансові потоки, продукт) та зовнішніх умов (конкуренти, вплив регуляторів, економічна ситуація) з метою підвищення ефективності діяльності. Для того щоб контролювати ефективність діяльності менеджменту та вплив конкретних менеджерських рішень на діяльність підприємства повинна бути розроблена чітка система для оцінки ефективності підприємства.

Система KPI дає можливість оцінити та контролювати діяльність працівників, окремих підрозділів компанії та компанії загалом.

Основна частина

Важливо розуміти, що одна з головних проблем при виборі показника для оцінки ефективності діяльності підприємства зводиться до важливого запитання, що приймати за показник оцінки економічної ефективності.

Відповідь на це запитання залежить від того які цілі ставить перед собою конкретне підприємство.

Ефективність діяльності підприємства повинна визначитись не одним а декількома критеріями. Основним критерієм ефективного функціонування підприємства можна вважати його економічну ефективність (чистий дохід). Таким чином ефективність діяльності підприємства можна характеризувати як комплексну характеристику, що відображає ступінь та корисність використання існуючих ресурсів, спроможність досягати поставлених цілей і здатність до стійкої життєдіяльності в умовах жорсткої конкуренції

Під час аналізу ефективності діяльності підприємства використовується комплексна система показників. Саме тому в західній економічній науці ефективність економічної діяльності розглядається як складна та багатоаспектна категорія.

Для правильного обчислення показників ефективності потрібно мати достатню сукупність первинних даних, які будуть відображати реальні виробничі процеси за всіма напрямками діяльності підприємства. Основним джерелом для отримання такої інформації є дані оперативного обліку всіх видів ресурсів та витрат, основних результатів та балансу підприємства за станом на відповідну дату.

Аналітична оцінка економічної і соціальної ефективності діяльності конкретного підприємства повинна базуватись на результатах комплексного аналізу господарської діяльності підприємства за певний період часу. Такий комплексний аналіз повинен включати в себе:

- моніторинг;
- фіксування фактичних значень в динаміці;
- аналітична оцінка певної сукупності даних.

Перші моделі вимірювання та оцінки ефективності діяльності підприємства з'явилися в 1920-х роках і згодом почали поширюватись по всіх країнах з ринковою економікою. Будувались такі моделі в першу чергу на фінансових показниках (мультиплікативна модель Дюпона або показник ROI).

На сьогодні виділяють велику кількість підходів до визначення ефективності діяльності підприємства:

- Традиційний підхід. Передбачає оцінку ефективності діяльності підприємства за допомогою показників двох рівнів. Показники першого рівня які характеризують ефективність діяльності підприємства в цілому, порівнюючи результативні показники з витратами усіх ресурсів, і показники другого рівня які оцінюють ефективність використання окремих типів ресурсів.
- Математичний підхід: методи нелінійної динаміки, методи узагальнених функцій, складні функції і ергодична теорія.
- Також деколи використовуються витратний і ресурсний підходи, застосування яких засновується на підрахунку витрат та вартості ресурсів відповідно.

Використання та впровадження ключових показників ефективності провідними компаніями України та світу для оцінки ефективності діяльності

пояснюється універсальністю таких показників та їхньою адаптивністю під бізнес-процеси на кожному конкретному підприємстві. Правильно підібрані та налаштовані показники ефективності дають цілісну картину діяльності підприємства. Використання комплексної статистичної інформації, виділення окремих показників ефективності для окремих напрямків, підрозділів та навіть окремих працівників роблять картину діяльності повністю прозорою та зрозумілою, що дає можливість менеджерам приймати правильні управлінські рішення.

Бажаним результатом впровадження показників ефективності є мотивація конкретного працівника або підрозділу до досягнення поставлених цілей та підвищення ефективності діяльності загалом. Хорошим прикладом є прив'язка грошових премій працівників до конкретних показників ефективності які повинні бути досягнуті.

Актуальними методологічними проблемами використання показників ефективності є:

- вибір ефективних показників ефективності для різних напрямків діяльності компанії, її підрозділів та конкретних працівників;
- встановлення та налаштування конкретних взаємозв'язків як по горизонталі так і по вертикалі управління в системі KPI;
- організація контролю, обліку та вимірювання конкретних KPI для конкретних підрозділів та працівників;
- прив'язка системи мотивації персоналу до досягнення показників ефективності;
- вибір методу розрахунку показників та формалізації залежності між ними;
- інформаційна підтримка та інтеграція систем показників ефективності з інформаційними системами які працюють на конкретному підприємстві.

При запровадженні системи KPI на підприємстві потрібно чітко дотримуватись послідовності виконання ключових етапів та забезпечити всі науково обгрунтовані заходи.

Для якісного дослідження діяльності підприємства потрібно побудувати чітку, науково обгрунтовану систему показників ефективності, яка є цілісною та збалансованою, тобто адекватно відображає всі ключові бізнес-процеси діяльності підприємства.

В таблиці 1 представлені основні етапи впровадження ключових показників ефективності при якісному проходженні яких буде побудована системи мотивації на основі KPI.

Технологія мотивації персоналу, яка основана на системі ключових показників ефективності отримала широке розповсюдження як в Україні так і за кордоном. Така система дає можливість оцінювати працівників за їх місцем в діяльності компанії, їх впливом на кінцевий прибуток компанії та на вироблення продукту або послуги компанії.

Система KPI повинна відповідати таким вимогам:

- обмежений набір показників;
- єдність між собою та можливість інтеграції у бізнес-процеси компанії;

- вимірність, всі показники повинні бути кількісними та виражатись тільки за рахунок чисел;
- прямий взаємозв'язок з досягненням результату компанією;
- можливість впливати на мотивацію персоналу до досягнення конкретних поставлених цілей.

Таблиця 1

Основні етапи впровадження КРІ

Етап	Назва процесу	Деталізація процесу
Етап 1	Класифікація КРІ	Визначення класифікації за якою буде відбуватись групування показників
Етап 2	Ідентифікація КРІ	Інвентаризація КРІ, визначення їх відповідності специфіці діяльності компанії
Етап 3	Аналіз КРІ	Комплексне дослідження запропонованих КРІ на відповідність існуючим бізнес-процесам
Етап 4	Мінімізація ризиків	Оцінка ризиків запровадження системи КРІ та їх мінімізація
Етап 5	Визначення плану дій	Розробка графіку запровадження нових КРІ на підприємстві
Етап 6	Вдосконалення КРІ	Аналіз та оптимізація запроваджених КРІ, виявлення недоліків та їх усунення
Етап 7	Стратегія розвитку	Побудова стратегії підвищення ефективності діяльності на основі КРІ

Всі показники ефективності діяльності підприємства можна розділити на чотири групи:

- 1) Цільові показники – це показники які відображають наскільки компанія близька до своєї фінансової мети;
- 2) Процесні показники – такі показники транслують наскільки ефективними є процеси які впроваджені в компанії. Дозволяють побачити можливості до оптимізації бізнес-процесів;
- 3) Проектні показники – пов'язані з конкретними задачами проекту та показують наскільки ефективно виконується проект в цілому;
- 4) Показники зовнішнього середовища – показники на які майже неможливо вплинути і які диктуються нам зовнішнім світом.

Важливим етапом під час розробки системи КРІ є побудова довгострокових стратегічних цілей, які після узгодження розбиваються на короткострокові. Короткотермінові цілі для компанії повинні перетворюватись на короткострокові цілі для кожного підрозділу та кожного працівника. За допомогою якісного впровадження системи КРІ можна не тільки прив'язати оплату персоналу до досягнення цілей, але і максимально змотивувати працівників рухатись в одному напрямку з компанією.

Розглянемо приклади цілей які можуть встановлюватись для різних підрозділів підприємства:

1) Відділ продаж:

- збільшення суми продаж;
- збільшення частки продаж нових продуктів;
- виконання фінансового плану;
- повторні продажі існуючим клієнтам.

2) Відділ маркетингу:

- збільшення частки ринку;
- впровадження конкурентних переваг;
- збільшення впізнаваності бренду.

При впровадженні КРІ потрібно сконцентруватись тільки на основних показниках, забрати всі другорядні та скоротити кількість показників тільки до «ключових».

Приклади КРІ для відділів продаж та маркетингу відповідно до цілей поставлених вище:

1) Відділ продаж:

- виконання плану з продаж;
- приріст продаж в порівнянні з відповідним періодом попереднього року;
- об'єм реалізації продукції.

2) Відділ маркетингу:

- зміна частки ринку відповідної товарної категорії;
- кількість запусків нових продуктів;
- приріст клієнтської бази;
- цільовий трафік на сайт;
- зростання частоти покупок.

КРІ безумовно є одним з найзручніших та найважливіших засобів контролю та діагностики діяльності компанії. Позитивний ефект впровадження системи КРІ обумовлений підвищенням загальної ефективності діяльності компанії. При правильному налаштуванні та роботі системи кожен працівник розуміє зв'язок між своїми особистими КРІ та стратегічними цілями компанії.

Висновки.

Використання ефективної системи КРІ для оцінки діяльності окремих працівників, підрозділів компанії та підприємства загалом є дуже важливим етапом, який дозволяє провести комплексний аналіз наявних процесів та розробити стратегію їх оптимізації в майбутньому. При побудові системи КРІ потрібно врахувати специфіку кожного бізнес-процесу компанії, що сприяє підвищенню якості дослідження та дозволить сформулювати правильні висновки. За допомогою такого ефективного інструменту не тільки забезпечується досягнення бізнес-цілей, але і контролюється раціональне використання ресурсів компанії, створюється інструмент управління ефективністю бізнесу.

Література:

1. Базилевич В. Д. Економічна теорія: Політекономія: Підручник. / Базилевич В. Д – К.: Знання Прес, 2007. – 719 с.

2. Панов М. М. Оценка деятельности и система управления компанией на основе KPI. – М.: Инфра-М, 2013. – 255 с.

3. Szara K., Ślusarczyk B., Barwińska Małajowicz A., Creativity as an determinant of enterprises innovativeness, The second and third Scientific Interdisciplinary Electronic International Conference (SIEIC No. 2–3/2015) hold at www.webscieconf.com, from 15–16th October, 2015, Wyd. Naukowe Silva Rerum, Poznań 2015, p. 9–22.

4. Савчук В. П. Диагностика предприятия: поддержка управленческих решений. – М.: БИНОМ, Лаборатория знаний, 2004.

5. Комплексные оценки в системе управления предприятием / А. П. Белый, Ю. Г. Лысенко, А. А. Мадых и др. ; Под общ. ред. Ю. Г. Лысенко. – Донецк : ООО «Юго-Восток», Лтд», 2003. – 120 с.

6. Швиданенко Г.О. Бізнес-діагностика підприємства: Навч. посіб. / Швиданенко Г.О., Дмитренко А.І., Олексюк О.І. – К.: КНЕУ, 2008. – 344 с.

УДК 338.48 (477) (475) (045)

DEVELOPMENT AND ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF CROSS-BORDER COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND POLAND IN THE FIELD OF TOURISM**РОЗВИТОК ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ПОЛЬЩЕЮ У СФЕРІ ТУРИЗМУ****Makohin Z. Ya. / Макогін З. Я.***s.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-8559-8141

*Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Universytetska St 1, 79000***Atamanchuk Z. A. / Атаманчук З.А.***s.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-6139-1653

Donetsk National University named after Vasyl Stus., Vinnytsia, st. 600-richchia, 21, 21021

Анотація. У статті проаналізовано розвиток транскордонної співпраці між Україною та Польщею у галузі туризму. Авторами здійснено аналіз динаміки туристичних потоків між країнами. За допомогою емпіричного аналізу (модель Scatterplot) доведено, що роль транскордонної співпраці у сфері туризму між Україною та Польщею є вагомим. Адже залучення інвестицій з Польщі у Львівську область позитивно впливає на туристичну галузь, оскільки сприяє зростанню закладів розміщення, які очевидно розбудовуються також із залученням польського капіталу.

Ключові слова: транскордонна співпраця; економічне зростання, інвестиції, туризм.

Вступ.

Розвиток відносин між Україною та Республікою Польща сприяє приєднанню України до світових і регіональних структур безпеки та співпраці. Польща всебічно стимулює приплив українських туристів до своєї країни. Істотною групою зовнішніх факторів розвитку транскордонного туризму є міжнародне співробітництво України та Польщі, зокрема членство у міжнародних (UNWTO) та європейських туристичних організаціях, Світовій організації торгівлі та ін. Польща – один із наших найближчих сусідів, стосунки з яким мають давню історичну традицію, отож стратегічним напрямом у зовнішній політиці України є партнерські відносини із цією державою. Враховуючи той факт, що Польща є членом ЄС, Україна вкрай зацікавлена у розвитку стратегічних відносин з нею [1, с. 121]. Сьогодні співробітництво обох держав відбувається майже в усіх сферах економіки, у тому числі в галузі туризму, адже Польща є лідером серед країн ЄС по переміщенню через митний кордон України товарів та транспортних засобів, тому дослідження ефективності транскордонної співпраці у сфері туризму є надзвичайно актуальним.

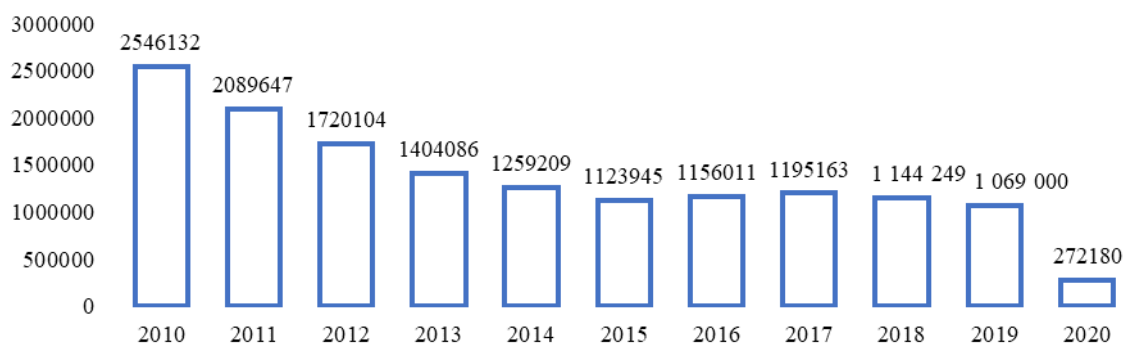
Основний текст.

ТКС є досить ефективним “ґрунтом” для співпраці у розвитку туризму між країнами, адже здійснюється обмін туристичною інформацією, співробітництво між туристичними організаціями, надання допомоги в підготовці проектів у рамках міжнародних програм. Варто також зазначити, що саме туризм є явищем впливу на гуманізацію суспільних відносин, взаємин між народами в

контексті входження України до європейського економічного і культурного простору. Використовуючи досвід Польщі, українські прикордонні території поступово перетворюються на осередки європейського розвитку, які є прикладом реальної організації європейських прагнень України [2, с. 221].

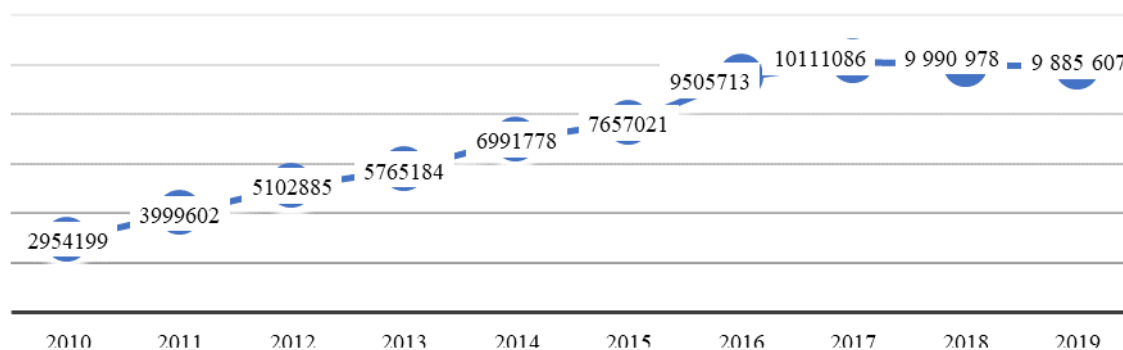
Досліджуючи транскордонний туристичний ринок, варто зазначити, що у процесі інтеграції та дезінтеграції, що відбуваються між країнами, виникають зміни в соціально-економічній ситуації на місцевому та регіональному рівнях. Значною мірою вони стосуються тих прикордонних регіонів, які мають схожі соціально-економічні та природно-кліматичні умови ведення бізнесу в туристичній сфері. Проте, певні політичні події або військові конфлікти здатні зменшити туристичні потоки між країнами. Для прикладу військова агресія Росії на Сході України призвела до зменшення кількості прибулих з Польщі громадян, а пандемія COVID -19 взагалі зменшила цю кількість на третину (рисунк 1).

Рисунок 1. Динаміка кількості прибулих іноземних громадян з Польщі в Україну з 2010 по 2020 рр., ос.

Джерело: складено автором за: [3; 4]

Варто зазначити, що розвиток транскордонного співробітництва між країнами сприяє зростанню кількості українців, які виїхали до Польщі (динаміка за всі роки є зростаючою), лише у 2019 р. зменшилася до – 9885607 ос. (рис. 2).

Рисунок 2. Динаміка виїзду громадян України до Польщі з 2010 по 2019 рр.

Джерело: складено автором за: [3]

Проте українці виїжджають до Польщі зовсім не з туристичною метою, а радше на заробітки. За даними Польського економічного інституту, з 2013-го по 2019-й рр. кількість іноземців на польському ринку праці зросла з 2,5% до 7%.

Великі інфраструктурні проекти в рамках Програми транскордонного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна 2014–2020» були вибрані й затверджені Спільним програмним комітетом перед передачею Спільної операційної програми до Європейської комісії. Визначено 18 таких проектів, вибрані проекти стосуються покращення й розвитку транспортних та туристичних послуг та інфраструктури, розв'язання спільних проблем безпеки, сприяння ефективності та безпеці кордонів, охорони здоров'я й промоції місцевої культури та історії. На їх реалізацію в рамках Програми передбачено бюджет у розмірі 52,07 млн євро [5].

Щоб більш поглиблено оцінити двосторонню співпрацю варто проаналізувати транскордонну статистику Львівської області і порівняти її з польськими регіонами (Підкарпатського та Люблінського воєводств). Дані, опубліковані на сайті Головного управління статистики у Львівській області свідчать, що область потребує додаткового фінансування на утримання колективних закладів розміщення адже їх динаміка протягом останніх років зменшується (таблиця 1), зокрема у 2019 р. кількість таких закладів зменшилася до 130 од. у порівнянні із попередніми роками. В той час як у Підкарпатському та Люблінському воєводствах така кількість зростає.

Таблиця 1

Колективні заклади розміщування, одиниць

	Львівська область										Підкарпатське воєводство									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
заклади розміщен-ня	268	317	328	342	340	331	343	337	129	130	379	429	452	498	513	527	582	582	642	652
Люблінське воєводство																				
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019										
Кількість закладів розміщення	322	315	336	343	363	369	422	445	472	478										

Джерело: складено автором за: [6]

Співпраця в межах транскордонної співробітництва може бути оцінена обсягами інвестицій, які надійшли з Польщі у Львівську область. Динаміка інвестицій з Польщі у Львівську область з 2010 по 2020 рр. подана на рисунок 3.

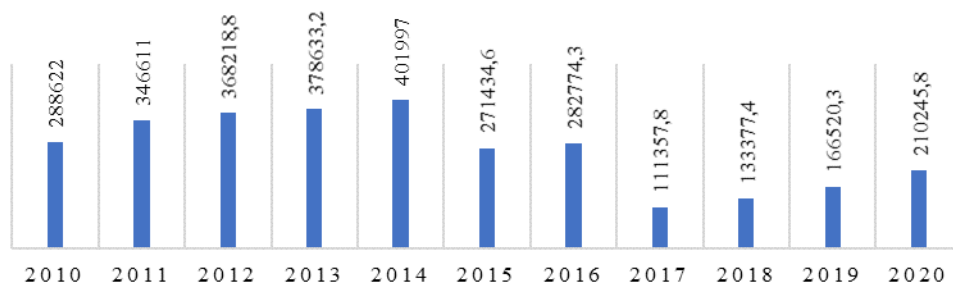

Рисунок 3. Динаміка інвестицій з Польщі у Львівську область з 2010 по 2020 рр. (станом на 1 січня кожного року), тис. дол. США

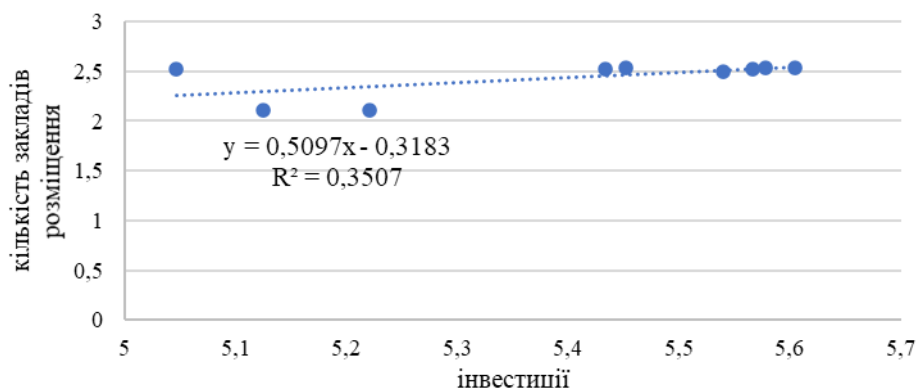
Джерело: складено автором за: [7]

Таким чином, динаміка надходжень інвестицій з Польщі у Львівську область свідчить про зниження інвестиційних надходжень у 2017 р. до 111,36

млн. дол. США, проте на початок 2020 р. спостерігається незначне покращення інвестиційної активності до 210,25 млн. дол. США.

Доцільним видається встановити зв'язок між надходженнями інвестицій з Польщі та динамікою закладів розміщення у Львівській області (як прикордонної області). Для дослідження за допомогою моделі Scatterplot (рисунок 4) використовувалися дані з 2011 по 2020 рр. з сайту Державної служби статистики України [3] та Головного управління статистики у Львівській обл. (для закладів розміщення) [6]. Показники попередньо були прологарифмовані.

Рисунок 4. Вплив інвестицій з Польщі у Львівську обл. на кількість закладів розміщення у Львівській обл. (модель Scatterplot)

Авторська розробка

Отже, збільшення інвестицій на 1% сприяє збільшенню закладів розміщення у Львівській обл. на 0,5 од., що свідчить про ефективність двосторонньої транскордонної співпраці в галузі туризму.

Результати і висновки.

Дослідження за допомогою моделі Scatterplot показало, що залучення інвестицій з Польщі у Львівську область позитивно впливає на туристичну галузь, адже сприяє зростанню закладів розміщення, які очевидно розбудовуються із залученням польського капіталу.

Таким чином, роль транскордонної співпраці у сфері туризму між Україною та Польщею є надзвичайно вагомою. Транскордонна співпраця у сфері туризму сприятиме підвищенню іміджу прикордонних регіонів та розбудові інфраструктурних об'єктів, збільшенню зайнятості; поглибленню безпосереднього партнерства між туристичними підприємствами та організаціями; поліпшенню якості туристичних послуг; зміцненню конкурентоспроможності туристичних послуг; налагодженню взаємодії між громадськими організаціями; створенню спільних туристичних транскордонних продуктів; впровадження закордонного досвіду регулювання туристичних послуг; налагодженню контактів з іноземними представництвами та ін.

Література:

1. Цибух В., Баєв В. Українсько-польське стратегічне співробітництво: проблеми та перспективи // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2017. Випуск 41. С. 120-127.

2. Коваль А. Розвиток транскордонного туристичного співробітництва України та Польщі в умовах євроінтеграції // Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива. 2013. Випуск 3. С. 220-223.

3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Статистичні дані щодо перетину українського кордону громадянами інших держав. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/statistichni-dani-shchodo-peretinu-ukrayinskogo-kordonu-inozemcyami>

5. Програма Транскордонного Співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2014-2020. URL: <https://www.pbu2020.eu/ua/pages/269>.

6. Головне управління статистики у Львівській обл. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Database/30/databasetree_uk.asp

7. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці Львівської області. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/year/.pdf>

References.

1. Tsybukh V., Baev V. (2017). Ukrainian-Polish strategic cooperation: problems and prospects. *Visnyk of Lviv National University*, (41), International relations, 120-127.

2. Koval A. (2013). Development of cross-border tourism cooperation between Ukraine and Poland in terms of European integration. *International Relations and Tourism: Modernity and Retrospective*, (3), 220-223.

3. State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Crossing the state border of Ukraine by citizens of other states. Retrieved from: <https://www.tourism.gov.ua/blog/statistichni-dani-shchodo-peretinu-ukrayinskogo-kordonu-inozemcyami>

5. Cross-border Cooperation Programme Poland-Belarus-Ukraine 2014–2020. Retrieved from: <https://www.pbu2020.eu/ua/pages/269>.

6. Main Statistical Office in Lviv region. Retrieved from: http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Database/30/databasetree_uk.asp

7. Direct investment (equity capital) from countries of the world to Lviv region. Retrieved from: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/year/.pdf>

Abstract.

Introduction.

Poland is one of our closest neighbors and our strategical partner. Given the fact that Poland is a member of the EU, Ukraine is extremely interested in developing strategic relations with it. Today, cooperation between two countries takes place in almost all areas of the economy, that's why estimation cross-border cooperation in the field of tourism is extremely relevant.

Main text.

The Cross-border Cooperation Programme Poland-Belarus-Ukraine 2014-2020 supports development processes in the borderland of Poland, Belarus and Ukraine by co-financing diverse projects. 18 projects have been identified, selected projects related to the improvement and development of transport, tourism services and infrastructure, solving common security problems, promoting efficiency and security of borders, local culture and history, improvement health care.

Certain political events or military conflicts can reduce tourist flows between countries. For example, Russia's military aggression in the East of Ukraine has reduced the number of citizens arriving from Poland, in addition the COVID-19 pandemic has caused a major fall in tourism activity. But the citizens of Ukraine go to Poland not for tourism, but to earn money.

The dynamics of investment inflows from Poland to Lviv region shows a decrease in investment inflows during 2014-2017, but there is a slight improvement in investment activity to 210.25 million dollars USA at the beginning of 2020.

Results and Conclusions.

According to Scatterplot model estimation, attracting investment from Poland to Lviv region has a positive effect on tourism industry, as it promotes the growth of accommodation facilities, which are obviously being developed using Polish capital. Thus, the role of cross-border cooperation in the field of tourism between Ukraine and Poland is extremely important.

УДК 657.1

**ACCOUNTING OF LAND RESOURCES IN CONDITIONS
APPLICATION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES****ОБЛІК ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ
ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ****Hryshchuk H.V. / Грищук Г.В.***postgraduate student / аспірантка**ORCID: 0000-0001-9532-7265**National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,**Kyiv, st. Heroes of Defense, 15, 03041**Національний університет біоресурсів і природокористування України,**Київ, вул. Героїв Оборони, 15, 03041*

Анотація. В роботі розглядається роль і значення застосування інноваційних технологій при веденні обліку сільськогосподарських земельних ресурсів. Проаналізовано сучасний стан земельних ресурсів в Україні порівняно з країнами Європейського Союзу. Визначено алгоритм управління земельними ресурсами як засобом виробництва на сільськогосподарських підприємствах. Результати проведеного дослідження свідчать про необхідність впровадження інноваційних технологій при веденні обліку з метою забезпечення інформаційно-аналітичного підґрунтя для ефективного управління земельними ресурсами та калькулювання собівартості поточних біологічних активів рослинництва.

Ключові слова: земельні ресурси, автоматизований облік, інформаційні технології, сільськогосподарські підприємства, управління земельними ресурсами, калькуляція витрат.

Вступ.

Сільське господарство є однією з системоутворюючих галузей економіки України, що забезпечує продовольчу безпеку держави, стає основою для створення нових робочих місць у сільській місцевості та залишається ключовим бюджетоутворюючим фактором для зростання валового внутрішнього продукту України. Вона займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту та залишається практично єдиною галуззю, що протягом 1990–2021 років підтримує позитивне зовнішньоторговельне сальдо [3].

Рослинництво є базовою галуззю сільського господарства, частка якого у виробництві валової продукції складає 74,0 % [4]. Це спричинено не тільки високою врожайністю сільськогосподарських культур, а, у першу чергу, утриманням найвищого показника розораності земель у світі та збільшенням частки земельного фонду країни під сільськогосподарські угіддя. Головним засобом виробництва у сільському господарстві є земля, від родючості якої безпосередньо залежить результат господарювання. У разі раціонального використання вона не тільки не виснажується, а навпаки може стати більш родючою. Проте для підтримки родючості ґрунту необхідні додаткові витрати на її обробку та внесення добрив, що зумовлює необхідність проведення аналітичного контролю за дотриманням технології вирощування продукції рослинництва, нормами використання добрив і засобів захисту рослин.

В Україні земельні ресурси сільськогосподарського призначення у загальній структурі земельного фонду займають 70 % (42,7 млн га), а площа

ріллі – 78,4 % (32,5 млн га) усіх сільськогосподарських угідь. Сільськогосподарські угіддя становлять близько 19 % загальноєвропейських, у тому числі рілля – 27 %. Показник площі сільськогосподарських угідь у розрахунку на одну особу є найвищим серед країн Європейського Союзу і становить 0,9 га, у тому числі 0,7 га ріллі (середній показник європейських країн – 0,44 і 0,25 га відповідно). Рівень розораності земель в Україні складає 54 % (у розвинутих країнах Європи – не перевищує 35 %) [4; 5]. На сьогодні земельні ресурси розглядаються як господарський актив підприємств, національне багатство держави та природний ресурс планетарного значення [2].

В економічній літературі питання обліку земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств досліджували: Дерій В.А., Жук В.М., Ільчак О.В., Калюга Є.В., Кваша С.М., Саблук П.Т., Савчук В.К., Садовська І.Б. та інші, але без критичної оцінки впливу технологій на ведення обліку сільськогосподарських земель. Якісна система інформаційного забезпечення управління сільськогосподарськими земельними ресурсами у поєднанні з використанням новітніх інноваційних технологій є інформаційно-аналітичним підґрунтям для ефективного управління земельними ресурсами та калькулювання собівартості поточних біологічних активів рослинництва.

В Україні сільськогосподарські підприємства на практиці використовують такі автоматизовані системи управління аграрним виробництвом як AgroOnline, Farmers Edge, EOS Crop Monitoring, Cropio, Hummingbird Technologies, Soft Farm, Taranis. Застосування таких технологій сприяє підвищенню продуктивності праці, економії ресурсів, скороченню витрат та зниженню собівартості продукції рослинництва, нарощуванню обсягів і підвищенню ефективності виробництва. Тому за сучасних умов особливої актуальності набуває застосування новітніх технологій в обліку, що є основою для оптимізації витрат на виробництво продукції рослинництва, зокрема, витрат на обробку земельних ресурсів.

Основний текст.

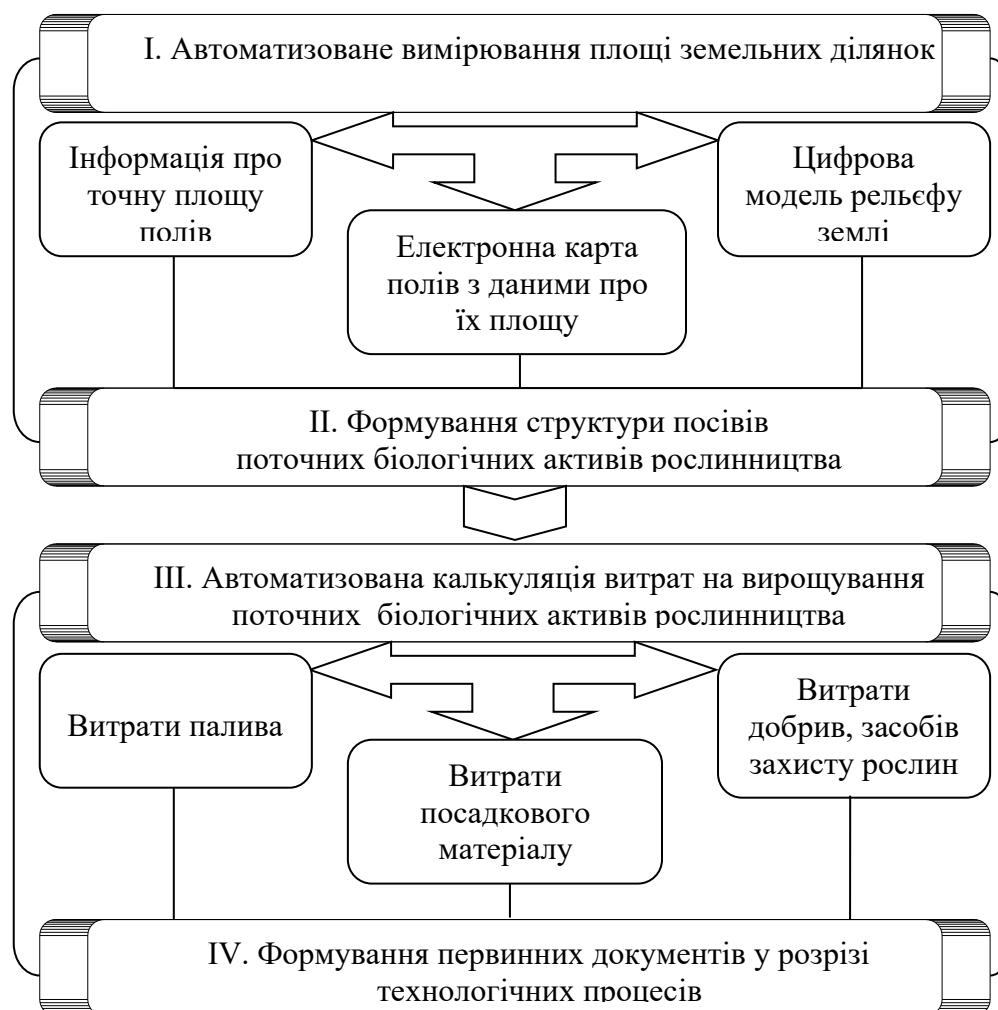
В умовах цифрової трансформації визначення достовірної площі оброблюваних сільськогосподарських земель має велике значення для сільськогосподарських підприємств, адже неточні вхідні дані спотворюють інформацію про врожайність сільськогосподарських культур, ускладнюють ведення обліку та планування польових робіт, унеможливають ефективне застосування інструментів точного землеробства. На сьогодні сучасні системи вимірювання площі полів є основою раціонального управління земельними ресурсами.

Підґрунтям для вимірювання площі земельної ділянки є процес збору вихідних даних про земельний банк (інформація з кадастрової карти, з договорів оренди). З юридичної точки зору, ці дані є достовірними, проте, фактично вони не збігаються з площею оброблюваних земельних ділянок за рахунок утворення заболочування, ґрунтової ерозії та зміни рельєфу. З метою усунення цієї проблеми необхідно оновлювати мапи земельних ділянок, що дасть змогу істотно скоротити витрати під час обробки земель, посіву, внесення добрив і засобів захисту рослин, збирання врожаю. Крім того, це дозволить

правильно розрахувати обсяг робіт і витрат, планову врожайність сільськогосподарських культур.

На сьогодні у практичній діяльності використовуються різні методи вимірювання площі земельних ділянок. До них відносять як використання GPS станцій, тахеометрів, застосування яких передбачає візуальне визначення площі поля по його периметру, так і спрощенні методи вимірювання площі полів шляхом їх об'їзду по контуру з GPS-приймачем. Проте, вони мають певні недоліки: неточності при вимірюванні площі, не враховується рельєф ділянки, значні витрати пального, витрати на оплату праці тощо. Найоптимальнішим методом вимірювання площі ділянки є використання космічних знімків високої роздільної здатності та побудова цифрової моделі рельєфу земельної ділянки, що дає можливість виявити на полі всі ділянки, які не обробляються, та виключити їх із загальної площі. За результатами обміру полів за такою технологією надається інформація про точну площу полів підприємств, електронну карту полів господарства з даними про їх площу та побудова цифрової моделі земельної ділянки [1]. Ці дані є основою у системі управління земельними ресурсами, що включає у себе формування структури посівів, автоматизовану калькуляцію витрат та формування первинних документів (рисунок 1).

Рисунок 1 - Система управління земельними ресурсами

Наступною складовою системи управління земельними ресурсами є формування структури посівів поточних біологічних активів рослинництва на основі даних про фактичну площу земельної ділянки, її місце знаходження та інформацію про культуру-попередник (таблиця 1).

Таблиця 1

Структура посівів озимої пшениці на 2021–2022 роки

№ п/п	Місце розташування земельної ділянки	Попередник	Площа, га	Врожайність, т/га
1	с. Білин, поле №1	цукровий буряк	72,4	6,3
2	с. Верба, поле № 4	люцерна	87,2	5,2
3	с. Охнівка, поле № 7	соняшник	127,2	6,9
4	с. Охнівка, поле № 8	соя	103,6	5,7
5	с. Ліски, поле № 3	озимий ріпак	177,7	7,1
Разом			568,1	6,24

Авторська розробка

Зведення таких даних відіграє велику роль у процесі вирощування поточних біологічних активів рослинництва. Адже при правильному виборі черговості розміщення сільськогосподарських культур на полі (сівозміни) можна регулювати забезпеченість ґрунту вологою, кількість поживних речовин для рослин, покращувати структуру землі, боротися зі шкідниками і хворобами рослин. Крім того, необхідно розраховувати фактичну врожайність сільськогосподарської культури відповідно до місця розташування поля та культури-попередника з метою аналізу інформації та ефективного планування структури посівів на майбутній період.

На сьогодні актуальним є впровадження інноваційних технологій для обліку земельних ресурсів як засобу виробництва продукції рослинництва. Необхідність оперативного надання інформації про земельні ресурси, можливість побудови різносторонніх аналітичних звітів та зведених відомостей про стан і напрями використання земельних ресурсів є неможливим без відповідної організації бухгалтерського обліку для потреб управління в умовах застосування інноваційних технологій. Для підвищення рівня якості опрацювання та групування інформації про земельні ресурси розроблено форму управлінської звітності щодо земельних ресурсів, що передбачає автоматизоване зведення витрат при здійсненні технологічних робіт (таблиця 2).

Автоматизоване групування витрат при посіві сільськогосподарських культур містить інформацію про витрати палива, посадкового матеріалу, засобів захисту рослин, оплати праці тощо. Це забезпечується за рахунок встановлення GPS-трекерів на сільськогосподарську техніку з метою обчислення виробничих, матеріальних та трудових витрат. Використання автоматизованої системи управління сільськогосподарським виробництвом спрощує контроль за витратами, працівниками у разі зливів палива, порушення швидкісного режиму при виконанні робіт, несанкціонованих робіт, простою техніки, відступів від маршруту за рахунок отримання автоматичного сповіщення про такі порушення. А використання розробленої форми забезпечує

своєчасне надання інформації про проведені технологічні процеси на певній земельній ділянці з автоматизованою калькуляцією витрат цих робіт, що є необхідним для ухвалення управлінських рішень.

Таблиця 2

Калькуляція витрат при посіві озимої пшениці

№ п/п	Назва робіт	Період виконання	Назва ТМЦ	Норма внесення ТМЦ кг,л/га	Ціна за л, кг ТМЦ, грн.	Вартість обробки на 1 га, грн.	Трактор
1	Дисковка	Серпень	—	—	—	—	JD8335
2	Оранка	Вересень	—	—	—	—	JD8430
3	Протравлення насіння	Вересень	Кінто Дуо	0,4	266,4	106,56	—
			Ретенго	0,06	660,7	39,64	
			Яра Рексолін АВС	0,4	219,3	8,77	
			Інітер 600	0,1	805,4	80,54	
4	Посів	18.09.– 19.09.2021	Скаген II	200,0	3,5	700,00	Challenger MT685D
5	Внесення добрив з посівом		Арві NPK 7-20-28	140,0	12,69	1777,02	
6	Внесення засобів захисту рослин	04.10.2021	Трінті	2,0	310,2	620,40	JD6110
Разом за осінній період						3332,93	

Авторська розробка

Висновки.

Таким чином, в умовах цифрової трансформації використання сучасних технологій в обліку земельних ресурсів є основою для оптимізації витрат. За результатами проведеного дослідження запропонована система управління земельними ресурсами, використання якої на практиці дасть змогу оптимізувати витрати на виробництво продукції рослинництва.

Література:

1. Вимірювання точної площі полів. Український центр екології ґрунтів. URL: <http://uceg.com.ua/services/vimiryuvannya-tochnoji-ploshchi>.
2. Жук В.М. Обліково-аналітичне забезпечення земельних відносин. *Агроінком*. 2011. №7–9. С. 116–121. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/oblikovo-analitichne-zabezpechennya-zemelnih-vidnosin.html>.
3. Зовнішньоекономічна діяльність. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm.
4. Сільське господарство України за 2020 рік: статистичний збірник. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/09/zb_sg_20.pdf.
5. Eurostat. Офіційний сайт Європейської статистики. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tag00098/default/table?lang=en>.

Abstract. *The paper considers the role and importance of the application of innovative technologies in accounting for land resources of agricultural importance. The current state of land resources in Ukraine in comparison with the countries of the European Union is analyzed. The algorithm of land resources management as a means of production at agricultural enterprises is determined. The results of the study indicate the need for the introduction of innovative technologies in accounting in order to provide information and analytical basis for effective land management and calculation of the cost of current biological assets of crop production.*

Key words: *land resources, automated accounting, information technology, agricultural enterprises, land management, costing.*

Науковий керівник: д.е.н., проф. Калюга Є.В.

Стаття відправлена: 12.11.2021 р.

© Грищук Г.В.

УДК 657.1

STATE OF LABOR LEGISLATION AND ITS ASSESSMENT IN UKRAINE

СТАН ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЙОГО ОЦІНКА В УКРАЇНІ

Kaliuha Ye.V. / Калюга Є.В.

d.e.n., prof. / д.е.н., проф.

ORCID: 0000-0001-9057-7476

Kalyuga O.O. / Калюга О.О.

student / студент

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,

Kyiv, st. Heroes of Defense, 15, 03041

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

Київ, вул. Героїв Оборони, 15, 03041

Анотація. Докорінна зміна суспільства у зв'язку з соціально-економічними перетвореннями тією чи іншою мірою пов'язані з трудовими відносинами.. Необхідність осучаснення трудового законодавства зумовлена докорінними змінами всієї системи суспільних відносин, що відбуваються в Україні у зв'язку з формуванням ринкових відносин та соціально-економічних перетворень. На сьогодні система принципів трудового права, не повністю відповідає потребам часу, меті і завданням незалежної України. У зв'язку з зазначеним, вона має бути переглянута з урахуванням економічних реалій (кризових явищ в економічних процесах), що потребує нестандартних підходів в реалізації трудових прав і трудових відносин.

Ключові слова: безробітні, відпочинок ,договор, види трудових договорів, вихідні, відпустки, електронні трудові книжки, кодекс, робочий час, праця, права , обов'язки, оплата праці, трудові відносини.

Вступ.

Реалізація трудових відносин відповідно до Конституції України [2] та внесення до неї змін встановлює права і обов'язки між роботодавцями та працівниками, створює відповідні умови праці та забезпечує захист відповідно до інтересів. Особливістю законопроекта є комплексне вирішення та посилення соціально-трудових відносин, уніфікація законодавчих актів з праці, спрощення процедур прийому та використання працівників, докорінними змінами всієї трудової системи. Перелічені фактори сприятимуть побудові відкритої в Україні економіки, що відповідно є частиною європейської і світової спільноти та є обов'язковою умовою Угоди про асоціацію з ЄС.

Основний текст.

Початок трудових відносин між роботодавцем та працівником почався з часів Ярослава Мудрого (1016-1030р.) в Київській Русі.

Суттєві зміни відбулися вже з 1886 року, коли був прийнятий Закон «Про найм робітників і урядових наглядачів за фабричними заводами», зміст окремих положень якого враховується і сьогодні. Працівнику видавалася розрахункова книжка, в якій відображалися основні умови найму роботодавцем. Він розглядав правила внутрішнього трудового розпорядку, які затверджувала фабрична інспекція праці та виставляла у всіх господарствах. Підтверджені таким чином правила становилися обов'язковими для виконання. Закон обмежував основи припинення трудових відносин (не коретна поведінка,

хвороба працівника і т. ін.). При найменшому недотриманні вимог, кожна сторона із домовленостей могла відмовитися, попередити за два тижні іншу сторону. Якщо працівник, не отримав протягом місяця заробітну плату, він мав право вимагати у судовому порядку, розірвання укладеного з ним домовленості. Якщо при розгляді жалоби суд встановить, що дійсно мав місце факт затримки заробітної плати, то працівнику присуджалося виплата у розмірі його двомісячного заробітку.

Наступним етапом було ведення Декрету Ради народних комісарів (1917р.) про: тривалість робочого часу (вісім годин замість одинадцяти з половиною), часу відпочинку, особливості охорони праці жінок, неповнолітніх та молоді. Таким чином в Декрет внесено в попереднє законодавство суттєві зміни на користь працівників.

В підготовленому КЗоП (1922р.) передбачено договірний принцип влаштування на роботу, пошук роботи через біржу труда, укладання трудового договору, введено обов'язковість праці та передбачено відповідальність (кримінальна від 2 до 4 місяців) за самотійність залишення місця роботи

У зв'язку з необхідністю, в період Великої вітчизняної війни введено позаурочні години на добу (для повнолітніх осіб – до 3 годин, неповнолітніх – до 2 годин), відмінено щорічні відпуски, з початком 1942 року передбачені грошові суми переводилися в ощадні каси. По закінченню війни ліквідовано норми права, які введено надзвичайним становищем військового часу. З 1945 року відновлено чергові та додаткові відпуски, відмінялися щоденні позаурочні роботи, встановлено 8 годинний робочий день.

Оновленню законодавства про кваліфіковану працю колишнього Союзу сприяло прийняття у 1970 році Закону «Про утверждение Основ законодательства Союза ССР и союзных республик о труде» [7], який об'єднував основні норми та їх регулювання. Друга половина 70-х років характерна оновленням та удосконаленням норм, встановлення їх для жінок та неповнолітніх, визначення правил трудової дисципліни, матеріальної відповідальності та працевлаштування. Прийняття у 1971 році та впровадження в дію (1972р.) Кодексу законів о труде» [1] (надалі – Кодексу) передбачало гарантовану заробітну плату не нижче встановленого мінімуму, Замість суб'єктів господарювання, ця функція контролю передана державі у вигляді затвердження на відповідний період мінімальної заробітної плати.

Для другої половини 80-х років та подальшого періоду в трудовому законодавстві виникла необхідність кардинальних змін та встановлення нових правил, оскільки діючий законопроект був прийнятий ще у 1971 році і незважаючи на численні зміни (за 49 років застосування внесено 95 правок), вже застарів та не відповідає сучасним економічним умовам. Відсутні дієві механізми впливу на роботодавців, що відповідно не задовільняє як працівників та їх представників - профспілки, а також потенційних інвесторів, які цінують свій імідж соціально-відповідального бізнесу.

Проект оновленого Кодексу поділено на 10 розділів, які передбачають 98 статей (таблиця 1).

Таблиця 1 – Структура законопроекта Кодекс законів про працю

1. Загальні положення	6. Гарантії та компенсації
2. Трудові відносини і трудовий договір	7. Матеріальна відповідальність працівника
3. Робочий час	8. Індивідуальні трудові спори
4. Відпочинок	9. Державний нагляд (контроль) за дотриманням трудового законодавства
5. Оплата праці	10. Прикінцеві положення

В проекті Кодексу передбачена наступна оновлена термінологія: трудові книжки, трудовий договір, розрив трудового договору, тривалість робочого тижня, вихідні й відпустки, врегулювання індивідуальних трудових спорів, заборона проведення страйків.

Трудові книжки в паперовому вигляді повністю не скасовуються, а ведуться власником за бажанням не більше п'яти років. Вводяться трудові книжки в електронному вигляді і формується у вигляді електронного реєстру застрахованих осіб. Тобто на кожного працівника відкривається персональна електронна облікова картка з зазначенням трудового стажу, що спростить процедуру його підтвердження. Крім того, створюється можливість автоматичного призначення пенсії (без особистого звернення), відстрочки виходу на пенсію, зменшуються витрати на ведення безпаперового документообороту, спрощується призначення виплат по державному соціальному страхуванню та облік про освіту, кваліфікацію, планування про підготовку і перепідготовку кадрів, усуваються можливі ризики щодо втрати трудової книжки, її фізичного пошкодження, фальсифікації і т. ін.

Трудовий договір. Законопроект «Про працю» [6] пропонує вести всі трудові відносини за договором, який укладається тільки в письмовій, а не усній формі і обов'язково містить цифровий підпис. На сьогодні передбачено три види трудових договорів: строковий; безстроковий; на час виконання певної роботи. У новому законопроекті представлено сім видів трудових договорів (рисунок 1).

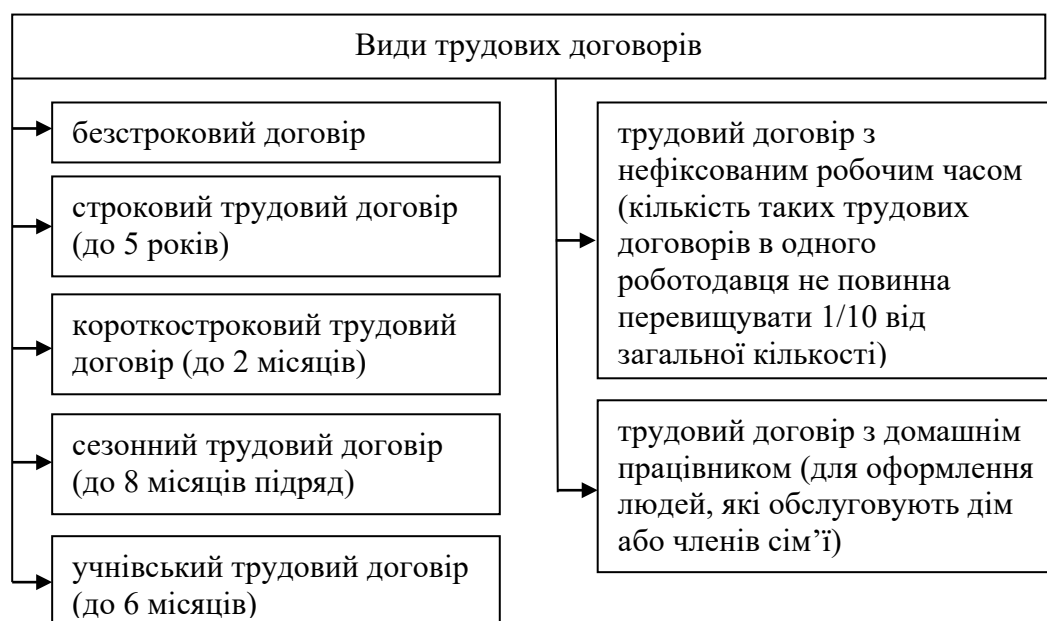
Сторони можуть вносити зміни в договір в новій редакції або укласти додаткову угоду. Заклучений договір є обов'язковою умовою трудових відносин і є підставою (з дати рішення суду) для отримання пільг, субсидій, права на матеріальну допомогу на випадок безробіття і т. ін.

Розрив трудового договору можливий як за ініціативою працівника, так і за ініціативою роботодавця. При розірванні трудового договору по ініціативі роботодавця, необхідно повідомити робітника в залежності від стажу його роботи, але не менше ніж за:

15 днів або 30 днів (при роботі не більше 6 місяців або понад 6 місяців); ;

60 днів або 90 днів (сумарному періоді роботи понад п'ять або 10 років).

Також роботодавець має право без згоди працівника попередити його про звільнення за коротший термін або не попередити взагалі.

Рисунок 1 – Види трудових договорів відповідно до Кодексу

Однак у такому випадку він мусить виплатити працівнику компенсацію, сума якої не повинна бути нижчою за подвійний середньоденний оклад за кожен робочий день, на який зменшується термін попередження. Крім того, працівник може розірвати трудовий договір, попередивши роботодавця не менш ніж за два тижні.

Тривалість робочого тижня залишиться незмінною – 40 годин на тиждень. Передбачена й менша тривалість робочого тижня – 36 годин – для працівників віком 16–18 років, вагітних жінок та працівників, зайнятих на роботах із шкідливими та важкими умовами праці. В проекті передбачена робота менше 40 годин на тиждень (з оплатою пропорційно відпрацьованого часу та за нефіксованим робочим графіком (працівник сам визначає період роботи в компанії)).

Вихідні й відпустки. Відпочинок між робочими змінами не повинен бути меншим, ніж 12 годин. Щотижневий безперервний відпочинок (вихідні дні) має становити не менше 24 годин (замість діючого - не менше, ніж 48 годин) протягом кожного тижня. Це є меншим, ніж зараз. Перелік святкових днів залишається незмінним, як і тривалість мінімальної щорічної основної оплачуваної відпустки – 28 календарних днів. Відпустка за власний рахунок збільшується з 15 до 30 календарних днів. Право на відпустку для догляду за дитиною тепер мають крім жінок і чоловіки.

Врегулювання індивідуальних трудових спорів. Досудова та позасудова процедура врегулювання трудового спору передбачена шляхом переговорів сторін трудових відносин за допомогою одного або декількох посередників, згоди з двох сторін. При досягненні згоди з двох сторін, укладається у письмовій формі мирова угода, а при її відсутності - матеріали передаються до суду.

Заборона проведення страйків у випадку, коли припинення роботи або

служби створює загрозу національній безпеці, життю і здоров'ю людей, правам і свободі інших, введення надзвичайного стану. Страйки дозволяються, якщо група чергових працівників, визначена на час страйку, забезпечить сталу роботу підприємств електроенергетики, тепло-, водопостачання, телефонного зв'язку, гірничої промисловості, атомної енергетики та промисловості, управління повітряним рухом, закладів охорони здоров'я, зокрема надання екстреної медичної допомоги.

З початку 2020 року, в результаті поширення пандемії коронавірусу COVID-19 принципово змінилися підходи на ринку праці як в Україні, так і у світовому просторі. Працівники не завжди знаходять роботу, аналіз кількості безробітних в Україні за останні чотири роки (2017-2020р.) наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Кількість безробітних в Україні за 2017–2020 роки

Показник	Роки, тис. осіб				Темп приросту, %
	2017	2018	2019	2020	
Кількість безробітних	1698,0	1578,6	1487,7	1766,8	104,05

Джерело: [3; 5].

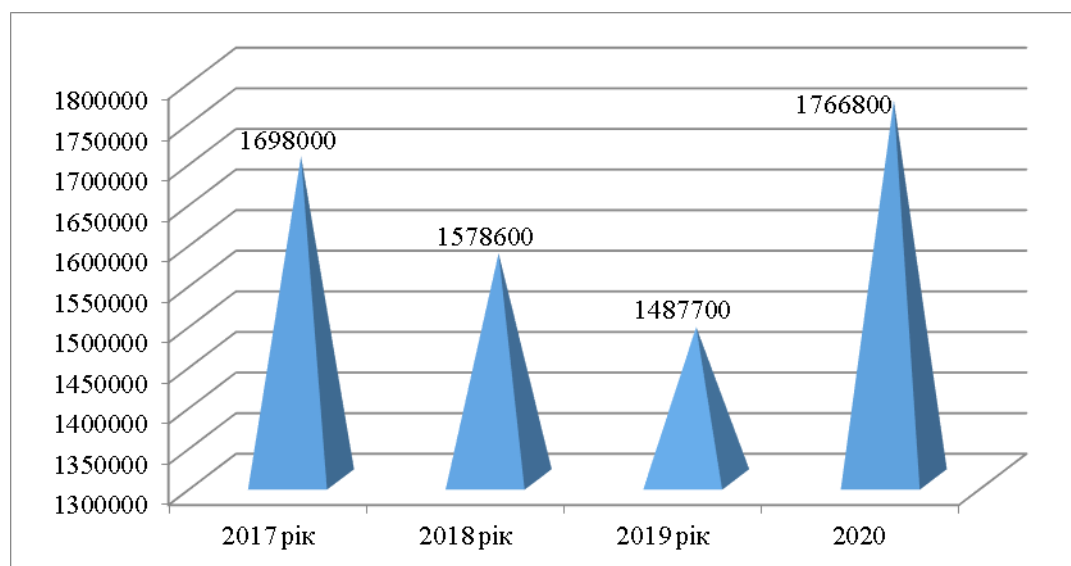

Рисунок 2 – Кількість безробітних в Україні за 2017–2020 роки

Джерело: [3; 5].

За даними рис. 2 спостерігається негативна динаміка зростання рівня безробіття на 4,05 %. Проте, за даними Державної служби зайнятості України [4] у I кварталі 2021 року рівень безробіття становив 10,5 %, що є найвищим показником з початку 2017 року. Це означає, що у зв'язку з короно вірусом у I кварталі 2021 року кількість безробітних осіб в Україні зросла на 257 тис. осіб у порівнянні з I кварталом 2020 року. Спостерігається позитивна тенденція щодо скорочення безробіття у II кварталі 2021 року, як у порівнянні з I кварталом 2021 року, так і у порівнянні з II кварталом 2020 року. Так, у II кварталі 2021 року у порівнянні з I кварталом 2021 року, кількість безробітного населення скоротилася на 186,5 тис. осіб та становила 1,6 млн. осіб, а рівень безробіття скоротився з 10,5 % до 9,3 % [4].

Після прийняття Трудового кодексу на ринку праці відразу не вирішаться всі накопичені проблеми, а заплановані зміни будуть відбуватися не зразу, але всім учасникам необхідно буде поступово адаптуватись до оновлених правил. З прийняттям Трудового кодексу ринок праці стане більш гнучким та адаптованим до сучасних викликів, зокрема інтеграційних прагнень національного ринку праці у європейський, подолання економічних проблем, проведення ефективних структурних реформ.

Висновки.

Підготовлений проект Трудового кодексу України визначає основні засади і механізми реалізації передбачених Конституцією України трудових прав і гарантій працівників, створення належних умов праці та забезпечення захисту інтересів працівників і роботодавців в сучасних умовах. Зміст Трудового кодексу полягає в полегшенні цього процесу та спрощенні процесів наймання і використання трудових ресурсів.

Література:

1. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
2. Конституція України Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Офіційний сайт Державної служби зайнятості України. Ситуація на ринку праці у січні-квітні 2020 року. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/68>.
4. Офіційний сайт Державної служби зайнятості України. Ситуація на ринку праці у січні-серпні 2021 року. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/all>.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, типом місцевості та віковими групами. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Про працю : Законопроект від 28.12.2019 р. № 2708. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67833.
7. Про утверждение Основ законодательства Союза ССР и союзных республик о труде : Закон Союза советских социалистических республик от 15.07.1970 № 2-VIII. URL: <https://docs.cntd.ru/document/901814518>.

Abstract. Radical change of society in connection with socio-economic transformations is to some extent related to labor relations. The need to modernize labor legislation is due to radical changes in the entire system of social relations occurring in Ukraine in connection with the formation of market relations and social -economic transformations. Today, the system of principles of labor law does not fully meet the needs of the time, purpose and objectives of independent Ukraine. In this regard, it should be revised to take into account economic realities (crisis phenomena in economic processes), which requires non-standard approaches to the implementation of labor rights and labor relations.

Key words: unemployed, rest, contract, types of employment contracts, weekends, holidays, electronic workbooks, code, working hours, work, rights, responsibilities, wages, labor relations.

Стаття відправлена: 11.11.2021 р.
© Калюга Є.В., Калюга О.О.

INVESTMENT ACTIVITY OF MOTOR TRANSPORT ENTERPRISES IN UKRAINE

ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Riaboshtan L.H. / Рябоштан Л.Г.

Senior lecturer / Старший викладач

ORCID ID: 0000-0002-7815-139X

National Transport University, Kyiv, Ukraine

Національний транспортний університет, Київ, Україна

Анотація.

Вступ. В умовах глобалізації та інтеграції економічних процесів у світі питання розвитку транспортної інфраструктури, надання якісних транспортних послуг споживачам, поліпшення транспортного сполучення набувають високої актуальності. Автотранспортні підприємства займають достатньо значну нішу у сфері транспортних перевезень в Україні, однак їх діяльності притаманні низька ефективність управління інвестиційними процесами, дефіцит фінансових ресурсів. Це обумовлює доцільність пошуку шляхів вдосконалення механізму інвестиційного контролінгу, які б базувалися на ґрунтовному аналізі економічних передумов розвитку галузі.

Мета. Дана стаття присвячена проведенню компаративної оцінки стану і тенденцій розвитку транспортної галузі та автотранспортних підприємств в Україні в контексті обґрунтування напрямів поліпшення механізму інвестиційного контролінгу їх діяльності.

Результати. За результатами проведених досліджень встановлено наявність таких тенденцій функціонування вітчизняної транспортної галузі: зростання питомої ваги автомобільного транспорту у перевезенні вантажів, значні регіональні асиметрії за обсягами перевезень пасажирів і вантажів автомобільним транспортом, стрімке падіння обсягів перевезень пасажирів, зниження обсягів реалізованої продукції підприємствами транспорту і зв'язку в умовах карантинних обмежень, незначне поліпшення фінансових результатів діяльності підприємств транспорту і зв'язку за одночасного зменшення обсягів капітальних інвестицій в останні два роки, високий ступінь зносу основних засобів підприємств транспортної галузі.

Висновки. У статті було обґрунтовано доцільність впровадження відповідного інструментарію інвестиційного контролінгу, спрямованого на мінімізацію впливу негативних чинників розвитку транспортної галузі: оцінка та управління ризиками, ефективний підхід до планування, аналізу, моніторингу та контролю інвестиційних процесів, належне інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень у сфері інвестицій, врахування можливостей отримання економічного, соціального та екологічного ефекту від інвестиційної діяльності.

Ключові слова: транспортна галузь, інвестиції, інвестиційна активність, підприємства транспорту, розвиток транспорту, діяльність підприємств транспорту.

Вступ.

Наявність розвиненої транспортної інфраструктури, якість і доступність транспортних послуг для всіх категорій споживачів виступають одним із важливих аспектів соціально-економічного розвитку країни в цілому. Автотранспортні підприємства (АТП) забезпечують перевезення пасажирів і вантажів, характеризуючись достатньо високою гнучкістю, мобільністю, швидкістю надання транспортних послуг.

Постановка проблеми.

Значними проблемами для вітчизняних АТП є відсутність ефективної інвестиційної політики, гострий дефіцит фінансових ресурсів для оновлення матеріально-технічної бази і рухомого складу, недостатній рівень впровадження інноваційних методів і технологій у діяльності. Для вирішення зазначених проблем доцільними є розробка та впровадження дієвого механізму інвестиційного контролінгу із використанням низки сучасних методів, важелів та інструментів. Формуванню зазначеного механізму має передувати ґрунтовне оцінювання стану, тенденцій та особливостей діяльності транспортної галузі в цілому й АТП, зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різноманітні аспекти функціонування АТП України та запровадження механізму інвестиційного контролінгу є предметом наукових пошуків низки вітчизняних дослідників. Так, Шкурко Є.Л. визначає нагальні проблеми у сфері інвестиційного контролінгу та перспективи його розвитку, включаючи завдання контролінгу за фазами інвестиційного процесу, організацію діяльності підрозділів підприємства, відповідальних за здійснення контролінгу [1].

Бідняк Н.М., Бондар Н.М. аналізують процес планування інвестицій на автомобільному транспорті в Україні [2].

Фаїзов А.В. визначає специфіку контролінгу інвестиційної діяльності на підприємствах, наголошуючи на доцільності застосування кількісних та якісних показників оцінки інвестиційних проєктів, ранжування проєктів, оцінки й управління ризиками в інвестиційному процесі [3].

Козловський А.Т. пропонує авторський підхід до обрання посадових осіб, що мають забезпечувати здійснення інвестиційного контролінгу на підприємстві, залежно від активності провадження інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання [4].

Лещук Г.В., Жила В.С. наводять класифікацію видів контролінгу на підприємствах за часом (оперативний, стратегічний), за сферою діяльності (комплексний, фінансовий), за цілями (контролінг структур та результатів), а також виокремлюють види інвестиційного контролінгу (стратегічний, поточний, оперативний) [5].

Кузнецова А.І. акцентує увагу на визначенні інформаційних джерел контролінгу на підприємстві та його завдань в процесі залучення інтелектуальних інвестицій [6].

Бабяк Н.Д., Лозіна І.А. розглядають управління буферами інвестиційних витрат у якості однієї з найвагоміших складових здійснення ефективного стратегічного контролінгу в діяльності підприємства [7].

Балан А.А., Філіппова С.В. обґрунтовують необхідність поєднання процедур моніторингу і оцінки під час реалізації інвестиційних проєктів на засадах контролінгу [8].

Сторожук Н.В. розглядає питання впровадження інвестиційного контролінгу у якості інструментарію діагностики рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання [9].

Водночас, питання функціонування механізму інвестиційного контролінгу

на сьогодні залишається недостатньо вивченим як у теоретико-методичному плані, так і в сфері практичного його впровадження в діяльності підприємств АТП.

Формулювання цілей статті.

Метою статті є здійснення порівняльної оцінки стану та тенденцій діяльності транспортної галузі та підприємств АТП на макро- та мезоекономічному рівнях в контексті визначення цільових орієнтирів побудови ефективного механізму інвестиційного контролінгу.

Виклад основного матеріалу.

Механізм інвестиційного контролінгу має на меті забезпечення координації управлінських дій шляхом систематичного інформування керівного складу підприємства щодо показників стану об'єктів інвестиційного менеджменту. До складових системи інвестиційного контролінгу на підприємстві належать: інвестиційний аналіз, інвестиційне планування, інвестиційний моніторинг, інвестиційний контроль, розробка та реалізація ефективних інвестиційних рішень. Поліпшенню інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття обґрунтованих інвестиційних рішень сприятиме здійснення комплексного аналізу міжнародних, державних, територіальних та галузевих економічних передумов діяльності АТП, ідентифікація існуючих тенденцій, факторів позитивного та негативного впливу.

Аналізуючи динаміку кількісних показників діяльності автомобільного транспорту в Україні, відзначимо зростання його питомої ваги у перевезенні вантажів: якщо у 2000 році вона складала 61%, то в 2015 році – 69%, а в 2020 році – 75%. Частка АТП у загальному обсязі перевезення вантажів становила 7-8% у 2015-2018 роках, 12% у 2019 році та 9% у 2020 році. Серед видів вантажів, що перевозилися АТП, переважали: продукція добувної промисловості (32,8% у 2020 р.), сільського, лісового та рибного господарства (13,7%), харчової промисловості (12,6%) [10].

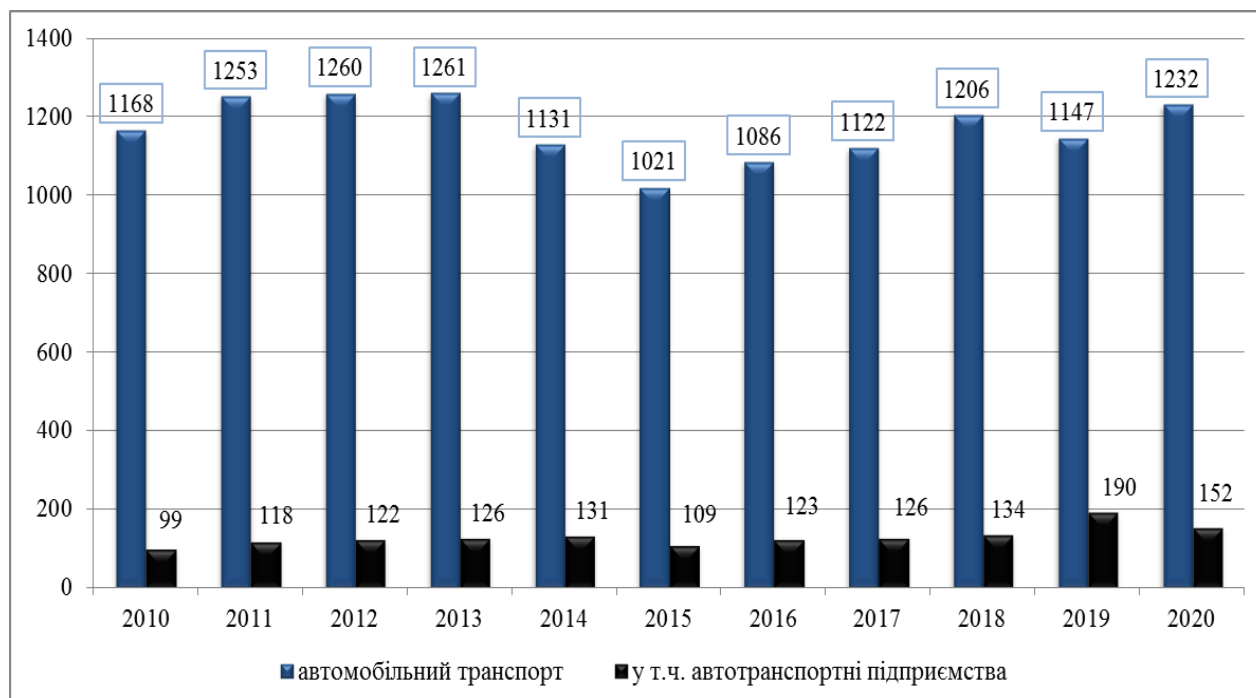
Обсяг перевезень вантажів автомобільним транспортом в цілому збільшився з 1168 млн. т у 2010 році до 1232 млн. т у 2020 році, тобто в 1,05 рази, тоді як АТП – з 99 млн. т до 152 млн. т (в 1,5 рази) за аналогічний період (рис. 1). Спостерігаємо також падіння обсягів вантажних перевезень у 2014-2016 рр., спричинене військово-політичними подіями в державі, та зменшення перевезень вантажів АТП у 2020 році (152 млн. т) порівняно з 2019 роком (190 млн. т) внаслідок уповільнення економічної кон'юнктури в умовах карантинних обмежень.

Аналогічну динаміку демонструють і показники вантажообігу автомобільного транспорту у 2010-2020 рр. (рис. 2). На АТП припадає понад третина вантажообігу автомобільного транспорту, наприклад, у 2020 році вантажообіг автомобільного транспорту в цілому складав 65,1 млрд. ткм, а АТП – 27,7 млрд. ткм. Вантажообіг АТП України в останні роки характеризується стійкою тенденцією до зростання – з 17,0 млрд. ткм у 2010 році до 27,7 млрд. ткм у 2020 році.

Групування регіонів України за обсягами перевезення вантажів АТП у 2020 році (рис. 3) свідчить про наявність територіальних асиметрій:

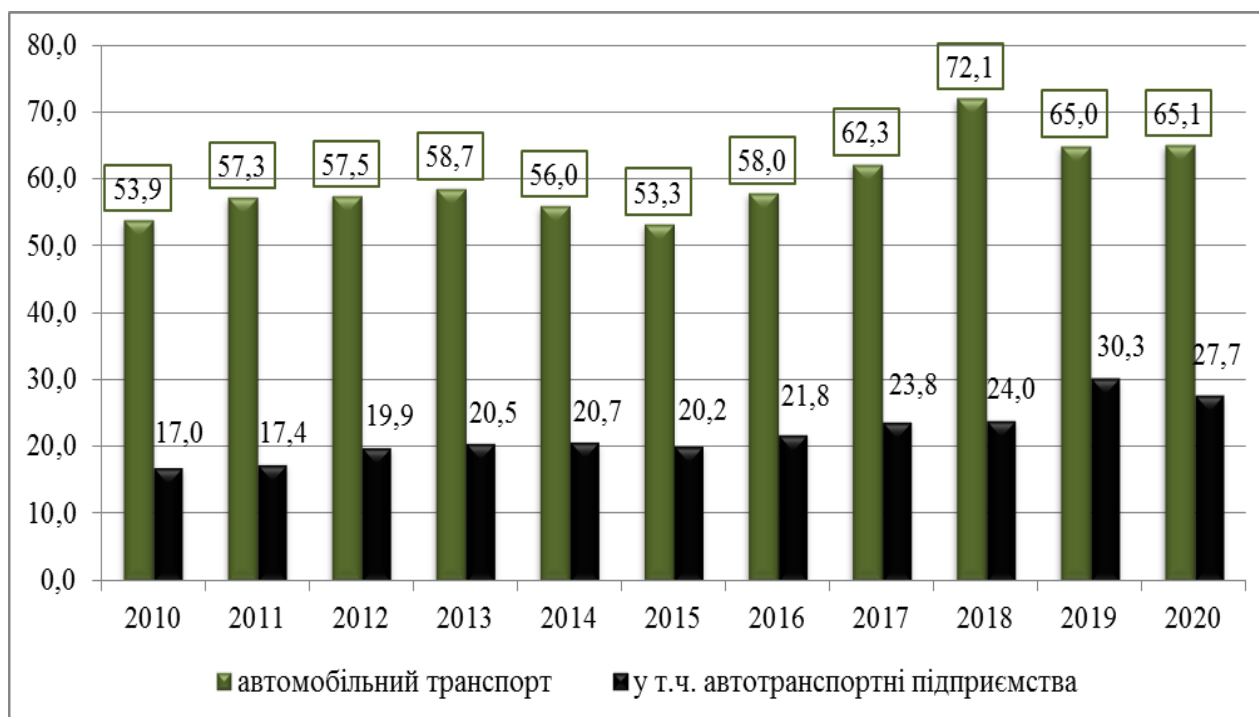

виокремлено три території з обсягами перевезення вантажів понад 10,0 млн. т на рік (м. Київ, Дніпропетровська та Донецька області), регіони з обсягом перевезення вантажів вище середнього – 7,5...10,0 млн. т за рік (Львівська, Івано-Франківська, Харківська та Київська області, середнім обсягом (5,0...7,5 млн. т), нижче середнього (2,5...5,0 млн. т).

Рис. 1. Динаміка обсягів перевезення вантажів автомобільним транспортом у 2010-2020 рр., млн. т

Джерело: побудовано за даними [10]

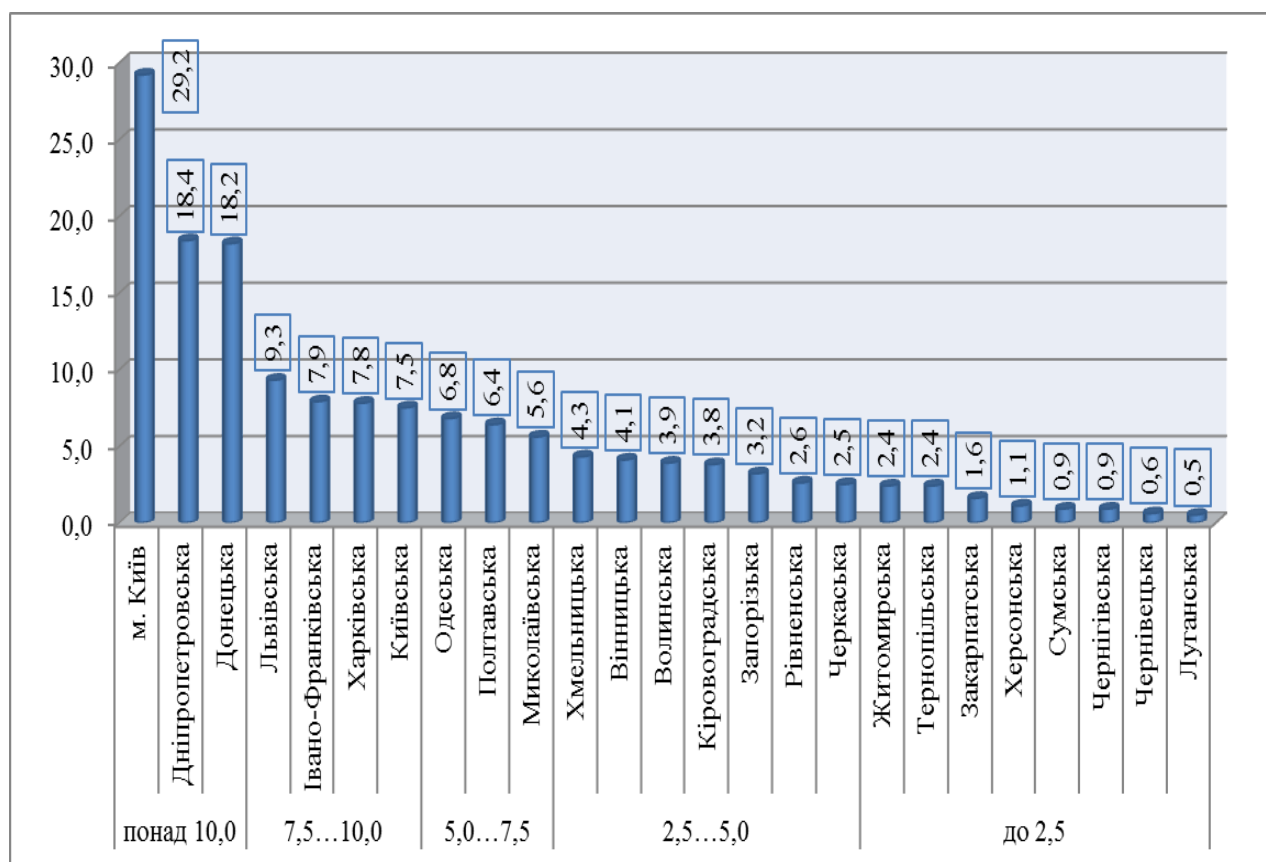

Рис. 2. Динаміка вантажообігу автомобільного транспорту у 2010-2020 рр., млрд. ткм

Джерело: побудовано за даними [10]

При цьому у 8-ми регіонах обсяг перевезення вантажів АТП не перевищує 2,5 млн. т за рік.

Рис. 3. Групування регіонів України за обсягами перевезення вантажів АТП у 2020 р., млн. т

Джерело: побудовано за даними [10]

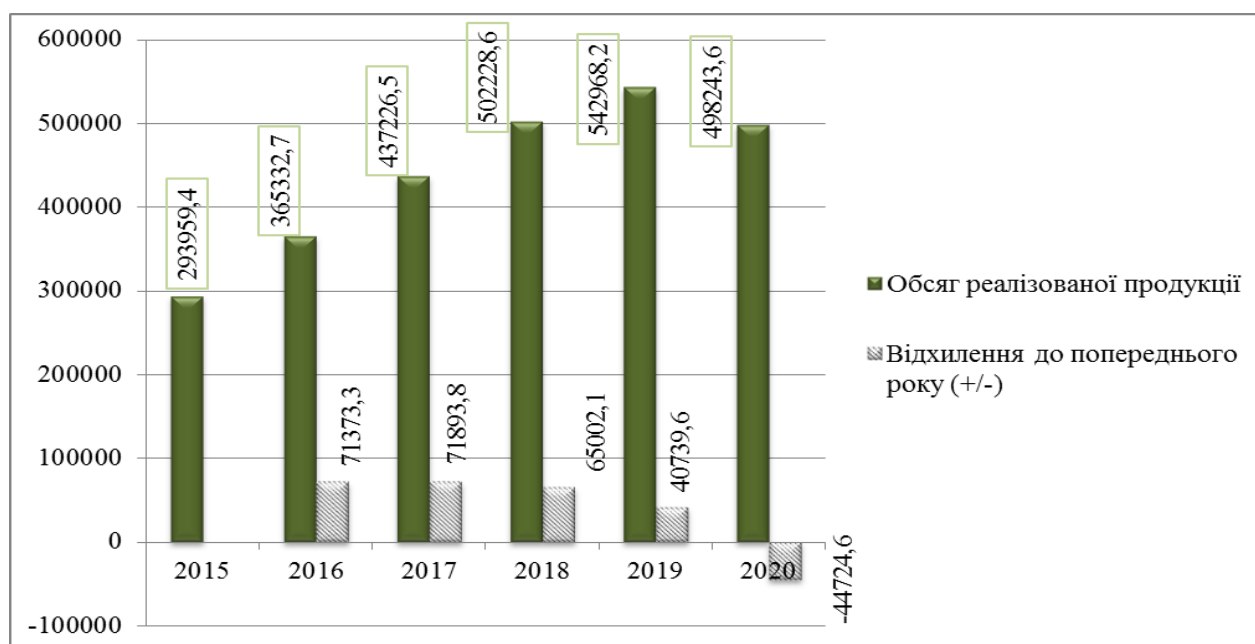
Рис. 4. Динаміка перевезення пасажирів автомобільним транспортом у 2010-2020 рр., млн.

Джерело: побудовано за даними [10]

Стрімку спадну динаміку демонструють показники обсягів перевезення пасажирів автомобільним транспортом (рис. 4): відбулося зменшення з 3726 млн. у 2010 році до 1084 млн. пасажирів у 2020 році, тобто, в 3,4 рази.

Динаміка обсягів реалізованої продукції підприємствами за видом економічної діяльності (ВЕД) «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» демонструвала тенденцію до зростання впродовж 2015-2019 рр. (рис. 5), що значною мірою зумовлено збільшенням вартості відповідних послуг в умовах значного рівня інфляції. У 2020 році відбулося зниження обсягу реалізованої продукції зазначеного ВЕД на 44724,6 млн. грн порівняно з 2019 роком, зважаючи на уповільнення економічних процесів під час карантинних обмежень.

Рис. 5. Динаміка обсягів реалізованої продукції підприємствами за ВЕД «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» у 2015-2020 рр., млн. грн

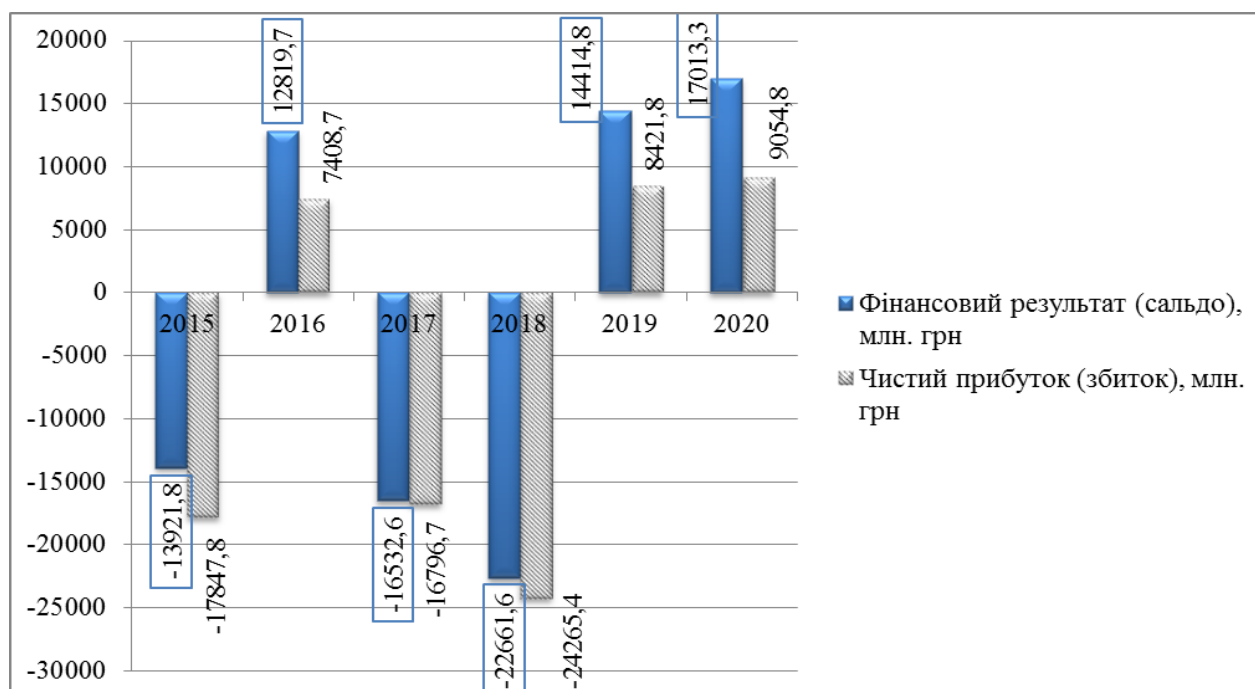
Джерело: побудовано за даними [10]

Фінансові результати діяльності за ВЕД «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» (рис. 6) характеризувалися від'ємними значеннями у 2015, 2017-2018 рр. У наступні два роки ситуація поліпшилася, оскільки підприємствами даного ВЕД було одержано позитивне фінансове сальдо (14414,8 млн. грн у 2019 р. та 17013,3 млн. грн у 2020 р.) та чистий прибуток у розмірі 8421,8 млн. грн у 2019 р. та 9054,8 млн. грн у 2020 р.

В умовах глобалізації економічних відносин у світі важливого значення набуває нарощування обсягів зовнішньоекономічної діяльності. Динаміку обсягів експорту та імпорту послуг автомобільного транспорту у 2010-2020 рр. відображено на рис. 7. Можемо констатувати, що в усі роки обсяги експорту послуг автомобільного транспорту перевищували обсяги імпорту більш, ніж удвічі (за виключенням 2020 р.). Військово-політичні події в Україні призвели до стрімкого зменшення експорту та імпорту послуг автомобільного транспорту у 2015 році, однак у наступні роки мало місце поступове зростання

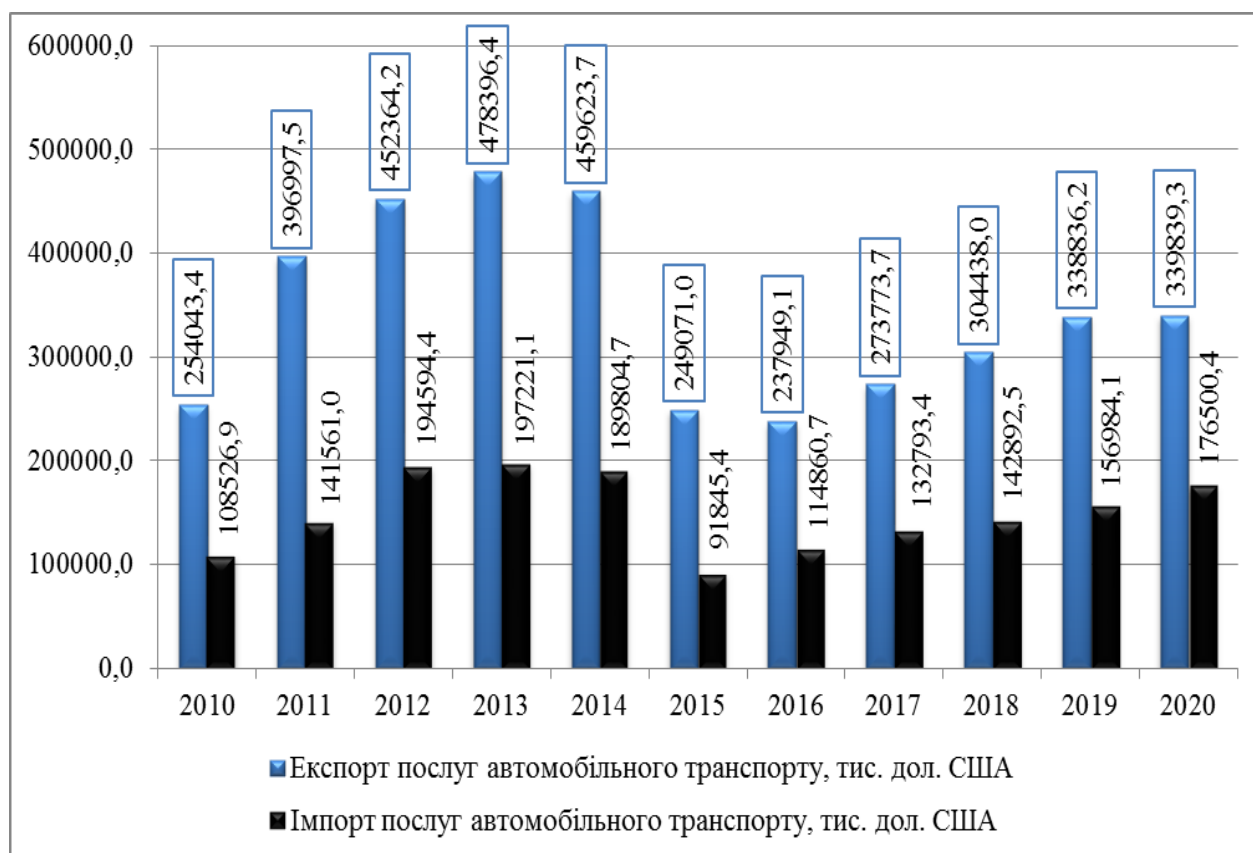

зазначених показників.

Рис. 6. Динаміка фінансових результатів діяльності за ВЕД «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» у 2015-2020 рр., млн. грн

Джерело: побудовано за даними [10]

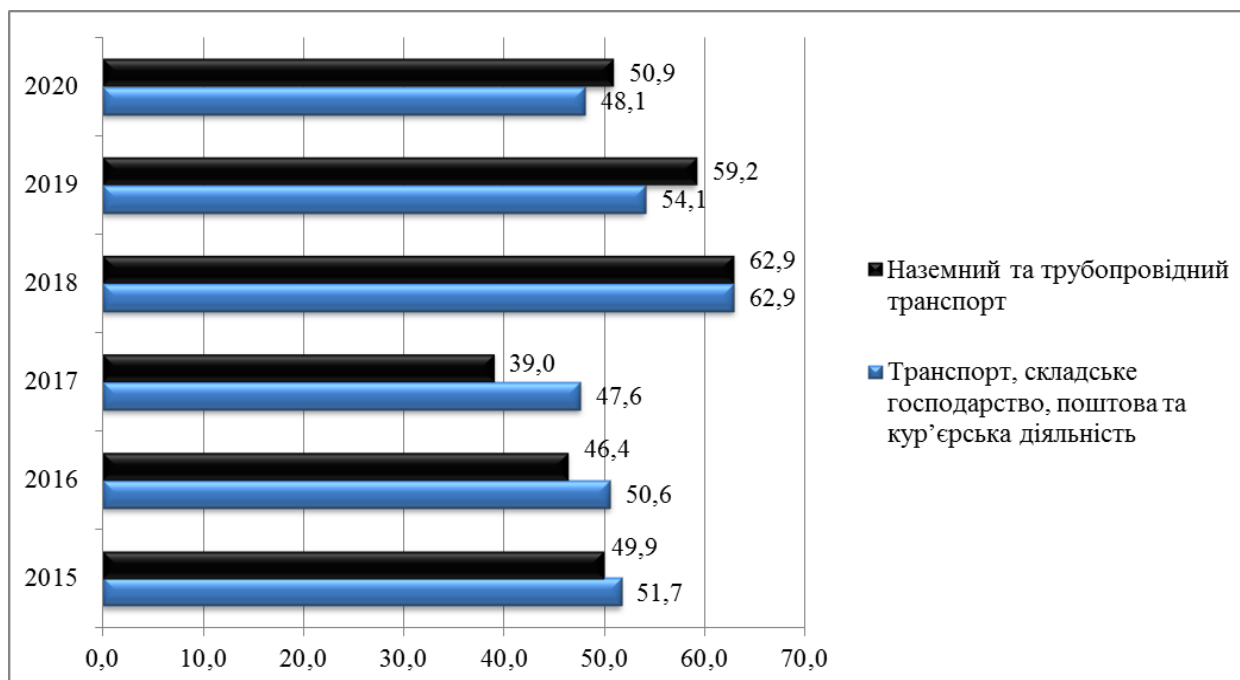

Рис. 7. Динаміка обсягів експорту та імпорту послуг автомобільного транспорту у 2010-2020 рр., тис. дол. США

Джерело: побудовано за даними [10]

Високий ступінь зносу основних засобів транспортної галузі (50,9% у 2020 р., рис. 8) свідчить про нагальну необхідність активізації інвестиційної діяльності, пошуку додаткових джерел залучення інвестицій.

Рис. 8. Ступінь зносу основних засобів транспортної галузі у 2015-2020 рр., %

Джерело: побудовано за даними [10]

Негативним аспектом є зменшення вартості нових основних засобів за ВЕД «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність», яка складала 32280 млн. грн у 2018 р., 29423 млн. грн у 2019 р. та 24267 млн. грн у 2020 р.

Подібну ситуацію спостерігаємо також стосовно динаміки обсягів капітальних інвестицій у транспортній галузі (табл. 1). Мінімальне значення даного показника за ВЕД «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» впродовж 2010-2020 рр. мало місце у 2014 р. (15498,2 млн. грн), максимальне – у 2018 р. (50078,3 млн. грн), а в наступні два роки відбулося зниження – до 43792,8 млн. грн у 2019 р. та 34884,6 млн. грн у 2020 р. Для вантажного автомобільного транспорту обсяг капітальних інвестицій становив 5819,6 млн. грн у 2018 р., 5240,5 млн. грн у 2019 р. та 4136,9 млн. грн у 2020 р. Капітальні інвестиції для іншого пасажирського наземного транспорту збільшилися у 2020 р. на 834,7 млн. грн порівняно з 2019 р.

Отже, проведений аналіз стану та тенденцій розвитку транспортної галузі в Україні свідчить про потребу в активізації інвестиційної діяльності вітчизняних АТП. В умовах загострення соціально-економічних протиріч у суспільстві, посилення впливу негативних чинників зовнішньої економічної кон'юнктури в процесі реалізації механізму інвестиційного контролінгу слід враховувати відповідну специфіку реалій сьогодення.

Таблиця 1

**Динаміка обсягів капітальних інвестицій у транспортній галузі
у 2010-2020 рр., млн. грн**

Роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020/ 2010 (+/-)
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	19591,7	25976,6	32807,9	18833,3	15498,2	18704,0	25107,8	37943,5	50078,3	43792,8	34884,6	15292,9
Відхилення до попереднього року (+/-)	x	6384,9	6831,3	-13974,6	-3335,1	3205,8	6403,8	12835,7	12134,8	-6285,5	-8908,2	x
у тому числі												
наземний та трубопровідний транспорт	6770,7	9051,0	15144,3	4601,4	3916,2	8120,1	15931,1	22245,7	31005,7	24569,7	20208,3	13437,6
Відхилення до попереднього року (+/-)	x	2280,3	6093,3	-10542,9	-685,2	4203,9	7811,0	6314,6	8760,0	-6436,0	-4361,4	x
з них												
вантажний автомобільний транспорт, надання послуг перевезення речей	1200,7	1693,3	1572,6	1448,7	1470,5	3378,8	3587,7	4428,6	5819,6	5240,5	4136,9	2936,2
Відхилення до попереднього року (+/-)	x	492,6	-120,7	-123,9	21,8	1908,3	208,9	840,9	1391,0	-579,1	-1103,6	x
інший пасажирський наземний транспорт	1644,9	2315,2	2107,1	1281,5	1045,2	1509,8	2432,5	4072,9	5271,4	4355,0	5189,7	3544,8
Відхилення до попереднього року (+/-)	x	670,3	-208,1	-825,6	-236,3	464,6	922,7	1640,4	1198,5	-916,4	834,7	x

Джерело: побудовано та розраховано за даними [10]

По-перше, актуалізується потреба у врахуванні низки ризиків та загроз внутрішнього та зовнішнього середовища, зважаючи на високий рівень невизначеності умов функціонування АТП. Задля цього необхідно

застосовувати адекватний методичний інструментарій виявлення та ідентифікації ризиків інвестиційних проєктів, їх класифікації за ймовірністю настання та мірою впливу, розробляти альтернативні варіанти управління ризиками (уникнення, розподіл, передача, зниження тощо), шляхи мінімізації їх негативного впливу.

По-друге, під час зниження кількісних та вартісних показників надання автотранспортних послуг, низького рівня рентабельності діяльності суттєво зменшуються як можливості залучення внутрішніх інвестицій для розвитку АТП, так і їх привабливість для зовнішніх інвесторів. У цьому контексті актуалізуються завдання більш раціонального використання наявних інвестиційних ресурсів за рахунок чіткого планування інвестиційної діяльності, систематичного аналізу, оцінки, моніторингу та контролю перебігу інвестиційних процесів. Прийняття ефективних управлінських рішень в інвестиційній сфері сприятиме підвищенню якості інформаційно-аналітичного забезпечення, включаючи застосування сучасних кількісних та якісних методів аналізу й обробки інформації (моделювання, прогнозування, SWOT-аналіз, PESTLE-аналіз, форсайт-дослідження, експертні оцінки та ін.).

По-третє, в процесі здійснення інвестиційного контролінгу існує доцільність врахування різних видів ефективності інвестиційних проєктів: економічної (термін окупності, норма доходності, загальний економічний ефект тощо), соціальної (поліпшення умов трудової діяльності працівників АТП, створення соціальних благ для населення певної територіальної громади, дотримання принципів соціальної відповідальності бізнесу) та екологічної (мінімізація шкідливого впливу на довкілля, зменшення викидів забруднюючих речовин, реалізація принципів сталого розвитку).

Висновки.

Під час аналізу динаміки кількісних показників діяльності автомобільного транспорту в Україні, виявлено тенденцію зростання його питомої ваги у перевезенні вантажів та зниження частки АТП у цьому ж процесі. Спостерігається зменшення перевезень вантажів АТП у 2020 р. внаслідок уповільнення економічної кон'юнктури в умовах карантинних обмежень.

Мають місце територіальні асиметрії за обсягами перевезення вантажів, що характеризуються наявністю територій, які включають три території з обсягами перевезення вантажів понад 10,0 млн. т на рік (м. Київ, Дніпропетровська та Донецька області), і одночасно у 8-ми регіонах обсяг перевезення вантажів АТП менше 2,5 млн. т за рік.

В результаті проведеного дослідження виявлено, що у 2019-2020 р. відбулося зниження обсягу реалізованої продукції ВЕД «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність», яке спричинили карантинні обмеження. В той же час фінансові показники вищезазначеного ВЕД за цей період поліпшилися. За аналізований період обсяги експорту послуг автомобільного транспорту перевищували обсяги імпорту більш, ніж удвічі (за виключенням 2020 р.). що є позитивною тенденцією. Негативним аспектом є зменшення вартості нових основних засобів, а також динаміки обсягів капітальних інвестицій у транспортній галузі.

В статті зроблено висновок, що високий ступінь зносу основних засобів транспортної галузі свідчить про нагальну необхідність активізації інвестиційної діяльності, пошуку додаткових джерел залучення інвестицій, вдосконалення інструментів планування, аналізу, моніторингу та контролю інвестиційної діяльності, оцінки її ефективності.

Все це викликає необхідність врахування ризиків та загроз зовнішнього середовища, зважаючи на високий рівень невизначеності умов функціонування АТП, більш раціонального використання наявних інвестиційних ресурсів за рахунок чіткого планування інвестиційної діяльності, систематичного аналізу, оцінки, моніторингу та контролю перебігу інвестиційних процесів, врахування різних видів ефективності інвестиційних проєктів.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку полягають у доцільності формування критеріїв оцінки ризиків інвестиційної діяльності та ефективності інвестиційних проєктів.

Література

1. Шкурко Є.Л. Основні проблеми та перспективи розвитку інвестиційного контролінгу на підприємствах водного транспорту. *Водний транспорт*. 2013. Вип. 2. С. 148-153.
2. Бідняк М.Н., Бондар Н.М. Планування інвестицій на автомобільному транспорті України. К., 2000. 118 с.
3. Фаїзов А.В. Особливості контролінгу інвестиційної діяльності на підприємстві. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2009. Вип. 1. С. 181-189.
4. Козловський А.Т. Організаційне забезпечення реалізації механізму контролінгу інвестиційної діяльності на підприємстві. *Економіка і регіон*. 2016. №4. С. 84-91.
5. Лещук Г.В., Жила В.С. Теоретично-методологічні засади інвестиційного контролінгу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 6(2). С. 46-51.
6. Кузнецова А.І. Інвестиційне забезпечення розвитку контролінгу на підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. №17. С. 52-56.
7. Бабяк Н.Д., Лозіна І.А. Управління буферами витрат інвестиційних проєктів у системі стратегічного контролінгу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2015. Вип. 11(1). С. 118-121.
8. Балан А.А., Філіппова С.В. Інтегрування моніторингу і оцінки інвестиційного проєкту з енергозбереження в систему контролю діяльності підприємства на засадах контролінгу. *Економіка: реалії часу*. 2014. №4. С. 180-185.
9. Сторожук Н.В. Інвестиційний контролінг як засіб діагностики стану економічної безпеки будівельного підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. №10. С. 143-146.
10. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.10.2021).

REFERENCES

1. Shkurko, Ye.L. (2013). The main problems and prospects for the development of investment controlling in water transport enterprises [Osnovni problemy ta perspektyvy rozvytku investytsiinoho kontrolinhu na pidpryemstvakh vodnoho transportu]. Water transport, 2, 148-153. [in Ukrainian].
2. Bidniak, M.N., & Bondar, N.M. (2000). Investment planning in the motor transport of Ukraine [Planuvannia investytsii na avtomobilnomu transporti Ukrainy]. Kyiv. [in Ukrainian].
3. Faizov, A.V. (2009). Features of controlling investment activities at the enterprise [Osoblyvosti kontrolinhu investytsiinoi diialnosti na pidpryemstvi]. Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute. Economic sciences, 1, 181-189. [in Ukrainian].
4. Kozlovskiy, A.T. (2016). Organizational support for the implementation of the mechanism of controlling investment activities at the enterprise [Orhanizatsiine zabezpechennia realizatsii mekhanizmu kontrolinhu investytsiinoi diialnosti na pidpryemstvi]. Economy and region, 4, 84-91. [in Ukrainian].
5. Leshchuk, H.V., & Zhyla, V.S. (2016). Theoretical and methodological principles of investment controlling [Teoretychno-metodolohichni zasady investytsiinoho kontrolinhu]. Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy, 6(2), 46-51. [in Ukrainian].
6. Kuznetsova, A.I. (2014). Investment support for the development of controlling at the enterprise [Investytsiine zabezpechennia rozvytku kontrolinhu na pidpryemstvi]. Investments: practice and experience, 17, 52-56. [in Ukrainian].
7. Babiak, N.D., & Lozina, I.A. (2015). Management of investment project cost buffers in the strategic controlling system [Upravlinnia buferamy vytrat investytsiinykh proektiv u systemi stratehichnoho kontrolinhu]. Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences, 11(1), 118-121. [in Ukrainian].
8. Balan, A.A., & Filyppova, S.V. (2014). Integration of monitoring and evaluation of the energy saving investment project into the control system of the enterprise on the basis of controlling [Intehruvannia monitorynhu i otsinky investytsiinoho proektu z enerhozberezhennia v systemu kontroliu diialnosti pidpryemstva na zasadakh kontrolinhu]. Economics: time realities, 4, 180-185. [in Ukrainian].
9. Storozhuk, N.V. (2012). Investment controlling as a means of diagnosing the state of economic security of a construction company [Investytsiinyi kontrolinh yak zasib diahnostryky stanu ekonomichnoi bezpeky budivelnoho pidpryemstva]. Formation of market relations in Ukraine, 10, 143-146. [in Ukrainian].
10. State Statistics Service of Ukraine: official site [Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: ofitsiinyi sait]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15 October 2021). [in Ukrainian].

Summary

Introduction. In the context of globalization and integration of economic processes in the world, the issues of development of transport infrastructure, provision of quality transport services to consumers, improvement of transport connections are becoming increasingly important. Motor transport enterprises occupy a significant niche in the field of transport in Ukraine, but their activities are characterized by low efficiency of investment process management, lack of financial resources. This makes it expedient to find the ways for improving the mechanism of investment controlling, which would be based on a thorough analysis of the economic preconditions for the development of the industry.

Purpose. This paper is devoted to a comparative assessment of the state and trends of development of the transport industry and motor transport enterprises in Ukraine in the context of substantiation of ways for improving the mechanism of investment controlling of their activities.

Results. According to the results of the research, the following trends in the functioning of the domestic transport industry have been established: an increase in the share of road transport in freight transportation, significant regional asymmetries in passenger and freight traffic by road, a

sharp decline in passenger traffic, reduced sales of transport enterprises products in the conditions of quarantine restrictions, insignificant improvement of financial results of the transport and communication enterprises activity, simultaneous decrease in volumes of capital investments in the last two years, high degree of depreciation of fixed assets of the transport industry enterprises.

Conclusions. *The paper substantiates the feasibility of implementing appropriate tools of investment controlling, aimed at minimizing the impact of negative factors in the development of the transport sector: risk assessment and management, effective approach to planning, analysis, monitoring and control of investment processes, proper information and analytical support for investment management decisions, taking into account the possibilities of obtaining economic, social and environmental effects from investment activities.*

Key words: *transport industry, investments, investment activity, transport enterprises, transport development, activity of transport enterprises.*

УДК 658.3.07

PECULIARITIES OF PERSONNEL MANAGEMENT IN CONDITIONS OF REMOTE EMPLOYMENT**ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ ВИДАЛЕНОЇ ЗАНЯТОСТІ****Kolodyznaya I.V. / Колодяжна І.В.,***PhD in Economics, as. prof. / к. е. н, доц,*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9760-4999>**Bukrina K.A. / Букріна К.А.,***PhD in Economics, as. prof. / к. е. н, доц,*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9946-781X>*Pryazovskyi State Technical University, Mariupol, Universytets'ka 7, 87555,**Приазовський державний технічний університет,**м. Маріуполь, Університетська 7, 87555*

Анотація: У сучасних умовах пандемії коронавірусної інфекції життя суспільства, функціонування економіки, і в тому числі ринку праці, різко змінилися. Поряд зі світовим ринком праці, український ринок зіткнувся з новими викликами, від своєчасності та ефективності відповіді на які залежить сьогодні не тільки успіх, а й життєздатність багатьох підприємств. Основним викликом стала необхідність провадження трудової діяльності у умовах видаленої зайнятості. Частина підприємств, які вже використовували дистанційну зайнятість, змогла відносно легко адаптуватися до нового формату роботи, інша частина зазнає критичних труднощів. В умовах продовження зростання захворюваності стає ясно, що вимушений дистанційний формат роботи тільки розширює свої масштаби, і дана тема стає особливо актуальною.

У роботі проведено аналіз підходів до організації управління персоналом в умовах всесвітньої пандемії та надана її оцінка. Зазначено важливість комплексного підходу до цієї оцінки. Розглянуто питання автоматизації HR-процесів в умовах видаленої зайнятості та найперспективніші IT-технології в управлінні персоналом.

Наведені позитивні та негативні аспекти впливу видаленого режиму роботи на ефективність праці персоналу. Зроблено висновок про підвищення значущості HR-діяльності в умовах пандемії COVID-19.

Ключові слова: пандемія, автоматизація, видалена зайнятість

Вступ.

Видалена робота, що являє собою особливу форму організації трудового процесу, при якій штатні співробітники компанії виконують свої обов'язки за межами робочого простору, а основні комунікації в процесі роботи здійснюються за допомогою цифрових технологій, ще до недавнього часу була не дуже поширеним явищем українського ринку.

Безумовно, видалена робота можлива далеко не у всіх видах господарської діяльності. В першу чергу її доцільність розглядається для так званих трансакційних галузей і спеціальностей, які пов'язані, в тому числі, з інформацією, здійсненням різного роду комунікацій, посередництвом і наданням послуг деяких видів професійних послуг - наприклад, для сфер IT, HR (підбір персоналу), фінансів, консалтингових та перекладацьких послуг, закупівель, продажів та ін. Але, незважаючи на досить очевидну перспективність в умовах цифровізації економіки, а також наявність ряду певних переваг, навіть у зазначених областях даний формат організації праці викликав безліч питань і у роботодавців, і у

співробітників. У цих умовах перевага зберігалася за традиційними прийомами організації робочого процесу, а розвиток дистанційної зайнятості відбувався досить низькими темпами.

Навесні 2020 р. в Україні був реалізований досвід масового впровадження дистанційного формату в діяльність безлічі різноманітних підприємств, обумовлений безпрецедентними зовнішніми обставинами, які вимагали екстреного застосування карантинних заходів.

Необхідність дотримання режиму ізоляції змусила роботодавців у терміновому порядку виводити співробітників на віддалену роботу практично у всіх галузях і організаціях, де це можна було зробити, оскільки таке рішення найчастіше було єдиним, але можливим для функціонування в умовах поширення COVID - 19.

У зв'язку з цим на сьогоднішній день актуальними є вивчення та оцінка результатів практики дистанційної роботи, що є метою даної роботи.

Основний текст.

Введення протиепідемічних обмежень значною мірою вплинуло на ринкову ситуацію, та зокрема на ринок праці, створюючи кризову ситуацію для підприємств. У такій ситуації постали нові питання у сфері управління персоналом, успішне вирішення яких дозволить пом'якшити наслідки пандемії для підприємств та працівників. Оскільки такі умови є принципово новими, на даний момент бракує системних досліджень факторів, що зумовлюють прийняття тих чи інших управлінських рішень керівниками різного рівня приватних та державних підприємств, які працюють в галузях освіти, науки, інформаційних технологій, фінансів та послуг. Найбільш проблемним питанням виступив перехід до дистанційної роботи, що призвело до технічних, психологічних та методичних труднощів у виконанні службових обов'язків. Крім того, різний ступінь доступності дистанційної форми роботи у різних підприємствах та галузях зумовив неоднаковий вплив кризи на працівників.

Розвиток пандемії COVID-19 і, як наслідок, широке поширення віддаленої зайнятості призвели до необхідності пошуку нових підходів до управління персоналом, а також адаптації HR-процесів до нових умов функціонування компаній.

Сучасні цифрові технології створили можливості більш швидкого та якісного виконання обсягу роботи без прив'язки до свого робочого місця. Це дозволило підвищити рівень послуг, збільшити обсяги виробництва, мінімізувати витрати і т.п. Однак, не всі компанії були готові перейти на дистанційну роботу, а окремі напрямки бізнесу не могли собі це дозволити через специфіку бізнесу (рисунк 1).

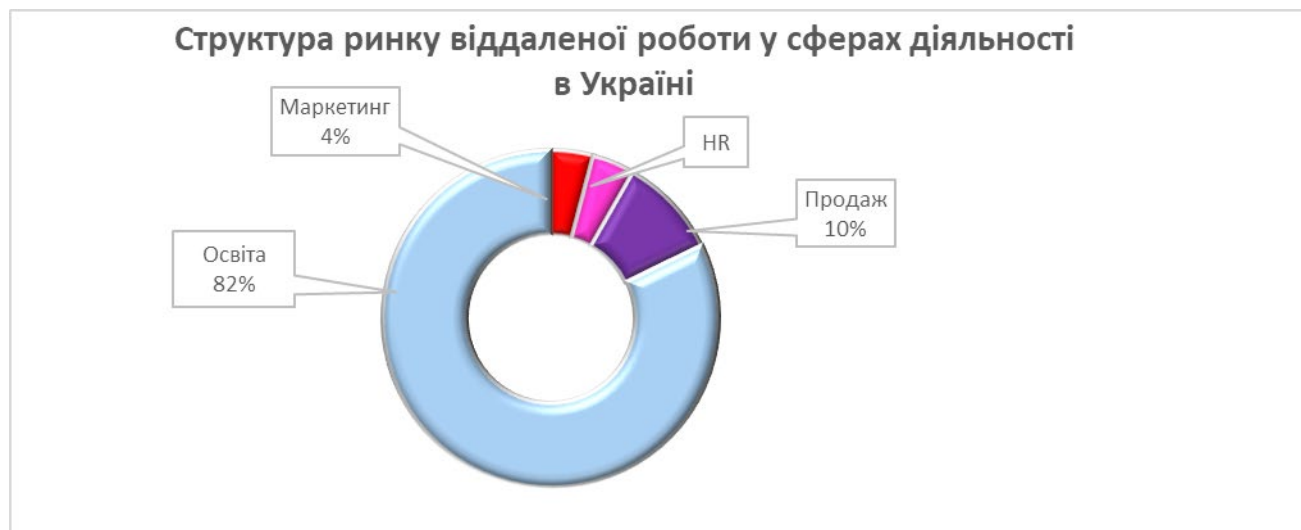
Виникли складнощі з організацією процесу управління та створенням ефективного механізму взаємодії всіх ланок управлінської структури, збільшився ризик розголошення комерційної таємниці. [2].

Згідно з результатами дослідження міжнародної консалтингово-аналітичної компанії Gartner, 74% компаній планують залишити на віддаленій роботі близько 5% співробітників, переведених на таку роботу внаслідок пандемії коронавірусу.

В Gartner наголошують, що мова йде тільки про тих співробітників, які були переведенні на віддалену роботу вимушено. Результати опросу фінансових

директорів свідчать, що 27% компаній планують зберегти на «віддаленні» 5% переведеного на неї штату, 25% компаній - 10% штату, 17% компаній – 20% штату. У 4% опитаних організацій заявили, що у віддаленому форматі продовжить працювати половина співробітників, які були переведені на такий формат вимушено, а ще у 2% планують залишити в новому режимі більше половини переведених працівників після закінчення пандемії (рисунок 2).

Рисунок 1 - Структура ринку віддаленої роботи у сферах діяльності в Україні за 2020 р.

Рисунок 2 - Співвідношення переведення співробітників на віддалену роботу в 2020 році

Введення режиму самоізоляції призвело до зміни затребуваності професій ринку праці. Зріс попит на працівників таких галузей та сфер професійної діяльності як медицина, державна служба, робітник та домашній персонал, безпека, будівництво. Водночас відбувся суттєвий спад у наступних сферах - мистецтво та культура, розваги, фітнес-клуби та салони краси, туризм, готельний та ресторанний бізнес. У ситуації, що склалася, деякі компанії змушені звільняти персонал, деякі, навпаки, шукати новий. У зв'язку з цим особливої актуальності набув пошук ефективних технологій найму та звільнення, а також оптимізація

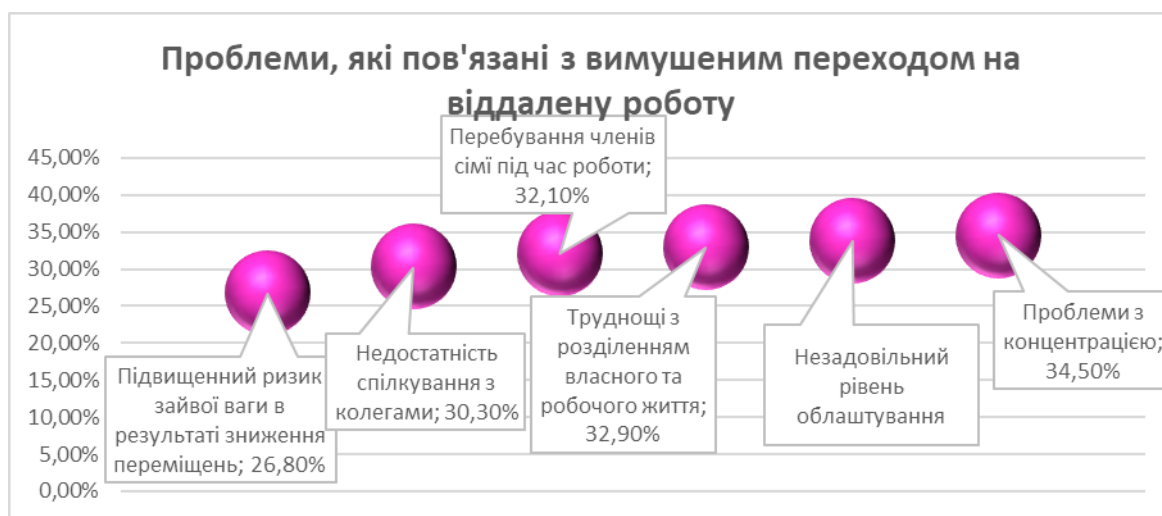
бюджету на персонал.

Відповідно до проведених досліджень перед запровадженням в Україні режиму самоізоляції 40% компаній тимчасово призупинили найм персоналу та близько 10% заявили про заплановані скорочення. Також дві третини опитаних респондентів запланували скорочення HR-бюджету, зокрема витрати на корпоративні заходи, відрядження та навчання персоналу.

Слід зазначити, що перехід на дистанційний режим роботи спричинив бурхливе зростання автоматизації HR-процесів. Згідно з дослідженнями, проведеними компанією Deloitte у 2020 році, українські компанії перебували на низькому рівні цифрової зрілості. Низький рівень автоматизації HR-процесів в українських компаніях, як правило, пов'язаний з: витратами на придбання програмного забезпечення та навчання співробітників; консерватизмом топ-менеджерів, лінійних керівників та співробітників відділу HR; відсутністю необхідних IT-фахівців [1]. Згідно з проведеними опитуваннями, найбільш технологічними були компанії зі штатом 500 та більше співробітників. Як правило, автоматизація зачепила найбільш трудомісткі HR-процеси: рекрутинг, діловодство та розрахунок заробітних плат та премій. Найменше було піддано автоматизації управління талантами. Насамперед, спостерігалася потреба в автоматизації рутинних операцій (заповнення баз даних, нагадування, дзвінки тощо) та складанні звітів.

Незважаючи на очевидні переваги використання дистанційної роботи, дослідження, проведені компанією IPSOS Україна, показали ставлення персоналу до вимушеного переходу на віддалений режим роботи та виявили проблеми, пов'язані з цією ситуацією (рисунок 3).

Так, негативна реакція персоналу переважно зумовлена наявністю організаційних проблем, (які залежать як від роботодавців, так і від здатності самоорганізації самих співробітників), і навіть низкою негативних психологічних чинників (більшість з'явилися наслідком вимушеного режиму ізоляції). У той же час, з економічної точки зору працівники швидше позитивно сприйняли досвід віддаленої зайнятості, а також оцінили його переваги в плані вивільнення часу.

Рисунок 3 – Проблеми, які пов'язані з вимушеним переходом на віддалену роботу за 2020 р.

Однак з економічної позиції віддалена робота в умовах карантину виправдала очікування роботодавців. Її впровадження дозволило багатьом компаніям вижити на ринку як за рахунок можливості не зупиняти повністю свою роботу, так і шляхом зниження певної частки витрат.

Висновки.

Для підвищення ефективності організації віддаленої роботи необхідно організувати механізм ефективної взаємодії між роботодавцем та співробітниками для спільного прийняття рішень, мати чіткий розподіл обов'язків щодо виконання роботи віддалено, мати чіткі стратегічні плани, контролювати виконання обов'язків з боку керівництва компанії, виявити недоліки віддаленої роботи та своєчасно їх коригувати.

Отже, організація віддаленої роботи є важливим напрямом для розвитку економіки як компанії, так і усієї країни. Готовність підприємства до переведення штату на віддалений режим незалежно від обставин дає окрему конкурентну перевагу та сприяє зростанню ефективності компанії. Віддалена робота, це інструмент, за допомогою якого компанія зможе розширити масштаби своєї діяльності та завоювати лідируючі позиції на ринку.

Як зазначалося вище, пандемія коронавірусу спровокувала потужний тимчасовий тренд та дала новий виток повсюдному поширенню та розвитку віддаленої зайнятості, розкривши потенціал даного типу трудових відносин, формування якого було закладено процесами цифровізації та глобалізації економіки.

Література:

1. Бондаренко О. М., Тардаскіна Т.М., Богатирьова Л.Д. Дослідження розвитку віддаленої роботи в умовах пандемії COVID-19. *Бізнес Інформ*. 2021. №2. С. 190–197
2. Deloitte. Бізнес готується до зменшення обсягів продажів та грошового потоку в зв'язку з пандемією COVID-19. URL: <https://www2.deloitt.com/ua/uk/press-room/2020/acc-and-deloitte-covid19-research.html> (дата звернення: 6.10.2021).
3. Приступа М.П. Зміни практик управління персоналом в умовах пандемії. «*SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*», № 10 (2020) С. 29-33

Abstract: In modern conditions of the coronavirus infection pandemic dramatically have changed life of society and functioning of the economy, including the labor market. Along with the global labor market, the Ukrainian market is faced with new challenges, the timeliness and efficiency of the response to which today depends not only on the success, but also on the viability of many enterprises. The main challenge was needs to carry out labor activities in conditions of remote employment. Some enterprises that have already used distance employment have been able to adapt relatively easily to the new work format, while others are experiencing critical difficulties. In the context of morbidity continued growth, it becomes clear that the forced remote work format is only expanding its scale, and this topic is becoming especially relevant.

The approach to the organization of personnel management in the context of a global pandemic was analyzes and gives its assessment. The importance of an integrated approach to this assessment is indicated. The issues of HR-processes automation in the conditions of remote employment and

promising IT technologies in personnel management are considered.

The positive and negative aspects of work remote mode the influence on the efficiency of personnel are given. A conclusion was made on the increase in the importance of HR activities in the context of the COVID-19 pandemic.

Keywords: *pandemic, automation, remote employment.*

Статья отправлена: 08.11.2021 г.
© Колодяжна І.В., © Букріна К.А.

УДК 004.2

**POSSIBILITIES OF APPLYING THE NETWORK TECHNOLOGY FOR
MANAGEMENT OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS
МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ
ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ**

Sas N.M. / Сас Н.Н.*d.p.s., a. prof. / д.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0003-0308-6092

*Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University,**Poltava, Ostrogradski St., 2, 36000**Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка,**Полтава, Остроградського, 2, 36000*

Abstract. *The author substantiates the possibility of using network technology to manage an educational institution. The author considers network interaction as a form of partnership - joint activities with a common goal and objectives with the pooling of resources to achieve them into a single mechanism. As a result, students receive an education using resources of several educational (educational, extracurricular, public) institutions. As there is no experience in the application of network technology for educational institution management, the author has identified and systematized such opportunities in managing a base educational institution. The goal of the study is achieved through identifying trends in the formation of theoretical generalizations regarding network management, network management experience, contributing and limiting factors to the application of network management of the base educational institution.*

Key words: *educational institution, network management technology, opportunities (institutional, theoretical, experience)*

Purpose/Objectives. It is known that the growth of the number of various available elements of the system (in our case - the educational institution) will increase the degree of its diversity, and hence - the ability of the system to develop [4], providing quality education.

One of the mechanisms of reforming the system of general secondary education and organizing the school network in Ukraine is the basic educational institutions - general educational institutions created for equal access of all children to quality education, rational and efficient use of resources.

We are talking about combining the efforts and resources of secondary education institutions out-of-school education institutions, children's and adolescent NGOs, etc., located in the same neighborhood, to create a single educational space, a single system of educational work, with their focus on meeting the educational needs of students.

At the same time, the search for acceptable forms of management (in particular, the use of network technology) of such educational institutions is relevant: generalization of empirical experience, development of principles of effective management, typification of various forms of such management, and conditions for its implementation.

However, the possibility of using network technology in the management of a base educational institution has not been specifically considered, which determined the choice of the research topic.

Methodology/Approach. Since there is no experience in using network technology to manage an educational institution, it is essential to identify and systematize the possibilities of using network technology in the management of a base educational institution.

Achieving this goal will help predict:

- tendencies of formation of experience of network management of the base educational institution;
- formation of theoretical generalizations regarding the network management of the base educational institution;
- contributing and limiting factors to the application of network management of the base educational institution.

In the process of scientific research, state regulations that provide for the use of network management of educational institutions are analyzed, as well as scientific achievements in philosophy, sociology, management, pedagogy on the objective necessity and possibility of application of network management of a base educational institution; the materials published on websites of base educational institutions (reports of heads of base educational institutions, regulations on the base educational institution, etc.) have been analyzed, allowing us to draw conclusions regarding the possibilities of implementation of network management of existing base educational institutions; a survey of managers of different levels was conducted in order to identify contributing and inhibiting factors in the application of network management in the activities of the base educational institution.

Findings/Results. Institutional capabilities of network interaction and network management [8] include:

– provisions of the Law of Ukraine "On Education" regarding the individual educational trajectory, individual development program, inclusive education, remote and network forms of education [1]. Such cooperation, subject to the concluded agreements and the established network management system, could facilitate their implementation.

– Act "On approval of the Regulations on the educational district." To carry out the statutory activities, BEI may, on a contractual basis, unite with other legal entities, creating educational, educational-scientific, educational-industrial, as well as other associations, each of the members of which retains the status of a legal entity [2].

The Act "On the educational district and base institution" defines the purpose, tasks, ways of fulfilling the tasks of the educational district, support institution, and its subsidiaries. The purpose of creating educational districts of base educational institutions and their subsidiaries is as follows: the creation of a single educational space and a safe educational environment; ensuring equal access of persons, including those with special educational needs, to obtaining quality education; creating conditions for persons to complete general secondary education, in particular by conducting career guidance work among students, ensuring the implementation of their individual educational trajectory, the introduction of elective courses, clubs; rational and efficient use of the resources available to the subjects of the district, their modernization.

The goal is specified in the following tasks: creating a safe educational environment, concentration and efficient use of available resources, directing the resources to meet the educational needs of students, and creating a unified system of educational work.

Among the ways to fulfill the tasks of educational districts, support educational institutions and their branches, the following way attracts special attention: creating conditions for education with the use of the latest information and communication tools and technologies [7]. The use of the latest information and communication tools and technologies creates conditions for obtaining education in remote and network forms.

In our opinion, the possibility of cooperation on a contractual basis between the base school and higher education institutions, out-of-school institutions, and public organizations, along with the use of the latest information and communication tools and technologies, allow joint use of common intellectual, informational, methodological, human and other resources.

The relatively small volume of research on network management motivated the expediency of a comprehensive understanding of the materials devoted to this problem. We have thoroughly analyzed the sources used during the scientific search and the available citations in the article (all types of publications: monographs, articles, abstracts of scientific papers, conference proceedings).

The term network is used to describe:

- decomposed system (network structure, telephone network, network schedule, network plan) [7, p.618-619.];
- multilevel marketing (network marketing) [3,10];
- Internet users associations (network communities) [5];
- associations of organizations that act in a coordinated manner on a long-term basis to achieve agreed goals (network organization) [M. Chuchkevich 106].

All networks have many characteristics in common. The main features of networks are that they are decomposed in time and space, unite a large number of consumers, and the communication among the network participants is predominantly horizontal.

In the real pedagogical practice of recent years, two main types of educational networks are actively developed and implemented: concentrated and distributed networks. The first involves the presence of a powerful resource center, where the number of incoming connections will far exceed the number of outgoing. In the second model - in the distributed network, the resource center is absent, and each participant has the opportunity to create their own trajectory of life and development [5].

Sergeeva, E. Medved, G. Grybkova give the following definitions of "network interaction." The first option presents networking as a system of horizontal and vertical connections that provide access to quality education for all categories of citizens, variability of education, the openness of educational organizations, improvement of the professional competence of teachers, and the use of modern ICT technologies [9]. The second option is to unite several secondary schools around the strongest secondary school, which has sufficient material and human resources,

which acts as a "resource center." In this case, each educational institution of this group fully provides teaching of basic general education subjects and that part of profile education (profile subjects and elective courses), which it is able to implement within its capabilities. The rest of the elective training is undertaken by the "resource center." The third option is based on the cooperation of a general education institution with higher, secondary, and primary vocational education institutions with the involvement of additional educational institutions of socio-cultural type.

The abovementioned information allowed us to consider the networking of educational organizations (institutions of higher, secondary, vocational education), cultural-educational and sports institutions as a joint activity with a common goal and objectives, and with the pooling of resources into a single mechanism to achieve them, resulting in students learning the curricula using the resources of several educational (educational, extracurricular, public) institutions.

In our opinion, the development of networking interaction is a form of comprehensive partnership. Due to network interaction, the secondary education institution becomes a part of broader educational systems and becomes an integral part of local, regional, and national spaces. The interaction within the network allows uniting all social institutions to strengthen the educational institution's capacity to create conditions for personal development.

The goal that unites institutions and organizations in networking is based on the interest of network members in using common material, human, and information resources of the network, as a result of which they to some extent minimize their own costs, meanwhile increasing the efficiency of the educational institution.

To identify opportunities for the application of network management technology, we analyzed the websites of base institutions in the Poltava region. There are 73 base institutions in the Poltava region. During the analysis of the websites, we paid attention to the coverage of the facts of interaction, partnership relations of BEI with other educational, cultural, sports institutions, etc. The statute of BEI and the report of the head of BEI on the purpose, tasks, and their implementation in the activities of BEI were analyzed.

The application of network technology of BEI management can be carried out in the presence of technical support (availability of computers, use of Internet technologies in the activities of BEI, etc.). According to the results of the analysis of the received information, 12 (%) BEI - do not have their own sites; about 2 (%) BEI information in the public domain is not found; in 15 (%) cases, information about the sites is available, but the sites were not available at the time of the analysis; 13 (%) - sites did not carry the necessary information.

Thus, in 42 (%) of the 73 BEIs, the activity of creating an educational institution's (EI's) site and filling it with relevant information, and hence the creation and use of network management technology - is still ahead. Very often, it is EIs remote from the district and regional center. Network technology, which makes it possible to provide a service to a remote end-user, could help such schools.

BEI managers are aware of the importance of technical support (availability of computers, software, use of Internet technologies in the activities of BEI), in particular in the 2019-2020 academic year (according to the reports of the heads of

BEI); thus, strengthening the material base of BEI, further computerization, the widespread introduction of computer information technologies in the educational process, and unlimited access to the Internet are necessary for teaching variable components of the working curriculum and creating favorable conditions for self-education activities of teachers.

There is an objective need to use network management technology in BEI, which has subsidiaries in their structure. There are 10 such institutions, including 3 BEI with 1 subsidiary; 3 BEI - 2 subsidiaries; 2 BEI - 3 subsidiaries; 1 RAM - 4 subsidiaries; 1 BEI - 5 subsidiaries.

The BEI has accumulated experience in using network control elements that deserve to be generalized. Analysis of the existing experience of BEI in the Poltava region shows that opportunities for networking and network management of shared resources are present in the following experiences:

- cooperation with other educational institutions, art schools, preschool, and out-of-school education institutions (Houses of Children and Youth Creativity), higher education institutions;
- in the experience of operation of subsidiaries of cultural, artistic, and sports institutions for students of one BEI;
- in the experience of joint career guidance work;
- in the standard of publicly active school "Partnership." Among the partners are parents, local authorities, sponsors, private entrepreneurs, private agricultural enterprises.

BEI is the largest and most powerful unifying center in a particular area. This state of affairs and close cooperation can be the basis for considering the capabilities of all actors to strengthen the educational capabilities of BEI and create network management.

We conducted a survey "Evaluation of the effectiveness of network interaction of educational institutions." The survey participants were asked 10 questions.

In particular, when asked about the content of networking, the majority (95%) said that the teacher organizes networking with one or more students and considers the interaction of students with each other. This indicates that the respondents meant pedagogical interaction, which is based on the joint activities of learners and adults, and there is a direct or indirect influence of the subjects of this process on each other during the exchange of information, taking into account the personal characteristics of interacting subjects. Network interaction can be considered as a variant of pedagogical interaction. Preserving the essence and basic parameters of pedagogical interaction, it extends to the subjects of interaction (network subjects): teachers, students, and educational organizations during the exchange of educational resources.

Analyzing the answer to the question: "What tools can be used to organize networking," we obtained the following results: most managers note that the organization of networking is provided through the school website, Skype, as well as e-mail and electronic diary of educational institutions. Since the main tasks of the district, support institution, and its branches are the concentration and effective use of available resources, their focus on meeting the educational needs of students (pupils), and creating a unified system of educational work, the answers mean the use of

remote access to these resources through the Internet.

It should be noted that many leaders understand the forms of learning in the network interaction of educational organizations: distance learning, extracurricular activities, project implementation (project activities), round tables, fairs, etc. Based on the answers of educational organizations, it should be concluded that educational organizations demonstrate knowledge of various organizational forms of pedagogical interaction, but the answer to this questionnaire provided information on the network form of educational programs, including compliance with the requirements for "... creation of a single educational space", "rational and efficient use of available resources of the subjects of the educational district, their modernization." According to this, networking is a joint activity of educational institutions aimed at improving the quality of educational activities and consists of the exchange of experience, joint development, and use of innovative methodological and human resources. Based on the results, we can conclude that most schools consider networking with other educational organizations, including preschools, sports centers, as well as with cultural and artistic institutions and more.

There were other answers of the heads of educational organizations; for example, network interaction should be established with the enterprises of the city, libraries, with higher education institutions, research institutes, departments of education, centers of vocational guidance work, etc. This shows once again that many leaders confuse the concepts of "networking" and "cooperation" of educational organizations, and some do not understand what networking is.

Leaders who use networking with other educational organizations note a positive networking experience that has allowed them to use the resources of other organizations in the school's educational process, but most educational organizations respond that they do not have networking experience. Almost 90% of respondents do not have a network interaction program. There is no schedule of joint educational activities within the network. Usually, the network interaction agreement is replaced by a cooperation agreement. These results indicate insufficient legal support, which regulates the network interaction of educational organizations.

Answering questions about the difficulties seen by managers and teachers in the organization of network interaction - first of all, there is a lack of legal framework, difficulties in finding partners ready for network interaction, as well as shortcomings in understanding the nature of forms of network interaction. The following aspects can also be highlighted: school principals note that not all partners are ready for networking; this form cannot be provided in a remote area in the absence of high-speed Internet; insufficient material and technical base and thematic filtering limit the possibilities of using network interaction; there is no mutual understanding of the importance of network interaction, etc.

However, all school principals have a clear understanding of the areas in which it is important to develop networking - this is the development of the material and technical base of educational organizations; methodological support; advanced training of specialized education staff, and within the framework of network partnership, quality assurance of education, organization of extracurricular activities.

To identify the resource shortage in educational organizations, school principals

were asked the following question: "What operating systems are lacking for your EI to improve the quality of education?" The following result was obtained: human resources are lacking (heavy workload on teachers, no young people, aging staff, lack of computer science teachers; lack of suitably qualified management in network technology, and subject teachers).

According to the principals, the schools also lack material and technical resources, namely: there is no equipment for specialized educational environments (offices, laboratories, kits for robotics; outdated equipment, etc.). Heads of educational organizations note the imperfection of information resources, the need for financial resources for networking. Organizational and managerial constraints are not mentioned, which, in our opinion, indicates a lack of experience in sharing the resources of organizations within a network.

It should be noted that not all educational organizations are ready to participate in networking. The answer to this question indicates that educational institutions, having experience in various corporate, regional networks, and information environments, are not yet actively willing to choose networking as the most suitable way to communicate with all participants in the educational process, positioning innovative educational programs in the educational space of the Poltava region.

This may be due to shortcomings or risks in the use of mechanisms for organizing horizontal interaction between educational institutions to distribute functionality and resources; features of dissemination of experience of networked communities of educational orientation, which communicate with educational goals and have stable social roles, as well as adhere to certain norms of behavior in cyberspace. In network interaction, the norms of activity are not set from above but are naturally developed within the network of educational institutions, based on the realities of the activities of each member of the network.

Conclusion/Implications/Recommendations. Thus, the following contradictions were revealed: on the one hand, most leaders of educational organizations do not understand the meaning of "network interaction" and confuse it with the concept of "cooperation," and as a result, leaders do not exchange resources and do not know the necessary conditions for effective network interaction; on the other hand, almost 95% of school leaders understand that networking helps to improve the quality of educational activities of its participants. However, there are leaders who do not see the need for networking, and some even believe that networking does not improve the quality of educational activities.

The use of networking is associated with certain challenges and additional management measures, in particular: rapid response to changes and difficulties arising in the educational process, namely: for example, students' struggles in solving mathematical problems can be solved through networking (e.g., involving primary school teachers from other educational organizations in which students do not have difficulties, as well as responding quickly to the problem, solving it "just in time" and "at the lowest cost"), which in turn necessitates staffing issues.

Achieving a better result in general by coordinating the actions of all interconnected participants in the network processes (using the material, human, and information resources) of several educational organizations, as well as quickly

regulating the conditions that positively affect the activities (conducting monitoring studies of learning outcomes of students not only by teachers but also by the heads of educational organizations, which must exercise constant ongoing monitoring of student performance and make effective management decisions) will enable organizing a systematic approach to achieving goals aimed at improving the quality of education in educational institutions.

Network management will make it possible to focus on attracting such potential that effectively achieves goals quickly, shows selectivity, the desire to reduce costs or time to move resources (human, material, information) in terms of the ability to solve certain tasks.

References

1. Act "On approval of the Regulations on the educational district", 777, Cabinet of Ministers of Ukraine (2010). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/777-2010-%D0%BF>
2. Act "On Education", 2145-XII, Law of Ukraine (1992). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-12>
3. Amrita Club. (n.d.). Network marketing. Retrieved April 15, 2021, from https://amrita.club/blog/merezhevij_marketing/2009-01-01-217
4. Chuchkevich, M.M. (1999). Fundamentals of managing network organizations. Moscow: Institute of Sociology RAS.
5. Davydova, N.N. (2009). Network Interaction Organization of Innovative-and Active Educational Establishments. Bulletin of the South Ural State Humanitarian Pedagogical University, (12), 13-26. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/organizatsiya-setevogo-vzaimodeystviya-innovatsionno-aktivnyh-obrazovatelnyh-uchrezhdeniy>
6. Fraltsova, T.A. (1999). Organizational and pedagogical conditions for the formation of a regional educational district. Abstract for the degree of candidate of pedagogical sciences. Kemerovo State University in Kemerovo, Russia.
7. Pastovenskyi, O. (2012). Network model of general secondary education management. Ridna Shkola, (6), 13–18.
8. Sas, N. (2018). Fundamentals of innovative management of educational institutions: a textbook. Lap LAMBERT Academic Publishing.
9. Serheeva V.P., Medved E.Y., & Hrybkova H.Y. (2016). Networking in education as a function of improving the quality of training of students. Modern high technologies, (7-1), 195-199.
10. Zaiachkovska, H.A. (2016). Synopsis of lectures on the subject "Network Marketing" (students in the training program 6.030507 "Marketing"). Ternopil: TNEU.

Анотація. Автор обґрунтовує можливість застосування мережевої технології управління закладом освіти. Мережева взаємодія розглядається автором як форма організації партнерства спільна діяльність із загальною метою та цілями з об'єднанням ресурсів для їх досягнення в єдиний механізм, в результаті чого здобувачі освіти засвоюють навчальні програми з використанням ресурсів кількох освітньо-виховних (навчальних, позанавчальних, громадських) закладів. Оскільки досвід застосування мережевої технології

управління закладом освіти відсутній, автором здійснено виявлення та систематизація таких можливостей в управлінні опорним закладом освіти. Досягнення мети дослідження здійснено на основі виявлення тенденцій формування: теоретичних узагальнень стосовно мережевого управління; досвіду мережевого управління; сприяючих і обмежуючих факторів застосування мережевого управління опорним закладом освіти.

Ефективне застосування і розвиток виявлених можливостей дозволять прискорити виконання інституційних положень стосовно індивідуальної освітньої траєкторії, індивідуальної програми розвитку, інклюзивного навчання, дистанційної та мережевої форм здобуття освіти; створення безпечного освітнього середовища, концентрація та ефективне використання наявних ресурсів, їх спрямування на задоволення освітніх потреб здобувачів освіти, створення єдиної системи виховної роботи.

Аналіз сайтів опорних закладів освіти Полтавської області України виявив, що можливості для мережевої взаємодії та мережевого управління спільними ресурсами є у досвіді: співпраці з іншими закладами освіти, художніми школами, закладами дошкільної та позашкільної освіти (будинками дитячої та юнацької творчості), закладами вищої освіти; у досвіді діяльності філій культурно-мистецьких, спортивних закладів для учнів одного ОЗО; в досвіді спільної профорієнтаційної роботи. Серед партнерів називають : батьків, органи місцевої влади, спонсорів, приватних підприємців, приватні сільськогосподарські підприємства.

Key words: заклад освіти, мережева технологія управління, можливості (інституційні, теоретичні, досвід)

Статья отправлена: 15.11.2021 г.

© Сас Н.М..

УДК 640.41

PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF ETHNOGRAPHIC AGRICULTURAL HOTELS OF UKRAINE**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕТНОГРАФІЧНИХ АГРОГОТЕЛІВ УКРАЇНИ**

Velykodna A.V/ Великодна А.В.

Pushka O.S./ Пушка О.С.

c.t.s., as.prof. / к.т.н., доц.

National University of Food Technology Kyiv, Volodymyrska 68

Національний університет харчових технологій, Київ, вул. Володимирська 68

Анотація. В статті досліджено перспективи розвитку етнографічних агроготелів України. Одним з найбільш затребуваних та актуальних видів туризму у вітчизняних туристів є сільський зелений туризм. Для розвитку агроготелів Україна має усі необхідні складові: історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут та мальовничі природні ландшафти українського села, які вразять сучасних туристів. Комплекс усіх складових сприяє перспективному розвитку етнографічних агроготелів на вітчизняному ринку.

Ключові слова: агроготель, садиби зеленого туризму, туристична галузь, гість, сільський туризм, Полтавська область.

Вступ.

Україна володіє значними природними і соціально-економічними рекреаційними ресурсами, які використовуються або можуть бути використані для відпочинку, оздоровлення, лікування і культурно-пізнавальної діяльності людей. Їх склад, структура, якість, потужність, ступінь використання та освоєння характеризуються значною регіональною диференціацією [4].

Найважливішим у ефективному використанні рекреаційних ресурсів є наявність туристичної інфраструктури. Це готелі, агроготелі, мотелі, будинки відпочинку, заклади харчування, транспортні засоби, заклади для розваг, атракціони.

Нині готельна індустрія України помітно поступається розвиненим країнам світу. Але загалом, незважаючи на певне зниження темпів розвитку цієї сфери бізнесу, компанії з правильно вибраною моделлю управління, підібраними кадрами й адекватним поєднанням ціни та якості продовжують функціонувати.

Сфера готельного бізнесу в Україні характеризується динамічним розвитком та стає важливим чинником культурного та економічного прогресу країни. Тенденції сучасного розвитку економічної ситуації в Україні характеризуються позитивною динамікою, активізацією структурних зрушень на користь сфери послуг, загостренням конкурентної боротьби. Основними завданнями в сфері готельного бізнесу, згідно міжнародних стандартів, повинно стати створення конкурентних переваг і підвищення конкурентоспроможності, пошук нових шляхів розвитку, оновлення власної політики з урахуванням специфіки ринку готельних послуг [7].

Одним з перспективних напрямків розвитку індустрії гостинності є функціонування підприємств готельної сфери в сільській місцевості.

Така тенденція спричинена тим, що жителі великих міст відчують нестачу в своєму житті «присутності природи» (особливо це стосується городян з індустріальних міст), тому вони намагаються провести свій відпочинок подалі від метушні, гамору, великих натовпів людей і всіх інших атрибутів міського життя.[1]

Проблема розвитку і організації зеленого туризму для вітчизняної науки є досить новою, проте вона перебуває в центрі уваги багатьох науковців. Значний внесок у дослідження проблеми розвитку зеленого туризму зробили такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Л.Г. Агафонов, О.О. Бейдик, П.В. Гудзь, П.А. Горішевський, В.П. Васильєв, Ю.В., Н.М. Загайна, В.А. Квартальнов, В.Ф. Кифяк, Н.Н. Кузнєцова, В.В. Рибак, С.М. Олексюк, В.Д. Пепеля, О.І. Трембіцька, В.О. Ткач, В.І. Цибух, І.М. Школа.

Виклад основного матеріалу.

Спостерігаючи за туристичною галуззю світу на сучасному етапі розвитку бачимо, що туристичний інтерес змінився від звичайних поїздок на відпочинок до змістовних, пізнавальних подорожей. Активно зростає роль зеленого туризму, який пропагує не лише збереження природно-заповідних територій, а й сприяє розвитку культурної свідомості туристів. На туристичних маршрутах увагу туристів все більше привертає історико-культурна спадщина України, яка в основному зосереджена в невеликих містечках та селах.

Українське село має надзвичайно багату історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, даровані природою мальовничі ландшафти, а також лікувально рекреаційні ресурси. Тобто, існують всі передумови розвитку відпочинку в селі, який можна розглядати як специфічну форму підсобної господарської діяльності у сільському середовищі з використанням природного та культурного потенціалу регіону, або як форму малого підприємництва, яке дає змогу певною мірою вирішити проблему зайнятості сільського населення, поліпшити його добробут, повніше використовувати природний та історико-культурний потенціал сільської місцевості. [5]

Вже зараз серед жителів невеликих містечок і сіл чимало охочих зайнятися організацією даного виду туризму. Що, в свою чергу сприяє розвитку, побудові та експлуатації сільськими підприємцями у курортно-рекреаційних районах України агроготелів. Готель даного типу є перспективним та високо конкурентним різновидом сільського зеленого туризму як виду основної діяльності. [1]

Кожна окрема область України це регіон з власним природними умовами, національним колоритом, що виражений відмінними традиціями, звичаями, фольклором, історичними подіями, гастрономічними відмінностями.

Полтавщину здавна називають духовною столицею України, вона також має сприятливі умови для розвитку готельного господарства і сфери розваг. Полтавський регіон має багаті туристичні можливості, які на сьогодні використовуються не в повній мірі. Це, перш за все, пояснюється багатогранною спадщиною, неповторною красою краю, збереження давніх традицій народного промислу району, цілющі мінеральні води, екологічні чисті зони та інше. [6]

Полтавська область входить до списку 10 найпопулярніших областей України за рейтингом відомих брендів та місць відпочинку, що створює можливості для інтенсивного розвитку туризму. Так, зокрема, за рейтингом, складеним за відгуками клієнтів щодо лікування та сервісу, організації харчування, чистоти і комфорту, місцезнаходження закладу, а також співвідношення ціни та якості послуг і оприлюднених на відомих сайтах бронювання (Uahotels.info, Booking.com, Tripadvisor.com), Полтавщина посіла 2-е місце після Закарпаття. Її рейтинговий бал склав 7,9 (з максимально можливих 10 балів) при середньому по Україні – 6,9 та найвищому у санаторіях Закарпатської області – 8,2 [6].

Останнім часом у регіоні зростає інтерес населення до туристичної діяльності, а саме – надання послуг відпочиваючим у етнографічних агроготелях.

Нині на території Полтавської області нараховується близько 75 садіб зеленого туризму (табл.1). Агроготелі Полтавщини концентруються вздовж найбільших річок – Дніпра, Псла, Ворскли, Сули, на яких можна порибалити і влаштувати пікнік. Або сходити на тихе грибне полювання.

Крім чистого повітря, свіжих продуктів і сільського колориту, власники агроготелів (сільських зелених садіб) прагнуть здивувати туристів якоюсь родзинкою (інноваційною послугою).

Відпочинок туристів в агроготелях Полтавщини побудований на трьох взаємозалежних принципах: бачити, брати безпосередню участь, купувати. Гостям агроготелів Полтавщини пропонується велика кількість різнопланових майстер-класів (гончарство, виготовлення глиняних свистунців та дерев'яних іграшок, ліплення вареників та інші), тематичні заходи, вечорниці та театралізованих дійств, в яких пропонується брати безпосередню участь.

Агроготель «Золота Сота» розташований поблизу Полтави села Петрівка. Сама назва вказує, що родзинкою цього місця є бджільництво, і це справді так: У агроготелі пропонують багато розваг на бджолину тематику. Також гостям пропонують майстер-класи: виготовлення льодяників, розпис медових пряників і приготування страв на вогні з нового осіннього урожаю.

Гостям агроготелю «Затишна оселя», що знаходиться в с. Диканька, пропонують колоритну вечерю в компанії гоголівських героїв на Хуторі поблизу Диканьки.

В с. Опішні в ЕтноСадіб-музеї «Лялина Світлиця» туристам пропонують автентичні борщики з печі, кількість яких під час щорічного етнофестивалю-квесту «Борщик у глиняному горщику» доходить до 100 різновидів. Також тут проводять майстер-класи із виготовлення мотузяних коників, різдвяного Дідуха, різдвяних пряників («баринь» та «вершників»), весільного обрядового печива: медяників, лежнів, дивнів, верчів, шишок та прикрас до весільного короваю.

Етнопоселення «Старий хутір» пропонує розміщення в хатах, збудованих у 1914-1930 роках, міні-ставок із рибою, крафтове пиво із власної міні-броварні та продукти з еко-ферми.

Таблиця 1

Садиби зеленого туризму Полтавської області, [2]

Район	Кількість	Назва туристичного об'єкта
Великобагачанський	5	Агрооселя сільського зеленого туризму; садиба зеленого туризму «Едем»; відпочинковий комплекс «Козацький стан»; приватна садиба зеленого туризму «У Оксани»; садиба зеленого туризму (приватна оселя)
Гадяцький	2	Оселя зеленого туризму «Гостинна садиба» Садиба зеленого туризму
Глобинський	1	Садиба зеленого туризму
Диканський	18	Гостинна садиба «Біла хата»; заїжджий двір «Хутір поблизу Диканьки»; садиба «Рушничок»; Садиба «У Миколи над яром»; туристичний етнокультурний центр «Весела садиба» та 13 садиб зеленого туризму
Зіньківський	2	Гостьовий дім «Старий хутір»; садиба зеленого туризму «У Михалича»
Козельщинський	4	Садиба зеленого туризму «Улинівські вечорниці» та 3 садиби зеленого туризму
Котелевський	3	3 садиби зеленого туризму
Лубенський	5	5 садиб зеленого туризму
Кременчуцький	3	3 садиби зеленого туризму
Лохвицький	2	Садиба зеленого туризму «Під старими липами»; торгово-побутовий комплекс «Нектар»
Миргородський	16	Готель-хутір «Гоголь»; громадська організація з підтримки ініціатив жінок села «Гордіївна»; музей української садиби «Світлана»; садиба зеленого туризму «Зозуліні Вечорниці»; садиба зеленого туризму; приватна оселя «У Ганни Василівни» та 10 садиб зеленого туризму
Новосанжарський	4	Готельно-розважальний комплекс «Гостинний двір»; зелена садиба «Над Ворсклою»; зелена садиба «Тетянин Гай»; садиба зеленого туризму
Пирятинський	2	Садиба зеленого туризму «До Марини в гості»; садиба зеленого туризму
Полтавський	7	Агрооселя, міні-готель «У Віри»; садиба зеленого туризму «Русский пар»; 5 садиб зеленого туризму (приватних осель)
Шишацький	1	Садиба зеленого туризму
Усього	75	

Висновки. Аналізуючи вищевикладене можна зробити висновок, що туризм та підприємства готельного господарства нерозривно поєднанні один з одним. Сучасні туристи намагаються провести свій відпочинок подалі від метушні, натовпу людей й інших атрибутів міського життя, хочуть «поринути», «поєднатися» з природою, тому активно користуються послугами наявних сільських зелених садиб (агродотелів) України.

Україна має значні перспективи розвитку агродотелів, що дає можливість вирішити соціально-економічні проблеми українського села, втримати наявні трудові ресурси зменшити міграційні процеси, підвищити рівень життя сільського населення, що в свою чергу сприятиме підвищенню рівня добробуту, розвитку інфраструктури українського села та підвищенню його іміджу.

Опираючись на проведений аналіз Полтавської області, було визначено, що регіон має усі необхідні складові (природні, культурно-історичні, культурно-дозвілєві, етнічні) для розвитку зелених садиб. Такий розвиток позитивно впливає на економіку та екологію Полтавщини, сприяє відродженню, збереженню та розвитку місцевих народних звичаїв, промислів, пам'яток, історико-культурної спадщини.

Література:

1. Антоненко Т. В., Голікова Т. П., Рак В. П. Агротуризм як напрям розвитку індустрії гостинності в Україні //Будущее. – 2017. – С. 79.
2. Офіційний сайт – спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. URL: <https://www.greentour.com.ua>.
3. Снігова О. Ю. Розвиток рекреаційного потенціалу України: оцінка умов та перспектив //Економіка промисловості. – 2009. – №. 4. – С. 184-192.
4. Снісаревська Я. В., Бутенко Л. Ю. Сучасний стан та перспективи розвитку агроготелів в Україні //Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка-2019»/XXI Всеукраїнська наукова конференція молодих учених. – 2019. – С. 178-180.
5. Чирка А. Р. Проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму //Алфавітний покажчик. – 2017. – С. 55.
6. Шимановська-Діанич Л. М., Капліна А. С. Оцінка ефективності господарсько-фінансової діяльності підприємств готельного господарства Полтавського регіону //Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Економіка. – 2013. – №. 6.
7. Федішин Н. А., Савіцька О. П. Формування конкурентоспроможного потенціалу підприємства сфери готельного бізнесу як напрям підвищення ефективності його функціонування //Економічна теорія та історія економічної думки. – 2018. – С. 67-70.
8. Determinants of Innovation and Investment Development of Multi- 82 Branch Entrepreneurship, Tourism and Hospitality Industry : Collective monograph. / V. Yatsenko, S. Pasieka, O. Yatsenko and others: [Ed. by Doctor of Economic Sciences, Prof. Yatsenko V.M.]. Nuremberg: Verlag SWG imex GmbH, Germany. 2019. 431 p.

Abstract. The article examines the prospects for the development of ethnographic agricultural hotels in Ukraine. One of the most popular and relevant types of tourism for domestic tourists is rural green tourism. For the development of agricultural hotels, Ukraine has all the necessary components: historical and architectural heritage, culture, original life and picturesque natural landscapes of the Ukrainian countryside, which will amaze modern tourists. The complex of all components contributes to the long-term development of ethnographic agricultural hotels in the domestic market.

Keywords: agrohotel, farmsteads of green tourism, tourist branch, guest, rural tourism, Poltava region.

Науковий керівник: к.т.н., доц. Пушка О.С.

Стаття відправлена: 24.11.2021 г.

© Великодня А.В.

UDC 004.9+371.3

THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGY IN THE TRAINING OF MODERN TEACHERS

Shkurenko O.V.

c.p.s., sen.lec.

ORCID: 0000-0003-2774-6294

Boris Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Bulvarno-Kudriavska str., 18/2, 04053

Stetsyk S.P.

c.p.s., as.prof.

ORCID: 0000-0002-5668-6182

National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Pyrohova str., 9, 01601

Komar O.A.

d.p.s., prof.

ORCID: 0000-0003-0289-2359

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Sadova str., 2, 20300

Abstract. On the basis of the analysis of the potential of digital technology, the article describes the experience of using digital technology in the process of training of future teachers in the context of updating the content of education. Students' use of mobile devices and apps in university practice has been studied. An example of a section of the professional methodology lesson presents the peculiarities of the use of a number of online apps in the process of training of future teachers. Using the MindMaps method with online tools Bubbl.us and Flinga, the term "digital education" is formulated. The basic characteristics of the modern teacher are distinguished: the ability to motivate, to be a competent person, to have leader's qualities. The potential of digital technologies is leading to innovations in teaching methods of school subjects, which requires finding new methodological approaches and updating teaching methods. An example of students' applying of BYOD technology while doing practical tasks using the Mindmaps method is presented. Based on the experience of using online apps, the results of students' choice of test programs considered optimal for further use in professional activity are described. Digital technologies are considered to be effective tools for the teacher, which increase students' interest in learning teaching methods and form their subject competences. Findings of the final survey among students helped to compile methodological recommendations as for the use of digital technologies at the lesson. Future teachers have the opportunity to acquire relevant knowledge, practical training for further professional activity. The authors did not attempt to analyse all the available digital technologies and apps. Since there are a great number of them, an attempt was made to distinguish digital technologies and apps according to the ways of their use: motivation, extension of reality during the study of new material, use of didactic simulations, infographics; conducting formative assessment, development of tests; carrying out final evaluation.

Key words: digital technology; training of modern teachers; digital competence; cloud technologies

Introduction.

The principles of the New Ukrainian School's educational process structure pre-determine its transformation, which shifts the role of the subject teacher as a carrier of knowledge to the teacher, that creates optimal conditions for students to help them acquire key competencies, motivate them to take action in order to create new knowledge for life. Digital learning technologies are called to help with this transformation of the educational process. One of these technologies is mobile-based e-learning.

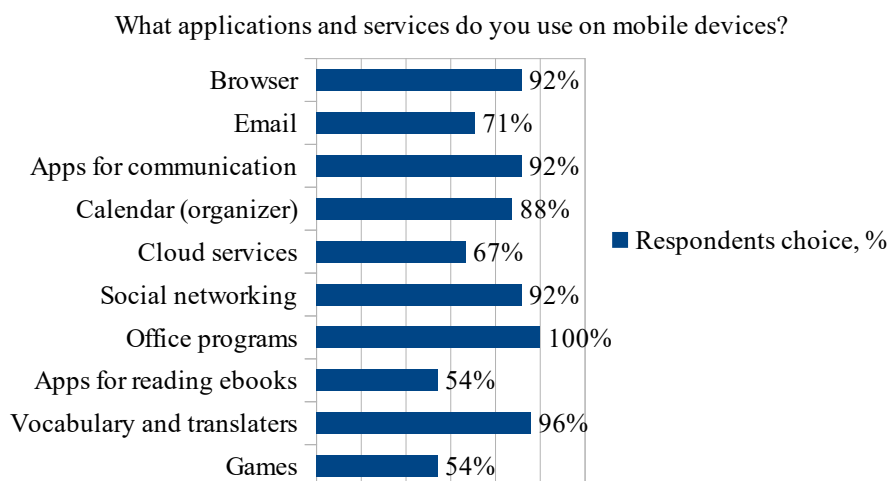

The use of mobile devices in education is taking place in many developed countries. The use of mobile apps enables students to gain controlled access to educational content and allows the teacher to manage the educational process with the control over its effectiveness. The search for new methodological approaches to the organization of the educational process in higher educational institutions, taking into account the opportunities of digital technologies, is becoming urgent.

In order to improve the digital competence of future teachers by means of introduction of digital technologies to the educational process, we studied the state-of-the-art of the use of mobile devices and apps in university practice by conducting a survey among the students of higher educational institutions: Borys Grinchenko Kyiv University, National Pedagogical Dragomanov University, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University. It gave the possibility to find out what mobile tools and apps can be used in the classroom without additional training. This survey gave an idea of the extent to which digital technologies can be used for information search by the students and their indirect use in educational process.

Figure 1 presents the results of the survey among 3rd year students (112 respondents), as to what apps and services they use on mobile devices?

1. Browser.
2. Mail client.
3. Instant messaging client (Viber, Hangouts, Telegram, etc.)
4. Calendar (organizer).
5. Cloud service programs (Dropbox, Google Drive, etc.).
6. Apps for social networking (Facebook, Twitter, etc.).
7. E-book reader (FBReader, CoolReader, EbookDroid, Play Books and more).
8. Office programs (analogues of Word, Excel, etc.).
9. Dictionaries and translators (including online translators).
10. Games.

Figure 1 - The use of digital technologies by the students of pedagogical specialties

The survey shows that office programs, dictionaries and translators, messengers and browsers as well as calendar are most commonly used on mobile devices. The students are much less likely to use e-book readers, games, and cloud service

programs (Dropbox, Google Drive, etc.). Such students' interest in the use of digital technologies gives grounds to considering them promising in educational activity, in particular for the training of future teachers.

Main text.

Today, there are many available digital educational technologies. However, the way of their use in the process of future teachers' training remains under researched.

Problem statement: presentation of the results of the study of the possibilities of using digital technologies in training of future teachers in the context of modernization of the content of education and description of methods of the use of digital technologies in higher educational institutions in the process of future teachers' training.

Analysis of Publications The problem of digital competence is revealed in the works of N. Bakhmat [9], V. Bykov [1], A. Gurzhiy [10], L. Kartashova [9], V. Lapinskiy [12], N. Morze [13], O. Spirin [11], and others.

Researchers [1], [5], [13], who have investigated the use of digital technologies in addition to positive assessment of their effectiveness point out risks that may reduce the effectiveness of their use in education.

Paul A. Kirschner points out that there are three widespread myths that hinder the effective use of digital technologies in the educational process: modern generation is able to learn with modern mobile devices; each student has his/her own learning style; students should be allowed to determine where and when to study autonomously [7]. The youth are good at using mobile devices for consumer and gaming purposes, but have significant difficulties in using them for educational purposes.

Discussion

We are presenting an example of a section of an introduction to professional methodology lesson that demonstrates the use of digital technology in the training of future teachers in higher educational institution. During the class, we will analyse some digital technologies that, in our opinion, will be an effective tool in the hands of the teacher to increase the interest of students to study the discipline and to form their subject competences.

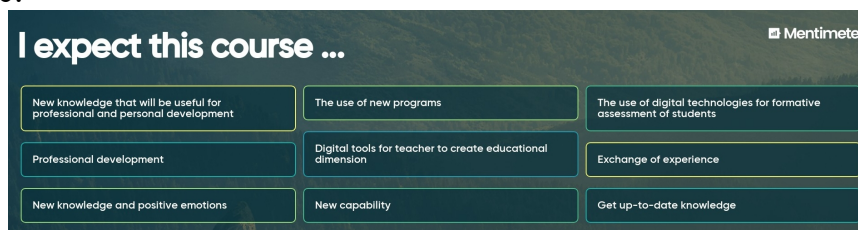
At the acquaintance (introduction) stage, we use the interactive "Icebreaker" exercise, the goal of which is to compare ourselves (associations) with new technologies: a digital device (desktop, smartphone, laptop, smart watch, fax, push-button phone, media, etc.) for setting up group members to active work, increasing motivation to learn new material, contributing to a relaxed atmosphere in the classroom. We then invite students to indicate their emotions with the help of ExitPoll tool by ClassroomScreen.com. Thus we see the general psychological mood of the group at the beginning of the class. At the end of the class we once again check the mood of students and see the impact of the use of digital technologies on the emotional state of students.

After analyzing the emotional state of students, we use the exercise "Incomplete Sentence" to find out what students expect from this class. To do this exercise quickly, we use the Menti.com application, where we formulate the task to continue the sentence, "I expect this course ...".

We have the following answers:

New knowledge that will be useful for professional and personal development, the use of new programs, the use of digital technologies for formative assessment of students, professional development, digital tools for teachers to create educational dimension, etc.

Figure 2 - Students' motivational aims at the beginning of the class

Rationale for the relevance of the proposed topic. Student training is conducted according to the DigComp 2.0 standard, which identifies the main components of digital competence in 5 areas: 1) information and digital data; 2) communication and cooperation; 3) creation of digital content; 4) security; 5) solving problems [4].

Together with students using the method MindMaps as well as online tools Bubbl.us and Flinga we formulate the definition of “digital education”. It is the education, the functionality of which is digital technologies implemented in the Internet.

At the same time, we found out what a modern lesson with digital technology should be like, and therefore what a modern teacher should be like. We also distinguish the basic features of a modern teacher (Bubbl.us).

The most important feature of a modern teacher:

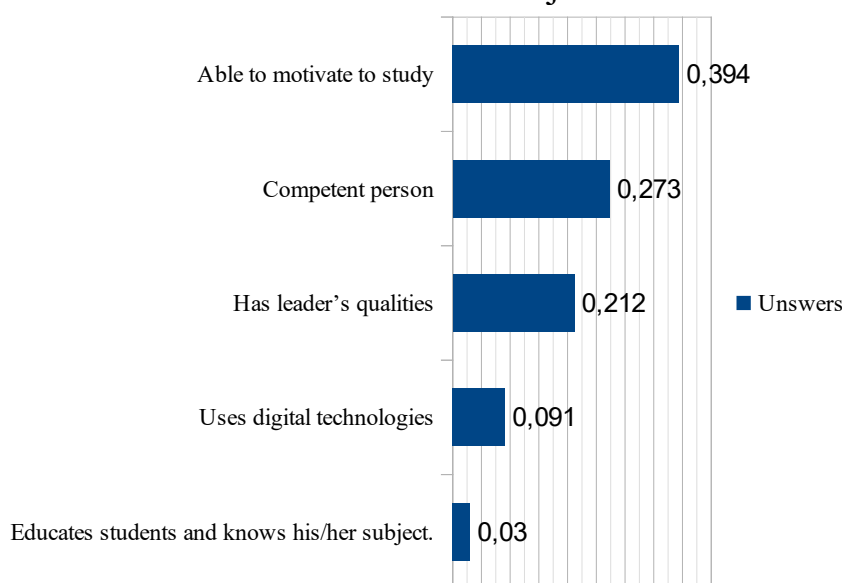
13% - able to motivate to study;

9% - competent person;

7% - has leader's qualities;

3% - uses digital technologies;

1% - educates students and knows his/her subject.

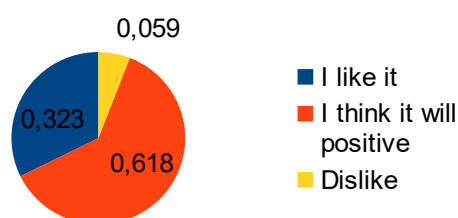
Figure 3 - Basic features of a modern teacher by students

From the analysis of the results of the students' survey (Figure 3), we have identified the main features of a modern teacher: the ability to motivate, be a competent person, have leader's qualities. Based on the distinguished characteristics of a modern teacher, we emphasize the importance of its adaptation to new digital technologies in the context of the so-called flexible skills, the essence of which lies in the fact that due to the rapid emergence of various digital technologies, the modern student, after initial education, may obtain such a profession, which has not yet been created.

Future teachers should understand that learners should not be forbidden to use gadgets, but they should use them for educational purposes. Modern gadgets are attractive to students, so prohibitions cannot solve the problem. It will be more effective to direct such curiosity toward learning.

My attitude towards using gadgets by students on the lesson

Figure 4 - Results of the teachers' and students' questionnaire as for the suitability of the use of gadgets in the classroom

The potential of digital technologies is leading to innovations in the teaching methods of school subjects, and that requires finding new methodological approaches and updating the methodology of their use. One of the options for implementing this approach is digital technology Bring your own device (BYOD) [3].

Here is an example of using BYOD technology during practical tasks using the method Mindmaps.

Mindmaps help organize and classify information received, think effectively, memorize, remember, solve creative tasks, and be able to visualize and express internal processes of information processing, make changes, refine them.

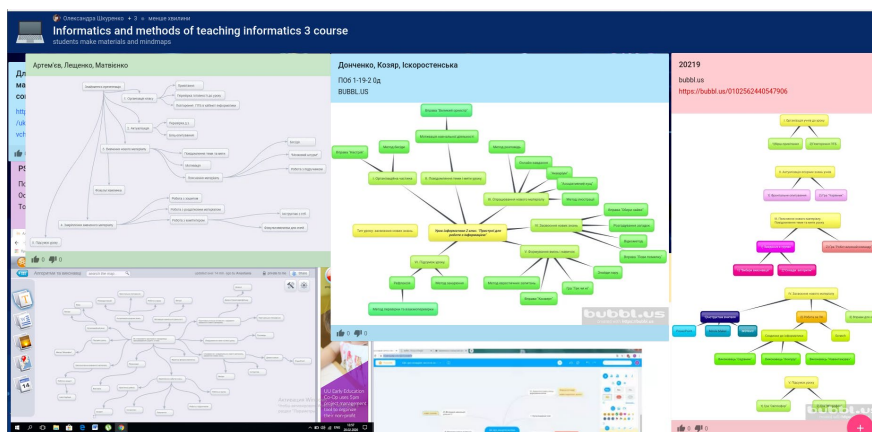
In our work we use online apps to create Mindmaps, such as: MindMeister, Bubbl.us, Mind 42, Spiderscribe. While doing practical tasks, students in groups characterize the programs they have worked with and evaluate them for their ease of use as a teacher and as a student. A screenshot or link to the work report is uploaded to the Padlet online board, indicating their group data. The criteria for evaluating online apps are: publicity, intuitive interface, accessibility, brightness of the map, the ability to save and upload to the storage device.

The analysis of program ratings shows that Bubbl.us is the easiest app to use while MindMeister has a bright set of schema elements. Mind 42 is giving trouble registering, and the free version of Spiderscribe lets you create only black and white maps.

Another effective educational tool is Flinga, which makes it easy to create online co-working environments. It was created by Finnish developers. There are two environments to choose from: the Flinga Wall and the Flinga Whiteboard. Direct

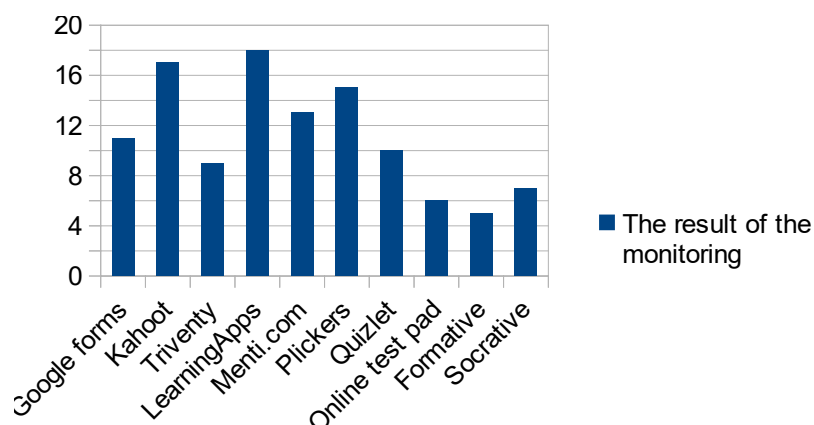
link, input code and QR code are provided for sharing.

Figure 5 - The outlook of the report uploaded to the Padlet online board

Possibilities of using Flinga in the educational process are as follows: to activate the acquired knowledge at the beginning of the class; to formulate students' questions during seminar or lecture and follow-up answers; to brainstorm related to task solution search ideas.

One of the basic forms of work at the seminar is to monitor existing online apps for test creation and testing. The students, after using online apps, made the choice of the test programs that they considered appropriate for further use in their professional activities. The following online apps have been proposed for monitoring: Google forms; Kahoot; Triventy; LearningApps; Menti.com; Plickers; Quizlet; Online test pad; Formative; Socrative (112 respondents):

Figure 6 - Chart reflecting the results of the analysis of online test programs

From the chart, we found out that three online knowledge assessment apps, such as LearningApps, Kahoot and Plickers, are the best (over 15 likes). These apps have their own peculiarities related to the differences in their use.

Kahoot is an app designed for quick survey of elementary school students, it has a bright interface, requires mobile devices from respondents.

LearningApps has many options for creating tests, a ready-made library of tasks and the possibility to create classes (conducting formative assessment).

Plickers has similar features, except for the ready-made task library. In addition, its main advantage over LearningApps is that it is only necessary for the teacher to have mobile device, the students get cards with Q-codes. It is reasonable to use Plickers during: a front-end poll (lesson); a front-end poll at the beginning of the lesson; A /B - material presentation testing; conducting tests / final assessment; analysis of the teacher's work in dynamics.

Studying the methodological features of the use of digital technologies by future teachers is an optimal prerequisite for creating a modern educational environment that will help students acquire key competences, motivate them to take action to create new knowledge.

Results of the Research.

After a series of seminars, students undergo module control. It provides questionnaires in order to determine the best digital technologies and apps for teaching purposes in further pedagogical activities.

Basic questions of the questionnaire:

1. How many programs should be used during the lesson?
2. What digital tools do you use when updating knowledge?
3. What digital tools do you use when explaining new material?
4. What digital tools do you use when consolidating the material studied?
5. Which online test apps are useful for formative assessment of students?
6. What educational platforms will help a teacher prepare for the lesson?

Based on the results of the questionnaire, we have developed guidelines for teachers as for the use of digital technology in the lesson.

1. The optimal number of online apps for use in the lesson should be limited to three.
2. It is reasonable to use Flinga app when updating knowledge.
3. At the stage of learning new educational material we use MindMaps, presentations, infographics, etc.
4. During consolidation of the material studied and formative evaluation, we use online test programs.
5. Platforms to help the teacher prepare for the lesson are: Canva, Lesson, Educaplay and more.

So, in a modern lesson, a teacher uses presentations, infographics, online whiteboard, extension of reality, online tests, videos, and more. Using the following tools and technologies, a teacher can:

- motivate students using presentations (Google Slides, Prezi, Libre Office Impress, Power Point and others), video programs (Biteable, Sanva, Powtoon, Pixton, Toondoo, etc.);
- when learning new material, use extension of reality (Classroom, WallaMe), use simulations (Go-Lab), online boards (Padlet; MindMeister, bubbl.us), use infographics (easel.ly, Visual.ly, etc.);
- conduct formative assessment, create tests (LearningApps, Kahoot, Quizlet, etc.);
- conduct final assessment by means of on-line tests using Q-codes: Plickers.

Summary and conclusions.

The suitability of the use of digital technologies in the training of future teachers is conditioned by the tendency of restructuring the educational process in accordance with the Concept of the New Ukrainian School and taking into account modern innovations in the field of providing educational services.

These technologies and apps allow to organize effective learning of information technologies with increasing interest of students, as well as to form their educational, informational, experimental, research and professional competences.

We did not attempt to analyse all the available digital technologies and apps. Since there are so many of them, we tried to distinguish them according to the variants of their use: motivation, extension of reality during the study of new material, use of didactic simulations, infographics; conducting formative assessment, development of tests; carrying out final evaluation.

Digital technologies can greatly enhance the learning process, but it requires a legal framework in order to regulate the share of use of digital devices in educational institutions. Otherwise, they create additional problems that may pose the question of the quality of the knowledge gained. It also necessitates a sound strategy for the introduction of digital technologies into the educational process, taking into account current legislation.

References:

1. Bykov V. Yu. (2013). Mobilnyi prostir i mobilno oriietovane seredovyshe internet-korystuvacha: osoblyvosti modelnoho podannia ta osvithnoho zastosuvannia [Mobile space and mobile-oriented Internet environment: features of model presentation and educational application] in *Informatsiini tekhnolohii v osviti* [Information technology in education], issue 17, pp. 9-37.
2. Davis T. (2016). The BYOD evolution: Three common approaches. Retrieved from <https://www.enter-prise-cio.com>
3. European framework for the digital competence of educators, (2017). Retrieved from <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fcc33b68-d581-11e7-a5b9-01aa75ed71a1/language-en>
4. Harju V., Koskinen A., Pehkonen L. (2019). An exploration of longitudinal studies of digital learning // *Educational Research*, issue 61, vol. 4, pp. 388-407.
5. Kyslova M. A., Semerikov S. O., Slovak K. I. (2014). Rozvytok mobilnoho navchalnoho seredovyshecha yak problema teorii i metodyky vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v osviti [Development of the mobile learning environment as a problem of theory and methodology of using information and communication technologies in education] in *Informatsiini tekhnolohii v osviti* [Information technology in education] issue 42, vol. 4, pp. 1-19.
6. Mato-Vazquez D., Alvarez-Seoane D. (2019). The implementation of ICT and DLM in the teaching practice of Primary Education // *Campus Virtuales*, issue 8, vol. 2, pp. 73-84.
7. Paul A. Kirschner & Jeroen J.G. van Merriënboer (2013). Do Learners Really Know Best? Urban Legends in Education, *Educational Psychologist*, issue 48, vol. 3, pp. 169-183 DOI: 10.1080/00461520.2013.804395

8. Striuk M. I., Semerikov S. O., Striuk A. M. (2015). Mobilnist: systemnyi pidkhid [Mobility: a systemic approach] in *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia* [Information Technologies and Learning Tools], issue 49, vol. 5, pp. 37-70.

9. Kartashova, L.A., Plish, I.V. and Bakhmat, N.V. (2018). Rozvytok tsyfrovoy kompetentnosti pedahoha v informatsiino-osvitnomu seredovyschi zakladu zahalnoi serednoi osvity [Development of the digital competence of the teacher in the information and educational environment of the institution of general secondary education] in *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia* [Information Technologies and Learning Tools], issue 6, vol. 68, pp. 193-205. Retrieved from <http://lib.iitta.gov.ua/713236/>

10. Hurzhii A. M. (2015). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv trudovoho navchannia zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Formation of professional competence of future teachers of labor training by means of information and communication technologies] Monohrafiia [Monograph] in TOV Firma „Planer” [LLC Firm «Planer»], Kyiv-Vinnytya, Ukraine. Retrieved from http://ito.vspu.net/repozitariy/gurevits/book/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F_2015.pdf

11. Spirin, O. M. (2009). Informatsiino-komunikatsiini ta informatychni kompetentnosti yak komponenty systemy profesiino-spetsializovanykh kompetentnostei vchytelia informatyky [Information-communication and informational competences as components of the system of professional-specialized competences of the teacher of informatics] in *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia* [Information Technologies and Learning Tools], issue 5, vol. 13. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/3733/>

12. Bykov, V. Yu., Lapinskyi, V.V., Shyshkina, M.P., Spirin, O. M., Rudenko, V. D., Demianenko, V. M., Oliinyk, V. V., Skrypka, K.I., Savchenko, Z. V., Horbachenko, V. I. and Pylypchuk, A. Yu. (2010). Zasoby informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii yedynoho informatsiinoho prostoru systemy osvity Ukrainy [Means of information and communication technologies of the unified information space of the education system of Ukraine] Monohrafiia [Monograph] in Instytut informatsiinykh tekhnolohii i zasobiv navchannia NAPN Ukrainy [Institute of Information Technologies and Teaching Learning tools of NAES of Ukraine], Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://lib.iitta.gov.ua/667/>

13. Morze N., Vember V., Hladun M. (2019). Vykorystannia tsyfrovyykh tekhnolohii dlia formuvalnoho otsiniuvannia [Use of digital technologies for formative assessment. The open e-learning environment of the modern university] // Vidkryte osvitnie e-seredovyshe suchasnoho universytetu [The open e-learning environment of the modern university], pp. 202-214. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/oeemu_2019_spetsvip_21.pdf

Abstract. У статті на основі аналізу можливостей цифрових технологій описаний досвід їх використання в процесі підготовки майбутніх учителів в умовах оновлення змісту освіти. Вивчено стан використання студентами мобільних пристроїв і застосунків в університетській практиці. На прикладі фрагменту заняття з фахової методики представлено методичні особливості застосування низки онлайн додатків у процесі підготовки майбутніх учителів. За допомогою методу MindMaps з онлайн інструментами Bubbl.us та Flinga, сформульовано означення поняття «цифрова освіта». Виокремлено базові ознаки сучасного вчителя: вміння мотивувати, бути компетентною особистістю, мати лідерські якості. Можливості цифрових технологій призводять до новацій в методиці навчання шкільних предметів, що потребує пошуку нових методичних підходів та оновлення методики їх навчання. Представлено приклад застосування технології BYOD під час виконання студентами практичних завдань із застосуванням методу Mindmaps. На основі досвіду використання онлайн додатків, здійснено опис результатів вибору студентами оптимальних на їх думку тестових оболонок для подальшого використання у професійній діяльності. Розглянуто цифрові технології, як ефективні інструменти викладача, що підвищують інтерес студентів до вивчення фахових методик та формуватимуть у них предметних компетентностей. За результатами підсумкового анкетування серед студентів створено методичні рекомендації з використання цифрових технологій на уроці. Майбутні вчителі мають можливість отримати відповідні знання, практичну підготовку для подальшої професійної діяльності. Автори не намагалися розглянути усі наявні цифрові технології та додатки. Оскільки їх існує дуже багато, була здійснена спроба їх виокремлення за варіантами застосування: мотивація, доповнення реальності при вивченні нового матеріалу, використання дидактичних симуляцій, інфографіка; проведення формувального оцінювання, створення тестів; проведення підсумкового оцінювання.

Ключові слова: цифрові технології, підготовка сучасного вчителя, цифрова компетентність, хмарні технології.

Article sent: 23/10/2021

© Shkurenko O.V., Stetsyk S.P., Komar O.A.

УДК 378.146

IMPORTANCE OF SITUATIONAL TASKS IN PREPARATION OF A WOULD-BE DOCTOR OF GENERAL PRACTICE

Klimanskyi R.P. / Кліманський Р.П.

с.м.с., as.prof. / к.м.н., доц.

ORCID: 0000-0002-9118-7813

Samoilenko O.V. / Самойленко О.В.

с.philol.s., as.prof. / к.філол.н., доц.

ORCID:0000-0001-5040-874X

Kasrashvili H.H / Касрашвілі Г. Г.

assistant teacher / асистент

Donetsk national medical university, Lyman, Pryvokzalna, 27, 84404

Донецький національний медичний університет,

Лиман, Привокзальна, 27, 84404

Abstract. Nowadays the problem of preparation of a general practitioner is one of the most important in modern medical education. The article outlines the place of surgery in this process and describes some ways to make teaching surgery more effective. Therefore, the purpose of the study was to describe the methodology of dealing with situational tasks. The work analyses how to make up situational tasks, demands for choosing the material, stages of dealing with situational tasks, the demands for group discussions. The article proves that dealing with situational tasks doesn't only contribute to the professional formation of a doctor, but also develop soft skills and logic.

Key words: medical education, surgery, situational task, objectives, group discussion, assessment.

Introduction. Training a qualified general practitioner is the main task of medical health care, and therefore proper teaching of surgery in a range of other disciplines will create conditions for successful medical practice in the future, which must meet the following requirements: well-prepared professionals, optimal use of resources, minimizing risk to patients, medical technology and satisfaction of patients from contact with the medical community. The level of qualification of the specialist occupies the first place in this list, it is important to improve the quality of training of doctors in universities and academies, which is aimed at the implementation of credit-module system into the educational process.

The main direction in the preparation of the doctor, which will stimulate the student to improve learning, will be to change the assessment vector in the control of knowledge from existing volume indicators (assessment according to tests and exams), but to manage and control the quality of education during the school year, involving peculiar textbooks, manuals and guidelines.

Tasks of professional activity of the general practitioner define the basic requirements of volume of knowledge and practical skills for the graduate of medical educational establishments. Such tasks should be aimed at purposeful methodical sequence of actions on interrogation of the patient, performance of physical inspection, substantiation of the preliminary diagnosis, definition of algorithm of auxiliary methods of research with the analysis of the received results, giving a correct diagnosis, construction of treatment program and its implementation.

Situational tasks are relevant in the training of future doctors. Solving situational problems is one of the effective teaching methods. Its didactic value lies in the fact that it teaches to think correctly and logically, develops the ability to observe and analyze problems arising from a particular professional activity. This variety is recommended to be used when there is a need to develop students' independent and creative thinking, forming in them the belief that there are no ready-made ways to make standard decisions. On the contrary, each decision requires a comprehensive analysis of the situation and taking into account the various factors that affect it.

Of course, not every situation can be considered as a situational task. In addition to the material for analysis, such a situation must necessarily contain a problem that needs to be solved. Only in this case it is used as educational material to improve students' professional knowledge, skills and abilities in decision-making.

For methodologically correct usage of situational tasks the teacher should:

- choose a topic that can be studied by solving situational problems;
- clearly identify the objectives of the class;
- determine the level of preparation of students for this class and their abilities;
- identify problems that may be the subject of analysis;
- finally choose the problem that is the basis of the situational task, and describe it in detail, according to the didactic purpose and methodological design of the class;
- finally outline the form of the class;
- determine the place and methods of collecting material for the situational description;
- develop a plan for collecting information;
- classify and select the collected information;
- process the first version of the situational description;
- anticipate ways to discuss the situation in the group and individual subgroups and make a "calculation of time" for these actions;
- finally identify issues for problematic discussion and make a detailed plan for the lesson;
- prepare the technological map of the class, where to clearly define the situational task, problem or problems for discussion, ways of further independent work on the situational task, "calculation of time" with a detailed description of solving them, etc.

Implementation of the above didactic and methodological requirements for the class using the method of solving situational problems is possible only if the description corresponds to the content and methodology of this topic, formulated clearly and distinctly, and various facts, phenomena, examples given in accordance with the topic, reproduce the true course of processes and phenomena that take place in this activity. Thus, the description of the situation should not include any comments of the teacher, his emotional attitude to it, but should cover only the information that is essential for decision-making. This means that it covers only the side and intermediate guidelines that make students to find the right solution.

There is no doubt, that the content of situational tasks is diverse, which, in turn, involves different forms of training. However, it is possible to determine their general

methodology, which consists of the following stages.

The first is an introduction to the task, during which the teacher gives brief information about the topic of the class, its purpose, organization, presents a situational task with the help of words, film, example, drawing, etc. Sometimes the task can be described by specially invited people. This part can take from 15-20 minutes to one training hour, depending on the complexity of the situational task.

The second is to study the situation and prepare a decision. At this stage, students study and analyze the situation; turn to the teacher for additional information; hold discussions on the content of the situation and possible ways to implement it; formulate the optimal solution using reference books, personal experience and professional knowledge.

Depending on the nature of the situation and its complexity, this work can be done either by the whole academic group over a short period of time (for example, 20 to 30 minutes) or in small subgroups. When a situation requires more time to study, its description is distributed to students in advance. Accordingly, the discussion can be held in small (three or four people) subgroups, where it is much more convenient to study, analyze the situation and work out solutions. This composition of the subgroup creates favorable conditions for the active participation of all the students in the discussion of situational tasks for the exchange of experience, knowledge and opinions, forms the skills and abilities of collective research of the problem being studied, and so on.

The third, most important stage is a group discussion. The final result of this class depends on the teacher's ability to manage the course of the discussion. Therefore, he must know the basic requirements for the discussion and be able to manage well without taking a direct part in it. In other words, it is the students who should discuss, not the teacher. The main advantage of the discussion is that it, allows you to identify different views on the situation being analyzed, and thus provides an objective analysis.

The teacher should not give his assessment of the expressed opinions in advance, but on the contrary - it is necessary to make all students express their opinions and use various methodological techniques. The teacher must closely monitor the course of the discussion, not to ignore contradictory, false opinions, try to provoke the correct reaction of students in any case. With the help of questions, the teacher can direct the discussion into the proper direction, encourage the discussion of those issues that are essential for making a comprehensive decision. He helps students understand their mistakes through well-formulated questions and instructions.

The nature and atmosphere of collective discussion of the problem create favorable conditions for the development of students' skills and abilities to concisely, clearly, succinctly and logically express their opinions, listen carefully to the opinions of their group-mates and argue for personal views. However, the teacher's recommendations should take the form of wishes without excessive instructions. The role of the mentor, who teaches the audience, also has a negative effect on the course of the discussion. The teacher should avoid this role because it inhibits students' activity.

The group discussion has three stages:

- determining the direction of actions throughout the discussion and its nature.

First, one or more problems are outlined, there is an exchange of views, the purpose and requirements for solving the problem are determined. Students have to identify and analyze problems, formulate a method on their own. The teacher only has to give them the help they need. His or her main role is to organize the discussion. If the discussion of situational tasks takes place in small subgroups, then at this stage the results of their work are reported;

- discussion of the decisions made, their evaluation taking into account the requirements that were defined in the first phase. Students can ask additional or clarifying questions to representatives of subgroups. The main function of the teacher is to create conditions for a comprehensive analysis of all the proposed options for solving the problem, finding most effective ways of making a decision. Therefore, the most important thing in this phase is the nature and atmosphere of the discussion, the creation of conditions for the participants to express their views, the encouragement of non-standard options for solving the problem. When there is such a need, the teacher should direct the course of the discussion in the proper way, give it purposefulness and content. But in any case, it should not suppress the atmosphere of cooperation, free expression of opinions by participants in the discussion and not to allow criticising and negative assessments of students' opinions;

- final formulation of the group decision. Based on previous considerations and discussions, students make a decision that satisfies the majority of participants and optimally solves the problem.

The final stage of solving situational problems involves summarizing the course and results of the whole lesson. When the results of the class are not summed up or it is not done in the proper way due to lack of time or for other reasons, it can be considered that both the didactic and educational goals have not been achieved. That is why at this stage the teacher should plan 15-20 minutes.

Conclusion. Situational tasks are an important part of the preparation of a would-be specialist in general medicine, but a teacher should not only concentrate on choosing the task itself, but on discussions of students, their way of thinking, ability to analyse the situation quickly and to work in cooperation with other students. So, dealing with situational tasks doesn't only contribute to the professional formation of a doctor, but also develop soft skills and logic.

Література:

1. Хоружа Л. Проектна культура вчителя: етичний компонент. Шлях освіти. 2006. № 2. С. 11–15.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
3. Дзябенко О.В., Морзе Н.В., Василенко С.В., Варченко-Троценко Л.О., Вембер В.П., Бойко М.А., Воротникова І.П., Смірнова-Трибульська Є.М. Інноваційні педагогічні методи в цифрову епоху : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Друкарня «Рута», 2021. 320 с.

References

1. Khoruzha L. (2006). Proektna kultura vchytelia: etychnyi komponent. Shliakh osvity. no. 2. PP. 11–15.
2. Bezpalko O.V. (2009). Sotsialna pedahohika: skhemy, tablytsi, komentari. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury, 208 p.
3. Dziabenko O.V., Morze N.V., Vasylenko S.V., Varchenko-Trotsenko L.O., Vember V.P., Boiko M.A., Vorotnykova I.P., Smirnova-Trybulska Ye.M. Innovatsiini pedahohichni metody v tsyfrovu epokhu. Kyiv : TOV «Drukarnia «Ruta», 2021. 320 p.

Анотація. *Задачі професійної діяльності лікаря загальної практики визначають основні вимоги обсягу знань та практичних навичок для випускника ЗВО: цілеспрямована методична послідовність дій з опитування хворого, виконання фізикального обстеження, обґрунтування попереднього діагнозу, визначення алгоритму допоміжних методів дослідження з аналізом отриманих результатів, проведення диференційної діагностики, формування клінічного діагнозу, побудови програми лікування та її здійснення.*

Отже, статтю присвячено особливостям формування професійної компетенції лікаря загальної практики, а саме ролі хірургічної компоненти. Автори пропонують типи завдань, які можуть оптимізувати навчальний процес. Детально аналізуються ситуативні завдання та вимоги до них.

Підкреслюється, що заключний етап розв'язання ситуаційних задач передбачає підсумування викладачем ходу і результатів усього заняття. Коли підсумки заняття не підведено або це зроблено неякісно через відсутність часу чи з інших причин, можна вважати, що не досягнуто як дидактичної, так і виховної мети. Саме тому на цей етап викладач повинен запланувати 15-20 хвилин.

Ключові слова: *медична освіта, хірургія, ситуаційне завдання, мета, групове обговорення, оцінювання*

UDK 821.111

RESEARCH ON SMART EDUCATION ДОСЛІДЖЕННЯ СМАРТ-ОСВІТИ

Chaikovska O.V.*PhD in Philological Sciences, Associate Professor**ORCID 0000-0001-9161-4574**State Agrarian and Engineering University in Podilya**Kamianets-Podilskyi, Shevchenko, 13, 32316***Чайковська О.В.***кандидат філологічних наук, доцент**ORCID: 0000-0001-9161-4574**Подільський державний аграрно-технічний університет**Кам'янець-Подільський, вул. Шевченка, 13, 32316*

Abstract. The present paper aims at determining the main characteristics of lexical approach to foreign language learning. Literature review showed that smart education is an effective, self-directed, motivated, adaptive, resource-enriched, and technology-embedded type of learning. The devices, platforms and apps that make smart education possible are examined in the paper. It has been found that the main challenges for educational establishments deal with the quality of teachers' digital competencies, skills and designing smart course-book.

Keywords: smart education, devices, platforms, challenges, technology

Introduction

The creation of an effective technology for foreign language teaching has always been the most urgent task for foreign language teachers around the world, who offer new methods to educational service market in response to the dissatisfaction of the mass consumer with the low efficiency of learning technologies. Effective technology in the broad sense is the rapid assimilation of basic lexical and grammatical material, which ensures the success of foreign language communication.

In the late 1970s, functional and communicative approaches became relevant in the teaching methodology, which also affected EFL teaching. There is a need to teach the vocabulary as the basic strategy to meet the needs of certain groups of students.

According to O. L. Svirina "a foreign language as a subject requires both a significant number of study hours and independent practice to develop foreign language skills and abilities, which postpones obtaining the desired result for a long time". In practice, the foreign language is taught about 12 ECTS per 8 semesters (120 hours for in-class studying and 240 hours for individual learning or self-study) in non-linguistic universities. 14 hours a semester (7 periods) is not enough to master the foreign language and prepare for general Master student exam at the level of humanitarian students.

Lately, the lexical approach developed by Michael Lewis gained popularity with foreign language learners. The researcher states that "language consists of grammatized lexis, not lexicalized grammar". The compatibility of words should become the organizing principle of building courses for teaching a second language; training focuses on the task and process rather than the workout and the product, the method rejects the former leading paradigm "introduction - training - reproduction", instead of which a different one is proposed - "observation - construction of a

hypothesis - experiment" [3, pp. VI-VII]. The aim of the present study is to examine the benefits of learning vocabulary with the help of lexical chunks.

Research results

Lewis suggests that native speakers use a huge number of combinations of words that all language learners need to know, otherwise their speech will not be fluent and natural. Fluency is not the result of knowledge of grammatical rules and lists of words, but the ability to use clichés and established expressions in speech, which are the building blocks from which we can quickly build a statement. In speech, we often operate not with individual words, but with whole phrases. It is vocabulary that plays a decisive role in conveying meaning, grammar performs an auxiliary role. Lexical approach is based on the following principles:

- 1) Grammatical mastery is not a requirement for effective communication.
- 2) Any meaning-centered syllabus should be organized around lexis rather than grammar.
- 3) Fluency does not depend on a set of generative grammar rules and a separate store of isolated words but on the ability to rapidly access these chunks. These chunks occupy a crucial role in facilitating language production and are the key to fluency.
- 4) The approach highlights the importance of non-correction, student autonomy, real tasks, the emphasis on fluency, not accuracy; and greatly increased attention to receptive skills.
- 5) A central element of language teaching is raising students' awareness of and developing their ability to 'chunk' language successfully.
- 6) The Present-Practice-Produce paradigm is rejected, in favour of a paradigm based on the Observe- Hypothesize -Experiment cycle.
- 7) Grammatical errors are natural to the learning process. Grammar errors that do not impede communication should be given less focus when we correct our students.
- 8) Language should be recycled over and over. Only through meeting vocabulary items and grammatical structures often will students master them.

Michael Lewis (1993:92-95) classified the lexical chunks into four different basic types. They are:

- Poly words is identified as extension of words, which is composed of more than one word. And it is often considered to be the essential vocabulary for learners to acquire. The examples of polywords are as follows: as soon as, on the one hand, talk about, after all, grow up and so on
- Collocation refers to pairs of words that frequently co-occur with each other. These frequent associations merge into habitual connection and sometimes they are in a fixed order: fixed order: knife and fork, bread and butter verb+noun: play the basketball, shake hands, catch a cold adjective+noun: bright red, splendid future
- Institutionalized utterances: Chunks that are called whole units and conventionalized in the language. They tend to express pragmatic rather than referential meaning. The chunks may be full sentences, usable with no variation but always with instantly identifiable pragmatic meaning: accepting: I'd be delighted to offering: can I give you a hand supposing: If I were you...

- Sentence frames and heads serve as the framework builder of the whole sentences. Frames and heads: It is suggested that..., The fact is..., My point is that... composition frames: This paper concentrates on..., firstly, secondly..., finally...

Research in the field of cognitive linguistics confirms that there is a good psycholinguistic basis for believing that the mind stores and processes these chunks as individual wholes. It can store vast amounts of knowledge in long-term memory, but is only able to process small amounts of it in realtime, such as when one is speaking [Schmitt, 400].

According to O. Prokofeva lexical approach strategy "Observe-hypothesize-Experiment" includes a three-stage work with the text (headlines of articles in newspapers, magazines, initial columns of articles and articles themselves from authentic sources):

- Observation includes examining the title to foresee the type of vocabulary the students are going to deal with. Then the students have to highlight the whole combination. Performing such a task, students acquire the skills of horizontal (syntagmatic) perception of the text, which helps them to master the technique of successfully dividing the sentence into parts containing the chunks. Awareness (understanding) of the sentence also occurs in parts, and even without deep analysis, the structure of the sentence and in the future - the text becomes visible.

- At the "Hypothesis" stage, the students having identified the chunks, analyze their structure (parts of speech), word formation, try to foresee the possible meaning, put forward the assumptions about possible usage of chunks in speech and make attempts to derive patterns (generalizations) regarding their use. The obtained chunks are recorded in various ways (tables, schemes: Be + Adj + Prep + N, Verb + Prep + N), depending on the level of language proficiency. O. Prokofeva suggests that "an effective way to fix and compile a chunk or collations is "semantic matrices" (Grids), where both correct collations from the text and possible erroneous ones are entered. The correct combinations are highlighted with a tick. For example, in accordance with the task, it is necessary to make all possible collocations with words (V + N). Such matrices are useful both to illustrate possible synonyms or words of similar meaning for a given colloquial, and to indicate the difference between a native and foreign language.

- At the stage "Experiment" a range of practical activities should be done: matching, gap filling, and dictations. Another type of exercises deals with synonyms, antonyms, for example, choosing a synonym according to the context, paraphrase using a word with a similar/opposite meaning, identifying the features of official and colloquial styles, formal and informal equivalents of lexical units.

Conclusions

A significant part of the work with vocabulary should be devoted to a conscious analysis of its functioning in the language, the so-called awareness raising. The need to draw students' attention to language forms and work with them is emphasized by many modern foreign researchers. The same can be said about vocabulary: it is internalized as a result of conscious manipulation of lexical units and their combinations.

Critics of the lexical approach point out its disadvantages. They emphasize the

fact that, the stable phrases used by native speakers in oral speech are numerous, there are so many of them that even a small part of them cannot be learned within the framework of a foreign language course.

Secondly, during the foreign language course, it is impossible to focus only on vocabulary and ignore other aspects of the language. However, it is our belief that the use of elements of a lexical approach in language teaching and compiling educational materials enriches teaching practice and makes it more effective.

References:

1. Lewis M. Teaching Collocation. Further Developments in the Lexical Approach. Hove, 2001. - 245p.
2. Schmitt N. Key Concepts in ELT: Lexical Chunks // ELT Journal, 2000. - № 54 (4). P. 400—401.
3. Камянова Т. Г. Успешный английский. Системный подход к изучению английского языка. М.: Эксмо, 2017. С. 233—234.
4. Прокофьева О.Г. О применении лексического подхода при обучении английскому языку // Вектор лингвистической науки 2017. - №11. – С.112-116.
5. Свирина О. Л. Об обучении английским лексическим блокам // Филология и культура. — 2012. — № 3 (29). — С. 282—285.
6. Chaikovska O. Podcasts in teaching ESL. Scientific Herald of the Institute of Vocational Education and Training of the National Academy of Pedagogical Sciences, 2018. – Вип.16, С. 142-146. DOI: <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2018.16.142-146>
7. Chaikovska O. Вплив подкастів, створених за допомогою AUDACITY, на вдосконалення граматичних навичок. Електронне наукове фахове видання “Відкрите освітнє Е-середовище сучасного університету”, 2020. – Вип. 8, С. 1-7. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2020.8.1>
8. Hwang. Definition, framework and research issues of smart learning environments-a context-aware ubiquitous learning perspective. Hwang // Smart Learning Environments, 2014. – Вип. 1(1), С. 1–14.
9. Kim J.Y., Cho B.G., Lee. Evolution to smart learning in public education: a case study of Korean public education, in Open and Social Technologies for Networked Learning, ed. by L. Tobias, R. Mikko, L. Mart, T. Arthur (Berlin Heidelberg, Springer, 2013), pp.170–178
10. MEST: Ministry of Education, Science and Technology of the Republic of Korea, Smart education promotion strategy, President’s Council on National ICT Strategies (2011)
11. Scott R., Benlamri. Context-aware services for smart learning spaces. Learning Technologies, IEEE Transactions, 2010. – Вип. 3(3), С.214–227.
12. Shoikova E., Nikolov R., Kovatcheva E. Conceptualising of Smart Education. Scientific journal “Electrotechnika and Electronica” (E+E), 2017. – Вип. 3-4, p. 29-37.
13. Zhu ZT., Yu MH., Riezebos, P. A. The research framework of smart education. Smart Learn. Environ, 2016. – Вип. 3(4). <https://doi.org/10.1186/s40561-016-0026-2>

14. Герасименко Т.Л. Smart-технологии (вебинар и социальные сети) в преподавании иностранного языка в неязыковом вузе / Т.Л. Герасименко, И.В. Грубин, Т.М. Гулая, О.Н. Жидкова, С.А. Романова // Экономика, статистика и информатика. Вестник УМО. – М.: Изд-во ФГБОУ ВО «РЭУ им. Г.В. Плеханова», 2012. – № 5. - С. 9 – 12.

15. Молчанов А.С. Смарт-университет как клиенто-ориентированная модель университета. URL: <https://www.slideshare.net/alexmolchanow/ss-35120636> (дата звернення: 05.10.2019)

16. Семеніхіна О. В. Нові парадигми у сфері освіти в умовах переходу до SMART- суспільства // Вісник Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка, 2015 - №5. – С. 34-44

17. Степаненко Е., Zelikovska О. Smart-технологии в преподавании иностранного языка в профессиональной сфере, 2017. - №5. С. 186-193.

18. Тихомиров В.П. Smart Education: новый подход к развитию образования [Электронный ресурс] // В. П. Тихомиров, Н. В. Тихомирова. – Режим доступа: [http://www.elearningpro.ru/forum/topics/Smart Education](http://www.elearningpro.ru/forum/topics/Smart%20Education).

Анотація. Дана стаття спрямована на визначення основних характеристик smart освіти. Аналіз літератури дає нам право говорити про те, що smart освіта є ефективною, мотивованою, адаптивною, збагаченою ресурсами та сучасними навчальними технологіями. Комп'ютери, смартфони, платформи та додатки, які роблять розумну освіту можливою, розглядаються у роботі. Встановлено, що основними викликами для навчальних закладів є якість цифрових компетенцій вчителів, навички та розробка смарт-підручників.

Ключові слова: розумна освіта, пристрої, платформи, виклики, технології

УДК 614.46:378.018.43:004.77

SOME FEATURES OF DISTANCE LEARNING OF MEDICAL ENGLISH-SPEAKING STUDENTS**ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ****Tolstikova O.O. / Толстікова О.О.***MD, PhD in medicine, c.med.s., associate prof. / к.мед.н., доцент**Dnipro State Medical University, Dnipro city, Ukraine**Department of Pediatrics 3 and Neonatology**Дніпровський державний медичний університет, м. Дніпро, Україна**Кафедра педіатрії 3 та неонатології**ORCID 0000-0002-4952-1080***Aharkov S.F.² / Агарков С.Ф.***MD, DM in medicine, doct.med.s., prof. / д.мед.н., професор**Dnipro Medical Institute of traditional and non-traditional medicine, Dnipro city, Ukraine**Department of Internal medicine with a course of preventive disciplines**Дніпровський медичний інститут традиційної і нетрадиційної медицини, м. Дніпро, Україна**Кафедра внутрішньої медицини з курсом профілактичних дисциплін**ORCID 0000-0002-4952-1080*

Abstract. *The education system all over the world have changed because of Covid 2019. It challenged to online the model of teaching way. Distance learning of students is the most important way of conducting of the educational process of medical students in the context of the coronavirus pandemic. The article describes some features of distance learning of medical English-speaking students.*

Key words: *Distance learning, medical students, English-speaking students*

Introduction

In modern conditions, the main task of the Ukrainian educational system is to ensure adequate quality education based on its fundamentality and compliance the needs of the individual and the state. Society needs specialists of a new type with versatile knowledge, high level of professional competence, ability adapt to new socio-economic conditions, and the ability to navigate in the modern information space.

The listed qualities allow a specialist to be competitive in modern realities [1]. At the same time, the traditional system of training specialists, characterized by strict regulation, inviolability of educational plans and programs, the minimalism of informatization cannot satisfy at this stage the needs of education [6].

Informatization of education makes new demands on professional qualities and level of training of specialists and, first of all, university teachers, to methodological and organizational aspects of the use in training of information and communication technologies [1, 6]. Modernization of medical education in Ukraine as a whole aim to ensure the effectiveness of continuous vocational education and includes improvement basic educational program and educational technologies, professional development of the teaching staff, improving the control of students' knowledge, using computer technologies in the educational process, information openness to all participants in the educational process.

The most important component of the modernization of higher medical education is the improvement of educational technologies [5]. The main directions of improvement of educational process at the stage of undergraduate and postgraduate training of a doctor are to increase the role of independent work in mastering theoretical knowledge, the use of individually oriented software educational complexes, the use of active (interactive) teaching methods for large and small groups, mastering practical skills in the mentoring-tutoring system, the use of simulation systems [2].

Of the presented areas of modernization, there is great interest present interactive technologies and teaching methods. The mentioned technologies contribute to the activation of individual mental student processes, provide a better understanding of information learners and, at the same time, lead to two-way communication with exchange of information between students and the teacher [8]. Basic interactive technologies and teaching methods, used in higher medical education are: work in small groups, lectures with a problem statement, seminars in the form discussions or debates, conferences, case study method, project method, business games, etc. [1].

The goals and specifics of training a future specialist, especially with taking into account the functional and applied nature of the use of funds information and communication technologies, involves the creation a specific concept of computerization of this process, the development of it the basis of the system of subject and methodological preparation of the future a specialist who is adequate to the modern requirements of society and prospects for the development of information and computer technologies (ICT) [2, 3].

The environment in which medical students study today is very different from what it was in early 2019, when there was no pandemic of coronavirus infection. In this context, the Internet has not been as dominant a tool in medical education as it is today [1, 5].

E-learning platforms are now increasingly used by medical schools around the world and include adaptive tutorials, audiovisual videos and virtual models. These educational media have a number of clear advantages over traditional didactic learning models, including the ability to update materials in a timely manner to ensure that students are provided with the latest science-based content.

A number of researchers on this subject have demonstrated that e-learning is as effective as traditional didactics and can be used to stimulate self-directed learning [1, 2, 4]. It encourages medical students to strengthen their control over their studies by providing flexibility in the content and pace of learning. In such models, teachers can objectively assess competencies through online assessments, which allows students to receive personal feedback for self-improvement.

The aim. To describe some features of distance learning of medical English speaking students.

The education system all over the world have changed because of Covid 2019. It influenced the educators to an online model of teaching way [1]. Distance learning of students is the most important way of conducting of the educational process of medical students in the context of the coronavirus pandemic (Covid 19) [2, 5].

A lot of universities that were earlier reluctant to change their traditional pedagogical approach had no another way but to shift entirely to online teaching–learning [2, 3].

Undoubtedly, mastering of modern competencies by future medical doctors is a huge task, because the lack of the inspection of patients and full-time training in hospital and in outpatient.

Moreover, future doctors can have a lot of problems from one side with mastering the skills and communicating abilities with patients. From another side they usually can faced with the lack of competence of assessment of the identified symptoms and syndromes of the disease, as well as diagnostic approaches and patient management algorithms [3].

Modern innovations in the direction of internationalization of medical education in Dnipro State Medical University began in 2000 with the implementation of the Bologna system of education and included significant changes in the goals, content, methods and technologies, forms of organization of the educational and cognitive process, the control system and assessment of the level of education. The educational process needs a methodological support, in curricula and programs for the purpose of integration into the international scientific and educational community.

The experience of introduced discipline of "pediatrics" in Dnipro State Medical University and "internal diseases" in Dnipro Medical Institution of Traditional and Nontraditional Medicine for English-speaking foreign medical students proves that this is a modern and effective form of internationalization of education, which improves the knowledge and skills of foreign students.

Ensuring the educational process required a careful restructuring of the methodological support of education process to the opportunities and requests of students studying in English. Methodical support for everyone practical classes for international students include materials in English that are created by staff departments: guidelines for students and teachers, thematic structured situational tasks (according to the number students in a group) for extracurricular homework, a set of thematic test tasks from the base of the license exam "STEP-2" (10 options for 20 tests per lesson) for classroom control of knowledge [4].

The system of extracurricular work in the form of daily written work became an effective development of the department home solution of thematic situational problems with substantiation of the diagnosis, purpose of the examination algorithm, treatment and rehabilitation. For convenience, all situational tasks can be given to each student at the beginning of the module. This gives students the opportunity to independently plan their extracurricular work, as well as to get acquainted with the tasks of the whole group. Daily solution of test tasks from the bank of the license exam "STEP-2" (on the topic of the lesson 50 tests in each case) followed by a discussion of mistakes, of course, improves the quality of training to the license exam [2].

Computer technologies in the form of videos and multimedia presentations are widely used in education process of foreign students. That provides intensification of the educational process and a comfortable learning environment.

To some extent, to improve the information component of English-speaking students allows the website, where in addition to educational and methodological information, collected literature in English, various sources, lecture presentations, textbooks created by employees of the department.

Computer on-line testing of students on test task have being providing daily. Electronic testing has a positive and motivating role, allows students to effectively disassemble mistakes. Students positively evaluate the introduction of distance training on the tests and show great interest in learning with the use of computer technology.

Another method that have proven students in the process of full-time education, of course, with amendments to the conditions of distance education, seems especially relevant. As far as we are concern among the aforementioned techniques, one should single out a variation of the brainstorming method. It called "critical attack" method [8].

The essential of this method is the critical orientation of the discussion of an urgent issue, for example, the diagnosis of a certain pathological process (disease) [8].

We are describing how to implement this method. First of all, it consists of some stages. The first stage starts from that the teacher tells a brief extract from the medical history. Several group members have to solve the problem. They give their interpretation of the diagnostic search. Before that they conduct a differential diagnosis of the leading syndrome of the disease. The other half of the students demonstrate their ability to be experts who analyze the correctness and completeness of the problem solution or offer their own version of the development of events [8]. Solving the proposed problem, they should demonstrate detailed argumentation. Furthermore, each expert should familiarize himself with the opinions of his colleagues and find and argue in the proposed solutions the maximum number of errors and shortcomings.

On the second stage, experts collect together and take turns discussing all the solutions put forward. The aim of each expert is to describe and defend the solution, the task of the opponents is to "smash it to smithereens." [8]. As a result of the discussion, the experts choose the solution that causes the least controversy and is the most reasonable. It is important to note that we have conducted online classes on platforms such as Google Meet, Zoom, Microsoft Teams. This allows for a stable and fast internet connection available to every student. Other online platforms can be used too.

Several teaching strategies (lectures, discussions, exercises, case studies, brainstorming, debates, experiential learning, games, etc.) can be used on the Internet to facilitate effective and efficient teaching and learning practices [2, 8].

In pandemic situations, teaching and learning should be progressive and interesting. It can lead to reduce stress and anxiety in students. Of course, teachers and students need to be provided with proper technique and learning support [1,5,6].

It should be noted that online teaching methods support and facilitate teaching and learning activities, especially during disasters and pandemics such as Covid-19 [5].

In order to study the issue of e-learning, a study was conducted from the point of view of English-speaking students of the 6th year of education of Dnipro State Medical University and among the students of Dnipro Medical Institution of Traditional and Nontraditional Medicine, which was based on a survey of their attitudes to distance learning in the Covid-19 pandemic.

The results of the survey allowed us to draw the following conclusions:

1. The vast majority (90%) of medical students find e-learning enjoyable and effective, but, interestingly, 48% do not assume that it replaces traditional didactic methods.

2. 60% of respondents believe that e-learning should be accompanied with classroom methods under the guidance of a teacher, i.e. a mixed learning process is needed.

3. Research has shown that in a blended learning environment, 76% of medical students are consistently more satisfied than in traditional face-to-face and lecture settings, but this satisfaction does not correlate with test scores, where there is often no significant difference between the two pedagogical approaches.

4. More than two-thirds of respondents said that new teaching methods are always valued and can provide the best involvement compared to traditional didactics.

E-learning undoubtedly affects the environment in which future medical students study. The gradual transition to the dominant role of e-learning can be seen as a catalyst for the application of distance learning theory, which will lead to more and more medical teachers taking on the role of facilitators and experts in assessing the competencies of medical students.

Thus, medical educators should continue to make more intensive use of the benefits of e-learning to offer innovative approaches to teaching medical students not only in the context of quarantine, but also after returning to the full-time learning process.

A competent specialist in modern conditions must have not only high professional knowledge, but also skills of effective communication and search activities in the field technical resources "man-computer".

Informational computer competence is the ability specialist to use information and communication technology for access to information, its identification, organization, processing, evaluation, as well as its creation, production and transmission - distribution [6].

The process of becoming information and communication competence specialists implies the development of motivation, needs and interest to the formation of skills in the development of technical, software tools information. Influenced by the objective process of modern development science and practice in the context of the rapid expansion of information communication technologies are all subject areas human activities [7].

In these conditions, the teaching of medical disciplines experiences significant positive impact from ICT. Currently we can talk about one of the directions for improving the training system specialists assumes a competence-based approach to the formation curricula and programs. The second is related to the revision of the

content, goals, skills, forms of training and self-education. Third direction involves changing the structure of curricula through the provision of choice of priorities as a means of ordering a large number of individual training actions with which the trainees are constantly collide in the educational process.

Conclusion

Thus, at the present stage, the information component becomes a leading component of technological preparation graduates of higher medical educational institutions. Based on achievements of modern science, its use is necessary condition for the modernization of higher medical education in Ukraine.

The presented basic provisions of the organization of the educational process are aimed at solving the main modern problem of continuous higher medical education, namely, - the formation competent specialist. They aim at a new result vocational education in modern conditions - competence combining knowledge and skills with ways implementation of educational and professional activities.

Further research is needed to establish the role of blended (distance-based) learning in medical education, especially in cases of force majeure, such as the Covid-19 pandemic.

References:

1. Alston, J. M. (2020). What impact has the coronavirus had on higher education? Retrieved from: <https://inomics.com/insight/what-impact-has-the-coronavirus-had-on-higher-education-1447925>.
2. Ботьбот Ю.К., Толстікова О.О., Ковтуненко Р.В. Викладання педіатрії англійським студентам 6 курсу медичної академії. Матеріали II Міжнародної наукової конференції Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку, 27-28 березня 2020 р. Дніпро. Частина I, С. 46-48.
3. Kazamias A.M. Globalization and University Education in Late Modernity // XIX CESE Conference. Abstracts of presentation. Bologna: Italy-uni, 2000. – 112 p.
4. Osuch W. The influence of Bologna Declaration principles on the process of training // Quality of Higher Education and present-day challenges. Siedlce: 2011. - P. 59-71.
5. Shivangi Dhavan (2020) Online Learning: A Panacea in the Time of COVID-19 Crisis Journal of Educational Technology System, Volume: 49 issue: 1, page(s): 5-22.
6. Student and Resident Letters to the Editor: Curriculum The Role of E-Learning in Medical Education Huynh, Roy Author Information Academic Medicine: April 2017 - Volume 92 - Issue 4 - p 430 doi: 10.1097/ACM.0000000000001596.
7. Толстікова О.О., Шевченко Т.М., Агарков С.Ф. До питання про деякі відмінності в термінах, що застосовуються в медичній освіті України і англійських країн /Теорія та практика сучасної науки та освіти. Матеріали Міжнародної наукової конференції. 29-30 листопада 2019 р., м. Дніпро. Частина II. / Наук. ред. О.Ю. Висоцький. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2019. – С. 35-36.
8. Tolstikova O., Taran O. / The use of “Critical attack method” in distance learning of graduate course students of medical academy / Proceedings of the II International Education Forum «Best Educational Practices: Ukraine, Europe,

World» January 24, 2021 *To the International Day of Education* Top Topic BEP-2021: «Development of distance education and digital technologies in education» C.211-214. <http://bep.s-time.org/>

Анотація. Система освіти в усьому світі змінилася через Covid 2019. Вона кинула виклик онлайн-моделі навчання. Дистанційне навчання студентів є найважливішим способом ведення навчального процесу студентів-медиків в умовах пандемії коронавірусу. У статті описано деякі особливості дистанційного навчання англомовних студентів-медиків.

Ключові слова: дистанційне навчання, студенти-медики, англомовні студенти.

УДК 378.147.091.33:004.92

**INFLUENCE OF NEW SPECIES AND DESIGN FUNCTIONS
ON THE METHODOLOGY OF DESIGN EDUCATION ORGANIZATION
ВЛИЯНИЕ НОВЫХ ВИДОВ И ФУНКЦИЙ ДИЗАЙНА
НА МЕТОДОЛОГИЮ ОРГАНИЗАЦИИ ДИЗАЙН-ОБРАЗОВАНИЯ**

Shvets O. A./Швец О. А.

ORCID 0000-0001-6126-4462

*Associate Professor of the Department of Design /**Кандидат педагогических наук, доцент кафедры дизайна**National Forestry University of Ukraine, Ukraine, Lviv**Национального лесотехнического университета Украины, Украина, г.Львов*

Аннотация. В статье на основе анализа исследований ученых разных стран определены новые функции дизайна в развитии современного общества. Продемонстрировано появление новых видов дизайна. Показано, что новые виды и функции дизайна диктуют новые ожидания от деятельности дизайнеров и повышение требований к их профессионализму. Сделано заключение о необходимости новой методологии дизайн-образования и выработки новых механизмов повышения качества профессиональной подготовки будущих дизайнеров с учетом новых функций и видов дизайна.

Ключевые слова: дизайн будущего, дизайн-образование, будущий дизайнер, методология дизайн-образования, подготовка дизайнеров, профессионализм дизайнера, функции дизайна.

Вступление.

Современный дизайн – это особый вид проектирования, при котором объекту, помимо его основного предназначения, придаются качества красоты, экономичности, повышенной функциональности (или приумножения количества функций), эргономичности (психофизических удобств), четкой социальной ориентации. На нынешнем этапе развития человеческой цивилизации дизайн включает почти все сферы человеческой деятельности, а дизайнерская деятельность все чаще направлена на создание и преобразование не только материальных, но и виртуальных и чисто теоретических объектов.

Сверхбыстрые темпы проникновения дизайна в каждую область человеческой жизнедеятельности, сближение материального производства с искусством, развитие технологий художественного проектирования повлекли за собой усиление требований к профессиональному уровню современных дизайнеров во всем мире. За последние несколько десятков лет дизайнерская деятельность все чаще направлена на создание и преобразование не только материальных, но и виртуальных и чисто теоретических объектов. Поэтому дизайнерам необходимо вывести свою профессию на новый уровень, чтобы их услуги были востребованы и полезны во всех областях человеческой жизнедеятельности.

Очевидно, что чем важнее в обществе становится дизайн, тем активнее и высокопрофессиональнее должен быть дизайнер. Это значит, что изменение роли дизайна влияет на требования к профессионализму дизайнера. Поэтому есть необходимость согласовать процессы трансформации дизайна с инновационными процессами в сфере профессиональной подготовки

дизайнеров.

Вместе с тем, практики констатируют, что современная система дизайнерского образования редко готовит студентов к вызовам, с которыми они столкнутся завтра, редко учат наиболее ценным элементам концепции и процессу дизайна. В большинстве стран констатирован факт, что не всегда в обучении дизайнеров учтены современные запросы общества. Проблемы связаны с тем, что современные дизайнеры работают не только с промышленным производством, но и с социальными вызовами. Школы дизайна не учат своих выпускников сложностям человеческого восприятия и социального поведения, маркетингу, технологиям бизнеса. Не готовы будущие дизайнеры и к экспериментированию, научному исследованию, определению спроса и рисков производства. Поэтому, по мнению многих ученых и практиков, для внесения изменений нужны серьезные долгосрочные усилия по развитию платформы дизайна и образовательных технологий в сфере дизайн-образования. В научных исследованиях последних лет признана необходимость разработки новой методологии подготовки дизайнера [10; 12; 18; 19; 20].

Современные исследователи рассматривают дизайн не только в пределах его внутренних закономерностей и свойств, но и в широком деятельно-культурном контексте как проявление проектной культуры человечества в целом. Однако обращаем внимание, что и определения, и функции дизайна со временем меняются, расширяются и усложняются, поэтому такие трансформации в самом дизайне должны быть учтены в организации современного дизайн-образования. В Украине признано, что современные потребности общества требуют скорейшей имплементации научных, технологических и культурных достижений в содержание профессионального образования [15], однако, как показывает практика, учебные программы подготовки будущих дизайнеров меняются очень медленно.

В то же время нынешний мир сталкивается с новыми проблемами. Дизайнеры начинают играть все более важную роль не только в проектировании, но и в управлении всех сфер человеческой жизнедеятельности. Изменяются существенно и функции дизайна, поэтому должны меняться и методология, и содержание, и технологии профессиональной подготовки дизайнеров.

Цель статьи – на основе анализа исследований современных ученых разных стран и практики организации дизайн-образования определить новые функции дизайна в развитии общества; продемонстрировать появление новых видов дизайна; определить новые направления и методологические подходы в профессиональной подготовке дизайнеров.

Основной проблемой теоретического осмысления дизайна остается вопрос о природе дизайнерской деятельности и взаимодействии ее с другими видами искусства и различными видами человеческой жизнедеятельности. Рассматривая проблему в дидактическом аспекте, считаем необходимым охарактеризовать трансформацию понятия дизайна, которую представим в такой эволюционной цепочке: зарождение дизайна – дизайн как искусство – дизайн как функция – дизайн как эмоция – дизайн как мышление.

Теоретики культуры констатируют, что в современном искусстве, которым и является дизайн, наиболее ценны уникальность и оригинальность. То же самое касается и других сфер человеческой деятельности, поскольку именно эти характеристики ныне, наряду с функциональностью, эргономичностью и экологичностью, довольно часто определяют конкурентоспособность того или иного продукта.

Быстрая цифровизация превратила многие из дизайнерских практик и специализаций в виды деятельности, которые практически невозможно отделить от дизайнерского дискурса в наши дни. Любое устройство с дисплеем имеет контент, который необходимо разработать; любая часть программного обеспечения или приложения также должна быть разработана дизайнером. Дизайн пользовательского интерфейса стал сферой дизайна к концу девяностых, и вскоре он расширился до User Experience Design (UX), охватывающего более широкий подход, чем просто проектирование экранного интерфейса. В 2000 году появилась новая специализация «сервис-дизайн» [1; 13].

Быстрые изменения в информационных технологиях не только открыли эпоху цифровых услуг, но и проложили путь к совершенно новым секторам деятельности. Хорошим примером является очень быстро развивающаяся игровая индустрия. Она создала новые роли, связанные с дизайном, включая дизайнера игр, дизайнера уровней, дизайнера интерфейсов, создателя виртуального мира, разработчика моделей, дизайнера персонажей и т.д. В игровых компаниях есть и дизайнер костюмов, роль которого состоит в разработке одежды для персонажей игр. Возникли новые понятия: виртуальный дизайнер костюмов, дизайнер цифровых костюмов или просто художник из персонажей [21].

Кроме нематериального развития изменился и материальный мир. Современные предметы дизайна – это не только культурные и технические артефакты, которые в конечном счете попадают в музеи, но и продукты биодизайна (конструирование новых форм жизни с помощью генной инженерии, изготовление искусственных частей тела, пластическая хирургия). Проблемы биодизайна – хороший пример того, как дизайнеру нужно уметь принять решение на основе более широкого, системного подхода к тому, что должно быть разработано или изменено.

Фокус современного дизайна уже не может быть ограничен продуктами или услугами. Дизайн также должен быть ориентирован на организации, предоставляющие продукты и услуги. Профессия дизайнера эволюционировала от графического и промышленного дизайна до интерактивного дизайна, а затем и до дизайна систем, сред и организаций [21]. Современные дизайнеры меньше обращают внимание на продукт, а больше на процесс конструирования, а также на последствия использования продукта [4; 5].

Возникновение перед дизайнерами новых задач по проектированию будущего для решения сложных интегрированных проблем привело к появлению и быстрому распространению, начиная с начала XXI века, понятие «дизайнерское мышление», которое начали связывать с трансформациями,

успехом и конкурентными преимуществами в бизнесе [3; 5; 21]. Волна использования дизайн-мышления породила новую материальную культуру практики использования процесса проектирования, были введены дизайнерские способы работы. Новые подходы к дизайну начали оказывать влияние на организации на стратегическом уровне, и многие организации стали в большей степени ориентироваться на дизайн.

Самые влиятельные организации сегодняшнего дня, например Facebook, Google, Amazon, Uber, используют подход, ориентированный на конечных пользователей. Специалисты по дизайну, работающие в крупных и малых организациях, больше не используют его только для создания более качественных продуктов и услуг, они используют его для полного преобразования организаций, включая образ мышления людей.

В 2007 году К. Криппендорф предположил, что проектирование, ориентированное на человека, определяется пятью действиями: представление возможных вариантов будущего, которые не могут возникнуть без усилий человека; определение их желательности; экспериментирование; разработка реалистических путей для достижения целей и привлечения заинтересованных сторон к реализации [16]. Исследователи Г. Нельсон и Э. Столтерман рассматривают дизайн как способность представить то, чего еще не существует, придать ему конкретную форму нового дополнения к реальному миру [19].

Одновременно с популяризацией процесса проектирования в бизнесе как операционного подхода и дизайнерского мышления, как способа выдвижения креативных идей, дизайнеры и исследователи дизайна все чаще говорят об использовании процесса дизайна для проектирования будущего. В своих книгах Д. Норман [20] и Т. Фрай [10] указывают на тесную связь дизайна с выработкой стратегий и внедрением инноваций.

В ведущих кампаниях мира группы дизайнеров сотрудничают с группами бизнес-стратегов, а также с финансовыми, юридическими и другими подразделениями. Ярким примером является студия стратегического дизайна и инноваций Seed Studio компании Google. Студия позиционирует свою работу как «репетиции будущего для информирования настоящего» [21, с.520]. Для такого дизайна необходимо критическое и прагматичное мышление, поскольку будущее зависит от многочисленных культурных, этических, экономических и политических вопросов.

Исследователи Э. Данн и Ф. Реби были одними из первых, кто формализовал сферу спекулятивного дизайна. Они перечисляют несколько предшественников своего подхода: критический дизайн, дизайнерская фантастика, дизайн будущего, антидизайн, радикальный дизайн, вопросительный дизайн, дизайн для обсуждения. Речь идет о проектировании того, как все могло быть, а не обязательно так, как должно быть [8]. При таком подходе дизайнеры фактически формируют моду будущего, с помощью различных средств (книги, картины, видеопрезентации) дают людям представление о вещах, которые можно было бы сотворить, и о том, какими могли бы быть те или иные вещи.

Подобно тому, как фокус дизайна расширился от продуктов к услугам и стратегиям, подходы в области дизайна для обеспечения устойчивости с годами расширились от снижения влияния на окружающую среду до рассмотрения более долгосрочных операций, которые могут повлиять на планету в глобальном масштабе. Диапазон подходов значителен: экологичный дизайн, эмоционально устойчивый дизайн, дизайн для устойчивого поведения, дизайн для устойчивых систем продуктов и услуг, дизайн для социальных инноваций, системный дизайн. Некоторые предполагают, что дизайн и процесс проектирования можно использовать для изменения поведения людей, что способствует внедрению устойчивых инноваций и моделей поведения. Этот подход, используемый дизайнерами с 2000-х годов, привел к более широкому обсуждению роли дизайна, появились специальные исследования взаимосвязи между дизайном, поведением и изменениями в природе. Ученые пытаются понять, как дизайнеры могут намеренно превратить реальную ситуацию в желаемый экологический или социальный результат и какими могут быть эти изменения [4; 7].

В Институте переходного дизайна в Университете Карнеги-Меллона определена структура переходного дизайна, объединяющая совокупность дизайнерских практик, которые можно использовать для визуализации сложных проблем, их взаимосвязей и взаимозависимостей [12]. Ученые советуют поместить проблемы в более широкий пространственно-временный контекст; выявлять и преодолевать конфликты заинтересованных сторон и усиливать согласованность действий; содействовать совместному созданию заинтересованными сторонами видения желаемого будущего; определить точки влияния в более широкой проблемной системе, где организация могла бы разместить проектные вмешательства. Вместо фиксированного, шаблонного процесса структура предоставляет логику, которая разворачивает набор практик, касающихся проектирования с целью изменения уровня системы [12]. Этот подход был разработан и используется в Школе дизайна Университета Карнеги-Меллона с 2012 года [21, с.520].

Итак, меняется роль дизайна и его использования в крупномасштабных, все более многопрофильных проектах. Это значит, что дизайнеры должны иметь возможность четко сформулировать свой вклад в работу, которую они делают вместе с другими профессионалами. Из-за сложности многопрофильных проектов чаще всего эти действия делаются участниками, которые хотят внести изменения в сотрудничество друг с другом, но не всегда приглашают профессиональных дизайнеров.

Указанные выше подходы к современному дизайну и попытка учесть их в обучающих программах профессиональной подготовки будущих дизайнеров присущи преимущественно США и странам Европы. Однако в некоторых странах Азии (Индия, Китай, Корея, Сингапур, Япония) преподаватели дизайна также проявляют заинтересованность в создании новых академических программ, охватывающих, например, факультеты инженерии, промышленного дизайна и маркетинга, или к созданию проектов, в которых студенты разных факультетов, например архитектуры и дизайна, могут работать вместе.

Сегодня такое сотрудничество больше не является уникальным случаем – оно становится все более распространенным [21, с.522].

Ученые заговорили о необходимости формирования у дизайнеров трансдисциплинарных способностей. В отдельных университетах (например, Parsons New School) уже есть степень магистра трансдисциплинарного дизайна, подчеркивающая системный подход к дизайну и его социальной миссии, появилось понятие социально ответственного дизайна [21].

Большинство подходов в социальном дизайне базируются на идее широкого участия населения в процессе проектирования [14; 17]. В частности, Г. Жюльер, изучая социальный дизайн и проектирование для муниципалитетов, провозгласил важную концепцию, которую он называет проектное гражданство и которая определяет дизайн как навык, отношение и характер. Ученый утверждает, что понимание дизайна выходит за пределы сферы специализированных профессионалов. Он призывает к тому, чтобы дизайн являлся неотъемлемой частью жизни граждан, поддерживаемой культурной, образовательной и предпринимательской деятельностью [14]. Со своей стороны Э. Манзини отмечает, что каждый должен постоянно проектировать и изменять свое существование, а роль экспертов по дизайну состоит в том, чтобы подпитывать и поддерживать эти индивидуальные и коллективные проекты и, следовательно, социальные изменения, которые они могут вызвать [17, с.59].

Еще одним новым направлением в сфере дизайна является информационный дизайн, который с помощью своих средств (журналы, книги, видео, образовательные программы и т.п.) обеспечивает более эффективный и удобный доступ к массивам информации, что позволяет преобразовать большие объемы текстовых сведений в визуализированную форму (графики, таблицы, диаграммы, анимацию) для облегчения их восприятия. В результате сложные проблемы современности с большими наборами данных становятся более доступными для восприятия, а следовательно, и для их решения [6; 9].

В журнале Design Issues многие статьи посвящены дизайну как средству повышения осведомленности о политических проблемах и социальных процессах. Здесь встречаем понятие критический дизайн и рефлексивный дизайн, означающий, что дизайн может быть направлен на процесс совместного проектирования, определяющий исследовательские цели и ставящий под сомнение различные социотехнические и культурные конфигурации. Также спекулятивный дизайн, критическое творчество, дизайнерская фантастика и феминистский утопический дизайн рассматривают процесс дизайна как средство критики социальных и политических норм и ценностей и предложения альтернативных интерпретаций и возможностей.

Соревновательный дизайн также подчеркивает агонистическое пространство, которое возникает в процессе дизайна как пространство для переформулирования политических вопросов. Эти подходы демонстрируют основное стремление определять дизайн как неотъемлемую часть общественной жизни, делая видимыми политические и социальные проблемы. С этой точки зрения, дизайнеры должны взять на себя долгосрочные обязательства перед сообществами, которые они помогают развивать своим

дизайном [11; 17].

В книге Б. Бойера, Д. Кука и М. Стейнберга [2] предложены рецепты системных изменений. Авторы говорят о необходимости пересмотреть процесс принятия решений на всех уровнях – от индивидуального до институционального – так, чтобы они могли быть более действенными в наше время неопределенности и постоянных изменений. Если раньше основное внимание уделялось улучшению наследуемых режимов работы, то сегодня задача состоит в том, чтобы радикально переосмыслить имеющиеся конфигурации или даже создать новые. Авторы надеются повысить способность общества справляться со сложными проблемами, такими как изменение климата и демографические сдвиги путем разработки инструментов, помогающих учреждениям лучше осмысливать проблемы и реагировать на них. Они утверждают, что правительства ежегодно тратят миллиарды на исследования и разработки в определенных областях, таких как технологии и оборона, но они, как правило, мало инвестируют в себя – в разработку новых способов решения проблем. Правительства часто решают неотложные проблемы 21 века, руководствуясь принципами 18 века. Но многие сегодняшние проблемы именно поэтому и возникли и усложнились, что к их решению применяются устаревшие предположения о процветании [2].

Для выхода из сложившейся ситуации нужна новая методология осуществления дизайнерской деятельности и новые подходы к организации дизайн-образования. Новая методология дизайне-образования должна быть более четкой, научно обоснованной и больше внимания уделять социальным и поведенческим наукам, современным технологиям и бизнесу, экологии окружающей среды. Для того чтобы подготовить конкурентоспособного дизайнера, деятельность которого будет отвечать запросам современного общества, предлагаем использовать в дизайн-образовании следующие методологические подходы: системный, синергетический, цивилизационный, глобализационный, культурологический, аксиологический, личностный, деятельностный, акмеологический, компетентносный, компьютерно ориентированный.

Системный подход дает существенные результаты в процессе исследования процессов, происходящих в системе дизайн-образования и позволяет определить взаимовлияние его структурных элементов. *Синергетический подход* позволяет увидеть весь окружающий мир в контексте единого процесса развития. В сфере дизайна интересно и полезно изучение механизмов достижения синергетического эффекта – повышение результативности дизайнерской деятельности за счет использования взаимосвязи и взаимного усиления различных видов стиля, материалов, цветов. Значительный синергетический эффект можно получить в дизайнерской деятельности благодаря сочетанию усилий команды специалистов из нескольких отраслей (например, архитектора, инженера, художника, психолога, маркетолога).

Цивилизационный подход обеспечивает анализ дизайна как характерного признака современной цивилизации, определение влияния дизайна на развитие

разных сфер жизнедеятельности. Высшая школа должна ставить задачу подготовки дизайнеров, профессиональные и личностные характеристики которых отвечают запросам работодателей и тенденциям мирового развития. Поэтому в современном дизайн-образовании важен *глобализационный подход*. С учетом процессов глобализации актуализируется необходимость применения транснационального подхода при изучении студентами социологических, культурологических, исторических основ развития дизайна, что предполагает учет национальных традиций и европейских тенденций.

Культурологический подход позволяет характеризовать развитие дизайна с позиций нового понимания культуры общества. В сознании человечества постепенно уменьшается значение межкультурных разниц и особенностей. Яркой иллюстрацией этому является использование в дизайне европейских интерьеров разных стилей: африканского, индийского, китайского, японского и т.д. *Аксиологический подход* определяет ценность дизайна для личности на основе детерминации ее отношения к определенным вещам, процессам и явлениям. *Деятельностный подход* предполагает максимально возможное вовлечение будущих дизайнеров в различные виды деятельности (художественную, проектную, техническую, информационную, коммуникационную и т.п.).

Поскольку профессиональные способности дизайнера определяются прежде всего его личностными качествами (целенаправленность, амбициозность, стремление к постоянному самосовершенствованию, креативность, способность к усвоению новых знаний и личностному росту, ответственность), то в дизайн-образовании одним из основных является *личностный подход*. Личностный подход вместе с акмеологическим подходом обуславливают ориентацию образовательного процесса на развитие личности с учетом ее склонностей и способностей, что позволяет определить влияние различных факторов и средств на развитие профессионализма будущего дизайнера.

В профессиональной подготовке нового поколения дизайнеров не обойтись и без *компетентностного подхода*, предполагающего формирование у студентов необходимых компетентностей, что является синтезом знаний, умений, навыков, ценностных ориентаций, личностных качеств и опыта. Особенно важным в подготовке дизайнеров считаем *интегративный подход*, который позволяет учитывать сверхпредметность и междисциплинарность такого феномена как дизайн. Исследование функциональной направленности дизайнерской деятельности показало, что она по своей сути интегративна, включает в себя изобразительную, графическую, конструкторскую, проектную и другие виды деятельности.

Появление новых визуальных средств отражения действительности изменило характер дизайнерской деятельности. Наряду с традиционными ее видами успешно развивается веб-дизайн. Компьютерные технологии значительно дополнили и обогатили изобразительные способности художественно-проектной деятельности. Кроме того, традиционные виды дизайнерской деятельности наполнились новым содержанием в связи с

развитием информационно-коммуникационных технологий, выполняющих не только изобразительные, информативные, но и коммуникативные функции. Поэтому все большее количество оборотов в дизайн-образовании набирает *компьютерно ориентированный подход*.

Отмечаем, что компьютер является мощным средством не только интеграции знаний, его применение в дизайне-образовании и дизайнерской деятельности обеспечивает еще и интеграцию всех вышеназванных методологических подходов в подготовке высокопрофессиональных дизайнеров.

Вывод. Ученые всего мира связывают современный дизайн с глобальными проблемами человечества, с управлением и развитием экономики, с определением культурных ценностей, с формированием социального и природосберегающего поведения людей. На современном этапе развития цивилизации дизайн окончательно оформился как социокультурный феномен, охвативший все сферы человеческого существования. То влияние, которое осуществляет дизайн на развитие всех отраслей производства и культурной среды, и его функции в развитии общества обуславливают необходимость постоянного обращения научного педагогического сообщества к проблематике дизайна, дизайн -образования и осуществление дизайнерской деятельности в учебных целях. Поэтому к важным направлениям дальнейших исследований относим выработку механизмов модернизации профессиональной подготовки будущих дизайнеров с учетом новых функций дизайна и на основе новой методологии.

Література

1. Bitzer P., Söllner M., Leimeister J. M. Design Principles for High-Performance Blended Learning Services Delivery - The Case of Software Trainings in Germany. In: Business & Information Systems Engineering (BISE), 2016. №2, Vol. 58. P. 135-149.
2. Boyer B., Cook J., Steinberg M. In Studio: Recipes for Systemic Change. Helsinki Design Lab, Helsinki. 2011.
3. Brown T. Design Thinking. Harvard Business Review, 2008. Vol. 86. № 6, P. 84–92.
4. Buchanan R. Worlds in the Making: Design, Management, and the Reform of Organizational Culture. She Ji: The Journal of Design, Economics, and Innovation, 1 (1) 2015. P. 5-21.
5. Cross N. A brief history of the Design Thinking Research Symposium series. Design Studies, 2018. Vol.57, P. 160–164.
6. DiSalvo C. Adversarial Design. MIT Press, Cambridge, MA. 2012.
7. Dorst K., Cross, N. Creativity in the design process: Co-evolution of problem-solution. Design Studies, 2001. 22(5), 425-437.
8. Dunne A., Raby F. Speculative Everything: Design, Fiction, and Social Dreaming. MIT Press, Cambridge, MA. 2013.
9. Escobar A. Designs for the Pluriverse: Radical Independence, Autonomy, and the Making of Worlds. Duke University Press, Durham and London. 2017.

10. Fry T. Design Futuring: Sustainability, Ethics and Practice. Bloomsbury Visual Arts. 2009.
11. Gaziulusoy A., Ryan C. Roles of Design in Sustainability Transitions Projects: A Case Study of Visions and Pathways 2040 Project from Australia. Journal of Cleaner Production, 2017. 162 (20). P.1297-1307.
12. Irwin T., Kossoff G., Cameron T., Scupelli P. Transition Design 2015: A New Area of Design Research, Practice and Study that Proposes Design-Led Societal Transition toward More Sustainable Futures. Carnegie Mellon University. 2015.
13. Jégou F., Manzini E. Collaborative Services: Social Innovation and Design for Sustainability, Edizioni POLI.design, Milan. 2008.
14. Julier G. Economies of Design. Sage Publications, London. 2018.
15. Kolomiets, A., Kolomiets, D., Gromov, Y. Implementation of The Latest World-Class Scientific Achievements in Training Process of Future Teachers. Science and Education, 2017. 8, P.72-77.
16. Krippendorff K. Design Research, an Oxymoron. Ralf Michel (Ed.), Design Research Now, Birkhauser, Basel. 2007, P. 67-80.
17. Manzini E. Making Things Happen: Social Innovation and Design. Design Issues, 30 (1). 2014, P. 57-66.
18. Meyer M. W., Norman D. Changing Design Education for the 21st Century, She Ji: The Journal of Design, Economics, and Innovation, Volume 6, Issue 1, 2020, Pages 13-49.
19. Nelson H. G. , Stolterman E. The Design Way: Intentional Change in an Unpredictable World—Foundations and Fundamentals of Design Competence. MIT Press, Cambridge, MA. 2012.
20. Norman D. A. The Design of Future Things. Basic Books, New York. 2007.
21. Valtonen A. (2020). Approaching Change with and in Design, She Ji: The Journal of Design, Economics, and Innovation, Volume 6, Issue 4, 2020, P. 505-529.

Annotation. Based on the analysis of research by scientists from different countries, the article defines new functions of design in the development of modern society. The emergence of new types of design is demonstrated. It is shown that new types and functions of design dictate new expectations from the activities of designers and increased requirements for their professionalism. A conclusion was made about the need for a new methodology of design education and the development of new mechanisms to improve the quality of professional training of future designers, taking into account new functions and types of design.

Key words: design of the future, design education, future designer, methodology of design education, training of designers, professionalism of a designer, design functions.

УДК: 796

PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS WHEN USING ADDITIONAL LESSONS

ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ ПРИ ИСПОЛЬЗОВАНИИ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫХ ЗАНЯТИЙ

Gilev G.A. / Гилев Г.А.

d.p.s., prof. / д.п.н., проф.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8906-1568>

SPIN: 9003-5086

Moscow Pedagogical State University, Russia, Moscow, st. M. Pirogovskaya, Bld. 1, 119991

Московский педагогический государственный университет,

Россия, Москва, М. Пироговская, д. 1, 119991

Moscow Polytechnic University, Russia, Moscow, B. Semenovskaya, 38, 107023,

Московский политехнический университет, Россия, Москва, Б. Семеновская 38, 107023

Gladkov V.N. / Гладков В.Н.

Department of Sports of the City of Moscow, Moscow, street of the Soviet Army, house 6, 129272

Департамент спорта города Москвы, Москва, улица Советской Армии, 6, 129272

Chernov Yu.I. / Чернов Ю.И.

Moscow polytechnical university, Moscow, B. Semenovskaya, 38, 107023

Московский политехнический университет, Москва, Б. Семеновская, 38, 107023

Shcherbakova E.E. / Щербакова Е.Е.

Moscow polytechnical university, Moscow, B. Semenovskaya, 38, 107023

Московский политехнический университет, Москва, Б. Семеновская, 38, 107023

Аннотация. Подавляющая численность, поступающих на первый курс студентов, имеет слабую физическую подготовленность, в том числе с патологическими отклонениями в состоянии здоровья. В исследовании обоснована целесообразность использования студентами высших учебных заведений дополнительных вне сетки учебного расписания самостоятельных занятий физическими упражнениями.

Ключевые слова: студенты, физическая подготовленность, самостоятельные занятия, медицинские группы.

Введение.

Физическая подготовка студентов, в рамках высшего учебного заведения в нашей стране, судя по результатам многочисленных научных исследований вызывает тревогу. Как известно, уровень физической подготовленности неизменно отражается на показателях функционального состояния и здоровья человека. Одним из обоснований пониженного уровня физической подготовленности нынешних студентов служит тот факт, что подавляющая численность студентов по данным медицинских обследований отнесены к специальной и подготовительной медицинским группам. Одни из них соответственно имеют отклонения в состоянии здоровья, другие являются физически слабо подготовленными. Перевод этих студентов в процессе их обучения в основную медицинскую группу крайне низок. В итоге в вузах, например в среднем по г. Москве, на первый курс зачисляются студенты, из которых только около 20% относят к основной медицинской группе (ОМГ), являющимися практически здоровыми [1, с. 54-57]. По завершении обучения по кафедре физического воспитания или аналогичным кафедрам преподавания

физической культуры вузов численность студентов основной и подготовительной медицинских групп мало изменяется. Это обстоятельство, как и крайне низкая эффективность восстановления здоровья студентов специальной медицинской группы (СМГ), характеризуют недостаточно успешную организацию физического воспитания обучающихся в вузах.

Проведенный анализ, представленных вузами г. Москвы отчетов, показал, что положительные изменения результативности в выполнении контрольных физических упражнений за время обучения в среднем не превысили 18 % студентов. Следовательно, у подавляющего большинства студентов (около 82 %) обнаруживается снижение их физической подготовленности, а значит и функциональных возможностей. Реабилитация отклонений в состоянии здоровья студентов СМГ в среднем не превышает 2-х процентов от их числа [2, с.15]. Результаты опросов, преподавателей физического воспитания различных городов России, подтвердили наличие аналогичной картины в вузах их городов. Представленные выше обстоятельства позволяют заключить о давно назревших инновационных преобразованиях в физическом воспитании студентов в высших учебных заведениях.

Целью исследования явилось повышение эффективности процесса физической подготовки студентов при внедрении дополнительного объема 2-4 часов в неделю самостоятельных занятий вне сетки учебного расписания под руководством и контролем преподавателей кафедры физического воспитания.

Организация исследования.

В педагогическом эксперименте приняли участие 182 студента первого курса двух университетов. Все студенты были разделены на равноценные по физическим показателям и гендерным признакам контрольные группы (КГ) и экспериментальные группы (ЭГ). Занятия со студентами КГ проводились по программным материалам в соответствии федеральным государственным стандартом высшего образования по физической культуре. Со студентами СМГ использовались физические упражнения, рекомендованные при конкретном(ых) диагнозе(ах) заболевания(х). Занятия со студентами ЭГ проводились в рамках учебного расписания по той же программе, что и со студентами КГ. Дополнительно студенты ЭГ самостоятельно в объеме 2-х часов в начальной стадии проведения эксперимента, а в дальнейшем по мере повышения уровня физической подготовленности 4-х часов в неделю выполняли физические упражнения общеразвивающего характера, направленные преимущественно на развитие отстающих физических качеств и функциональных возможностей. Программы самостоятельных занятий каждый студент согласовывал со своим преподавателем кафедры физического воспитания. Контроль за уровнем физической подготовленности осуществлялся 1 раз в месяц с определением результативности выполнения, выбранных и согласованных с преподавателем, 6-8 контрольных упражнений.

Результаты и их обсуждение.

По завершению педагогического эксперимента у всех испытуемых ЭГ обнаружен достоверный прирост результативности в выполнении контрольных упражнений. По заключению медицинских работников повысился уровень

состояния здоровья всех испытуемых ЭГ. Из числа студентов подготовительной медицинской группы около 18 % были переведены в общую медицинскую группу. Число студентов СМГ уменьшилось на 24 %, увеличив численность подготовительной медицинской группы. Данные обстоятельства явились следствием достоверного прироста физической подготовленности у испытуемых ЭГ, которые увеличили объем двигательной активности за счет самостоятельных занятий физическими упражнениями вне сетки учебного расписания.

Олученные результаты в очередной раз подтверждают высокую корреляционную связь повышения физической подготовленности (результативности в выполнении физических упражнений) с положительным изменением функциональных возможностей и уровня состояния здоровья.

Тогда как, у студентов КГ по окончании проведения эксперимента достоверного повышения результатов в выполнении тестируемых упражнений не обнаружено относительно исходных данных, зафиксированных в начале исследования. Исключение составили лишь показатели экспресс оценки уровня здоровья по Г.Л. Апанасенко.

Таблица

Изменения показателей функционального состояния и параметров физической подготовленности студенток СМГ до начала и по завершению педагогического эксперимента ($X \pm \delta$, доверительная вероятность 0,85)

Показатели и контрольные упражнения.	Группы испытуемых			
	КГ (16 чел.)		ЭГ (15 чел.)	
	До эксперимента	По завершении эксперимента	До эксперимента	По завершении эксперимента
Процентное соотношение жира к мышечной ткани	29,6±0,9	30,2±1,4	29,8±1,2	25,4±0,9
Жизненный индекс (мл/кг)	31,5±3,5	37,2±3,2	32,6±2,9	43,5±3,1
Проба Руфье (усл.ед.)	18,8±1,6	17,3±1,3	17,9±1,9	10,3±1,4
Проба Штанге (с)	24,4±2,4	26,2±2,3	25,3±2,6	34,8±2,3
Экспресс оценка уровня здоровья по Г.Л. Апанасенко (баллы)	- 1,2±0,4	1,3±0,3	-1,4±0,6	5,1±1,3
Наклон вперед (см)	3,2±0,9	4,6±1,3	3,4±1,3	8,4±1,8
Сгибание-разгибание рук с опорой на колени (кол. раз)	9,4±1,6	12,6±2,2	9,1±1,8	17,2±2,5
Опускание ног вправо, влево (маятник), лежа на спине, руки в стороны (кол. раз)	8,5±1,7	11,3±2,3	8,3±1,7	18,6±2,2
Подъем туловища из положения лежа на спине, руки за головой (кол. раз)	17,6±3,1	21,6±2,5	18,2±2,7	35,6±3,2
Бег на месте высоко поднимая бедро 180ш/мин (с)	13,5±2,1	17±2,4	13,9±2,3	35,3±2,7

В качестве примера в таблице, представлены показатели функциональных возможностей и выполнения тестовых упражнений у студенток СМГ в начале и по завершении педагогического эксперимента. Представленные в таблице данные характеризуют достоверное преимущество студенток СМГ по всем показателям физической подготовленности и функциональным данным относительно соответствующих данных студенток КГ. Аналогичная картина обнаружилась и у студентов мужского пола СМГ, а также студентов подготовительной и основной медицинских групп.

Повышение результативности в выполнении контрольных упражнений у студентов КГ по окончании проведения эксперимента в интегральном выражении составило не более 5 % от всех зафиксированных результатов. В большинстве случаев положительные изменения в выполнении контрольных упражнений у них оказались статистически недостоверными. Ни один студент СМГ КГ, по медицинским показателям не был переведен в подготовительную медицинскую группу, как и студентов подготовительной медицинской группы в группу практически здоровых.

Полученные нами данные по испытуемым КГ хорошо согласуются с результатами, проведенных смотров-конкурсов на лучшую организацию учебной, физкультурно-оздоровительной и спортивно-массовой работы высших учебных заведений г. Москвы.

Положительные изменения в уровне физической подготовленности и функциональных возможностей, отмеченные по окончании педагогического эксперимента у студентов ЭГ отразились в улучшении состояния их здоровья, повышении функциональных возможностей, что послужило основанием перевода многих из них в подготовительную или основную медицинские группы.

Заключение.

Результаты исследования показали целесообразность включения дополнительных к учебной программе самостоятельных занятий физическими упражнениями студентами при консультации и ежемесячном контроле со стороны преподавателей кафедры физического воспитания.

Поведение занятий со студентами без внедрения дополнительных вне сетки учебного расписания самостоятельных занятий физической культурой, являются недостаточно эффективными в деле развития физических кондиций и повышения уровня здоровья студентов.

Литература:

1. Гилев Г.А. Состояние здоровья и образ жизни студенческой молодежи / Г.А. Гилев, К.И. Гвоздева, Е.А. Клусов // Инновационные преобразования в сфере физической культуры, спорта и туризма: научные труды XX Международной научно-практической конференции 25-30 сентября 2017 года, п. Новомихайловский.- Ростов н/Д: Полиграфический комплекс РГЭУ (РИНХ), 2017.- С. 54-57.
2. Гилев Г.А. Реабилитация отклонений в состоянии здоровья студентов в высшем учебном заведении / Г.А. Гилев, И.Л. Дралло, М.В. Железнякова, А.А.

Плешаков // Наука России: Цели и задачи. Сборник научных трудов по материалам XXV международной научно-практической конференции 10 февраля 2021г. Изд. НИЦ «Л-Журнал» , Часть 2. 2021. – 172 с.

Abstract. *The overwhelming majority of students entering the first year have poor physical fitness, including those with pathological deviations in health. The study substantiates the expediency of using by students of higher educational institutions additional independent physical exercises outside the grid of the curriculum.*

Key words: *students, physical fitness, independent studies, medical groups.*

УДК 159.9

**PECULIARITIES OF MORAL AND ETHICAL SPHERES OF A
PERSONALITY AMONG MEDICAL WORKERS
ОСОБЕННОСТИ НРАВСТВЕННО-ЭТИЧЕСКОЙ СФЕРЫ ЛИЧНОСТИ
МЕДИЦИНСКИХ РАБОТНИКОВ**

Voronova T.A. / Воронова Т.А.*d.ps.s., prof. / д.пс.н.*

ORCID 0000-0002-4641-057X

Dubrovina S.V. / Дубровина С.В.*c.ps.s. / к.пс.н.***Chepurko J.V. / Чепурко Ю.В.***c.ps.s. / к.пс.н.*

ORCID ID 0000-0001-8496-3688

*Иркутский государственный медицинский университет,**Иркутск, ул. Красного восстания, 1*

Аннотация. В статье представлены результаты исследования нравственно-этической сферы личности медицинского персонала высшего и среднего звена, врачей и медицинских сестер. На основе сравнительного анализа жизненных целей, моральной самооценки, структуры ценностных ориентаций, и социально-психологических установок определена специфика ценностно-этических характеристик личности у высшего и среднего медицинского персонала. Показано, что нравственно-этическая сфера личности характеризуется превалированием гедонистических тенденций – удовольствий, путешествий, свободы от долженствований, доминировании эгоизма над альтруизмом и наибольшей значимостью ценностей материального благосостояния, приятного времяпровождения, отдыха. Высокую значимость имеют ценности социального статуса и управления людьми. У работников высшего медицинского персонала повышена оценка позитивного отношения к проблемам морали и нравственности, расширены представления об основных категориях морально-нравственного развития и о главных условиях, необходимых для формирования нравственности и этики человека.

Ключевые слова. Медицинские работники, нравственно-этическая сфера личности.

Вступление. В настоящее время овладение профессией как видом трудовой деятельности представляет собой сложное социально-психологическое и нравственно-этическое явление. Работа в сфере оказания медицинской помощи требует не только овладения навыками и знаниями медицинской деятельности, но предъявляет особые требования к личности и ее нравственной и этической характеристикам, требующим экологического, ценностного отношения в личности и больного, что возможно только при сформированности ценностных оснований профессиональной деятельности, выраженности убеждений в значимости нравственных ценностей [2]. Медицинская помощь предполагает не только клиническое мышление, но и способность относиться к пациенту с сочувствием, состраданием, сопереживанием. Другими словами, в профессиональной деятельности медицинских работников особое значение имеет сформированность нравственно-этической сферы личности. В связи с этим, целью нашего исследования является – выявление особенностей нравственно-этической сферы личности медицинских работников высшего и среднего персонала.

Входные данные и методы. В исследовании принимали участие работники высшего (23 человек) и среднего (30 человек) медицинского персонала. Исследование осуществлялось с помощью методики «жизненные цели» А.А. Хвостова, «методики диагностики социально-психологических установок» О.Ф. Потемкиной, «методики моральной самооценки» С.А. Будасси, «методики диагностики реальной структуры ценностных ориентаций» С.С. Бубнова. Для статистического анализа результатов и определения достоверности различий в показателях нравственно-этической сферы личности врачей и медицинских сестер применялся u-критерий Манна-Уитни.

В ходе исследования выявлены значимые статистические различия по таким жизненным целям как «совершить в жизни что-то важное». В большей степени данная жизненная цель характерна для среднего медицинского персонала, жизненная цель «реализовать свои способности» статистически достоверно характеризует высший медицинский персонал, цель гедонистического плана как «получать максимум удовольствия» в большей степени свойственна медицинским сестрам в отличие от врачей. Перейдем к рассмотрению результатов исследования социально-психологических установок медицинских работников. Данные свидетельствуют, что работники среднего медицинского персонала в большинстве своем ориентированы на процесс (5,72), медицинские работники не задумываются над получением результата, часто опаздывают со сдачей работы, процессуальная направленность препятствует достижению конечного результата. Такими работниками больше движет интерес к делу, а для достижения определенной цели требуется много рутинной работы, негативное отношение к которой они не могут преодолеть. У работников высшего медицинского персонала ситуация противоположная – они ориентированы на достижение результата своей деятельности (6,22). Это связано с развитием волевых качеств и обретением социальной зрелости.

В потребности «альтруизм-эгоизм» доминирует эгоизм (4,3 – средний медицинский персонал и 4,11 – высший медицинский персонал). Однако необходимо отметить, что общий показатель альтруистически направленных медицинских работников имеет средний уровень. По критерию «свобода – труд», максимальные результаты получены в направлении свободы как для среднего медицинского персонала (6,6), так и для высшего медицинского персонала (6,8). Это согласуется с данными по предыдущей методике, в которой выявлен собирательный образ жизненных ценностей, направленных на потребление современной культуры и материальных благ цивилизации. Также данный факт согласуется с теоретическими исследованиями в данном направлении, описывающими кризис духовности современного человека и отсутствие ценности глубоких знаний и культуры труда [3],[1]. Потребность «власть – деньги» по сумме баллов, полученных медицинскими работниками обеих групп, выявляет ориентацию на деньги (средний медицинский персонал – 4,7; высший медицинский персонал – 4,9), больше чем на власть (3,3 и 3,1 соответственно). В целом результаты свидетельствуют, что исследуемые нами медицинские работники относятся к группам с дисгармоничными

ориентациями, так как часть их выражена в максимальной степени (свобода, результат, процесс), по другим – получены минимальные показатели (альтруизм). Проверка статистических различий в социально-психологических установок медицинских работников показала, что значимые различия по таким установкам как ориентация на процесс ($p < 0,01$) и на результат ($p < 0,01$).

По результатам проведенного анкетирования было выявлено, что полное определение понятий морали и нравственности дают 28,2% испытуемых среднего медицинского персонала и 40,7% испытуемых высшего медицинского персонала. Большинство медицинских работников синонимизируют содержание морали и нравственности, этики. Неполную характеристику определений дают 64,3% испытуемых среднего медицинского персонала и 55,7% испытуемых высшего медицинского персонала; 7,2 % испытуемых среднего медицинского персонала и 3,5 % – испытуемых высшего медицинского персонала не знают ответа на поставленный вопрос. При этом на вопрос о том, считает ли человек себя нравственным человеком, все 100 % ответили положительно. Данный факт также согласуется завышенной моральной самооценкой.

Далее рассмотрим уровень сформированности моральной самооценки медицинских работников. Моральная самооценка проявляется в оценивании собственного поведения, поступков, моральных качеств и соответствия «Образа Я» этическим стандартам. Неадекватно завышенная моральная самооценка характерна для 13,5 % испытуемых среднего медицинского персонала и 3,5 % испытуемых высшего медицинского персонала. Данный вид моральной самооценки соотносится с людьми, у которых идеализированы представления о самом себе, слабо развиты рефлексивные способности, существует склонность к агрессии и не принятию собственных недостатков. У большинства медицинских работников выявлена завышенная адекватная моральная самооценка – у работников среднего медицинского персонала 60,6%, у работников высшего медицинского персонала – 42,6%, которая проявляется в нарциссизме и нигилизме и доминировании личности, обостренном чувстве собственного достоинства и значимости личного мнения.

Адекватная средняя моральная самооценка выявлена у 11,5% работников среднего медицинского персонала и 47,4 % работников высшего медицинского персонала. Она отражает сформированность самосознания, наличие рефлексивных способностей и выявляет склонность личности к самопознанию, самореализации и самосовершенствованию. У 14,3% работников среднего медицинского персонала и 6,3 % работников высшего медицинского персонала выявлена адекватно низкая самооценка. Такая самооценка проявляется как результат неуверенности в себе, застенчивости, ранимости, с выраженной мотивацией избегания неудач, а также с наличием комплекса неполноценности. Статистически значимые различия между показателями уровня моральной самооценки работников среднего и высшего медицинского персонала выявлены по всем уровням самооценки.

Установлены статистически значимые различия по таким ценностным ориентациям как: «любовь», «здоровье», «помощь и милосердие к другим людям» данные ценности в большей степени выражены у высшего

медицинского персонала, ценность «приятное времяпрепровождение, отдых» характеризует выборку среднего медицинского звена.

Большинство медицинских работников стремятся к гедонистическому образу жизни, а именно – хотят получать максимум удовольствия, путешествовать по миру, не испытывать лишений, быть свободными от долженствований. При этом высокий ранг занимает такая цель, как «реализовать свои способности», что свидетельствует о желании медицинских работников самореализоваться в жизни и в профессии.

Работники среднего медицинского персонала в большинстве своем ориентированы на процесс. Это означает, что испытуемые данной группы не задумываются над получением результата, часто опаздывают со сдачей работы, процессуальная направленность препятствует достижению конечного результата. У работников высшего медицинского персонала ситуация противоположная – они ориентированы на достижение результата своей деятельности. Это связано с развитием волевых качеств и обретением социальной зрелости.

В потребности «альтруизм-эгоизм» доминирует эгоизм. По критерию «свобода – труд», максимальные результаты получены в направлении свободы как у работников среднего медицинского персонала, так и у работников высшего медицинского персонала. Потребность «власть – деньги» по сумме баллов, полученных медицинскими работниками, выявляет ориентацию на деньги, больше чем на власть.

Наибольшее значение для медицинских работников имеют следующие ценности: высокое материальное благосостояние, приятное времяпрепровождение, отдых, любовь, признание и уважение людей, и влияние на окружающих, здоровье, высокий социальный статус и управление людьми. Таким образом, возглавляют рейтинг значимых для медицинских работников ценностей ориентации на потребление, а только потом следуют ценности высшего порядка.

Заключение и выводы. Общий уровень нравственно-этических характеристик личности медицинских работников характеризуется превалированием гедонистических тенденций – удовольствий, путешествий, свободы от долженствований; установок на процесс и деньги, при доминировании эгоизма над альтруизмом и наибольшей значимостью ценностей материального благосостояния, приятного времяпровождения, отдыха, любви; вместе с этим высоко оценивается социальный статус и управление людьми. У работников высшего медицинского персонала повышена оценка позитивного отношения к проблемам морали и нравственности, расширены представления об основных категориях морально-нравственного развития и о главных условиях, необходимых для формирования нравственности и этики человека.

Литература

1. Феоктискова С.В., Уварова Г.Н. Проявления профессиональной деформации личности медицинских сестер разных специализаций // Вестник

Тверского государственного университета. Серия Педагогика и психология. — 2012. — №3. — С. 72-80.

2. Коренюгина Т.Ю. Роль духовно-ориентированного диалога в психологической подготовке специалистов помогающих профессий - Новочеркасск: ЮРГТУ, 2012. - 47 с.

3. Яровинский М.Я. Медработник и пациент // Медицинская помощь. 1996. -№ 5 — С 32-39..

Abstract. *The study results of the moral and ethical spheres of a personality among senior and middle-level medical personnel, physicians and nurses are presented in the article. On the basis of a comparative analysis of life goals, moral self-esteem, value orientations' structure and socio-psychological attitudes, the specificity of value and ethical characteristics of a personality of higher and middle medical personnel has been determined. It is shown that the moral and ethical spheres of a personality is characterized by the prevalence of hedonistic tendencies (pleasures, travel, freedom from obligations, domination of selfishness over altruism) and crucial importance of the values of material well-being, as well as pleasant pastime, rest. The values of social status and power over others are of high importance, too. Higher medical personnel have an increased assessment of their positive attitude to the problems of morality and ethics, expanded ideas about the main categories of moral and ethical development and about the main conditions necessary for the formation of morality and ethics of a personality.*

Keywords. *Medical workers, moral and ethical spheres of personality*

Статья отправлена: 11.11.2021 г.

© Воронова Т.А., Дубровина С.В., Чепурко Ю.В.

УДК 122/129

NONLINEARITY OF THE EDUCATIONAL PROCESS: SYNERGETIC APPROACH

НЕЛІНІЙНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД

Koperlos R.Yu. / Коперльос Р.Ю.

PhD in philosophy, Assistant Professor of Philosophy and Methodology of Science / к.філос.н., асистент кафедри філософії та методології науки

ORCID: 0000-0002-4896-2407

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Vladimirskaya, 64/13, 01033

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Київ, Володимирська 64/13, 01033

Abstract. *The idea of considering the nonlinearity of the educational process is due to the transition of science from classical to non-classical and post-classical stages of its development. Paradigmatic shifts that require semantic explication of understanding the educational process in a particular discourse are associated with a synergetic research program and the formation of complex and nonlinear styles of scientific thinking. The methodological perspective through which the study took place gave a holistic view of the understanding of the nonlinearity of the educational process and all its components and components. Based on the synergetic approach, the understanding of nonlinearity of educational process and nonlinearity of personalities of educational process as active subjects of «teacher-student» relationship, which are capable of self-organization, self-development, self-regulation, self-analysis and self-realization, and are carriers of nonlinear thinking. The importance of understanding the nonlinearity of the educational process in modern post-classical discourse is clarified and the methodological potential of the nonlinear approach is investigated.*

Key words: *personality, nonlinearity, teacher, student, synergetic approach.*

Introduction.

The emergence of the concept of «nonlinearity» in modern scientific discourse is associated primarily with the formation of post-classical scientific rationality. The term «post-classical rationality» was proposed by V. Stepin, who distinguished between classical, non-classical and post-classical types of rationality [3]. In modern post-classical discourse, a significant number of works are devoted to the problems of implementation principles of nonlinear approach in education. In particular, nonlinearity is one of the methodological foundations on which based on the modern educational paradigm, and is also fundamental the principle of organization of the educational process. Considering the educational process as one that is nonlinear, we can see that not only is it nonlinear, but its components are also nonlinear. That is, we can talk about the nonlinearity of individuals who are involved in the educational process.

Main part.

1. Synergetics in the educational space.

Post-non-classical science is human-dimensional, that is, in any study it is impossible to avoid or abstract from human participation, because human activity is closely linked to complex human-dimensional systems: social, political, economic, environmental, educational, etc. In addition, in post-non-classical science, the role of synergetics as a scientific picture of the world and research methodology is growing.

And at the same time are beginning to analyze the innovation processes of education systems through a synergistic approach. But it is worth noting that synergistic methodology can be applied in the educational field only when the philosophy of education regards educational processes as self-organizing. It should be borne in mind that synergetics can most meaningfully describe complex nonlinear processes in education, investigate its disordered nature, and, as a consequence, solve many problems in the field of education.

The concept of synergism in education is gaining momentum recently. This concept states that education representatives now need to learn how to introduce self-organizing and creative character into the learning process rather than trying to overcome the chaos of the learning process and personality. It is necessary to take into account not only that the educational process is nonlinear in nature, but also that the education system is formed into four main components:

- 1) the object of education - student;
- 2) the purpose of education;
- 3) training (education, development);
- 4) educational tools - material base, teachers and others.

When we consider these components together with key synergetics provisions and concepts (integrity, openness, nonlinearity, chaos, complexity, etc.), we will get new provisions (solutions, approaches). Here are some of them:

- holistic nature of training and development;
- behavioral, thinking, spiritual, outlook and personal openness of the object of education to the environment;
- the complex nature of the personality of each individual objects and means of education;
- probable result of training, upbringing and development.

Thus, synergetics has recently started to be actively introduced into the field of education, which has affected the application of a synergistic approach to the analysis of the educational space and the formation of a new direction in pedagogy, namely synergetic pedagogy.

2. Understanding the nonlinearity of personality in the educational process.

The idea of considering the nonlinearity of individuals in relation to the "teacher-student" is due to the transition of science from classical to post-classical stages of its development. Paradigmatic shifts that require semantic explication of the "teacher-student" relationship in a certain discourse are associated with a synergetic research program and the formation of complex and nonlinear styles of scientific thinking.

An important problem is the rethinking of the term «personality» of the components of the relationship «teacher-student» as those that are nonlinear in themselves and interact in a nonlinear way. In this case, we can talk about the teacher and the student as active subjects of the educational process, which are capable of self-organization, self-development, self-regulation, self-analysis and self-realization, both in relation to «teacher-student» and separately from each other in terms of distance learning. Interestingly, the active subject is able to regulate, organize the life manifestations of other individuals, to influence their self-organization and self-

development, but here we mean the influence of the active subject on the passive.

The individual is obliged to stop being a passive observer and to show himself as an active subject, aware of the instability, according to which even small fluctuations make open and unpredictable scenarios / situations / events. In this case, we understand that the subject can only choose from a set of possibilities and / or possible scenarios for the development of a phenomenon, event, etc., the most desirable or priority scenario, which, in turn, will open the next new set of unforeseen events and scenarios. That is, in the period of instability, it is chance to choose the further development of events and it is the individual who is capable of such a choice. Therefore, it can be said that a person who is capable of self-development and is in a state of «necessity» and «chance», with the help of nonlinear thinking inherent in it, is able to distinguish these dialectical opposite categories and distinguish nonlinear relationship of instability and balance.

The use of a synergetic approach to the interpretation of the nonlinearity of personalities of each of the components of the «teacher-student» relationship involves identifying their activity, dialogue, independence, creativity, initiative and identifying their will to choose a strategy for the educational process. In addition, we can talk about the style of teaching and communication that the teacher chooses, based on their personal orientations, and which will affect the atmosphere of the «teacher-student» relationship. Conversely, the style of communication that the student chooses in relation to the teacher is an independent choice based on their own experiences and considerations.

Thus, it can be argued that the teacher and student are nonlinear individuals with a complex nonlinear thinking style of the teacher-student relationship, ie, are active actors capable of self-organization, self-development, self-regulation, self-analysis, self-realization, creativity, activity, choice of behavior and communication with each other, etc.

3. Nonlinear of education.

The concept of nonlinearity is considered discursive in modern philosophy of education. Its introduction to the explanation of the educational space allows the use of a synergistic approach to different educational processes and educational elements / components. Modern post-classical discourse should include in the problem circle of the educational process the concept of nonlinearity as a certain foundation on the basis of which educational problems are seen in different dimensions and perspectives. For example, M. Ozhevan develops models of education where he offers an understanding that education loses its inherent tradition: linearity and certainty, and acquires the features of nonlinearity and uncertainty [2].

The nonlinear approach in education is implemented in the following areas:

1) there are ideological changes in the education system. The basic approach to learning in the context of nonlinearity is the formation of a holistic vision of the world, which in turn should be realized through a sense of personal interaction, responsibility, probabilistic perception and unpredictability of results.

2) changes in the understanding of the essence of man as a nonlinear personality. This implies the nonlinearity of all individuals involved in the educational process. However, it should be noted that such individuals will be nonlinear only in the social

world, in interactions, activities, work, etc., because the person himself is not a nonlinear person.

V.G. Kremen writes «the society of the XXI century as a whole rightly called the «knowledge society», because it is knowledge that defines and material and spiritual life. Naturally, people spend more and more time to obtain them. This is due to the fact that the information potential of society, like a chain reaction, is constantly increasing both in space and time, penetrating deeply into the essence of natural and social phenomena» [1, p. 33].

Conclusion.

Each of the components of the educational process is capable of self-organization, self-development, self-regulation and self-realization, and hence the interaction with unstable and unpredictable consequences of this influence. Thus, thanks to the synergetic approach, it turns out that not only the educational process is nonlinear, but each of its components, ie, are active actors capable of self-organization, self-development, self-regulation, self-analysis, self-realization, creativity, activity, style choice behavior and communication with each other, etc.

The nonlinearity of the educational process manifests itself in the nonlinearity of education as a system and as a process, the subjects of cognitive and educational communications, the constant nonlinearity of educational material, as well as methodical, professional, systematic, meaningful work of all involved in the educational process.

References:

1. Kremen V.G. Education and science in Ukraine - innovative aspects. Strategy. Realization. Results / VG Flint. - K.: Грамота, 2005. - 448 с.
2. Ozhevan M. Communicative model of education in the era of nonlinear thinking / M. Ozhevan // Higher education of Ukraine. - 2003. - № 3. - P. 29-35.
3. Stepin B.C. Scientific knowledge and values of technogenic civilization / V.S. Stepin // Questions of Philosophy. - 1989. - No. 10. - P. 3-18.

Анотація. Ідея розгляду нелінійності освітнього процесу зумовлена переходом науки від класичного до неklasичного і постнеklasичного етапів її розвитку. Парадигмальні зрушення, що вимагають змістовно-сміслової експлікації розуміння освітнього процесу в певному дискурсі пов'язані із синергетичною дослідницькою програмою і формуванням складного та нелінійного стилів наукового мислення. Методологічний ракурс, через який відбувалося дослідження, дав цілісне уявлення про розуміння нелінійності освітнього процесу та всіх його компонентів та складових. На основі синергетичного підходу виведено розуміння нелінійності освітнього процесу та нелінійності особистостей освітнього процесу як активних суб'єктів відношення «викладач-студент», які здатні до самоорганізації, саморозвитку, саморегуляції, самоаналізу та самореалізації, і є носіями нелінійного стилю мислення. З'ясовується значення розуміння нелінійності освітнього процесу в сучасному постнеklasичному дискурсі та досліджується методологічний потенціал нелінійного підходу.

Ключові слова: особистість, нелінійність, викладач, студент, синергетичний підхід.

Стаття відправлена: 08.11.2021 г.

© Коперльос Р.Ю.

УДК 811.161.1-3.09

**THREE MYTHS ABOUT THE “LITTLE MAN” IN THE WORKS OF THE
EARLY F.M. DOSTOEVSKY****ТРИ МІФИ ПРО «МАЛЕНЬКУ ЛЮДИНУ» В ТВОРЧОСТІ РАНЬОГО Ф.М.
ДОСТОЄВСЬКОГО****Tveritinova T.I. / Тверітінова Т.І.***c.ph.s., as.prof. / к.ф.н., доц.*

ORCID ID: 0000-0002-7731-2040

*Boris Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Tymoshenko, 13-b, 04212**Київський університет імені Бориса Грінченка,**Київ, Тимошенка, 13-б, 04212*

У статті розглядається один із аспектів гоголівського впливу на творчість раннього Ф. М. Достоевського – проблема міфологізації «маленької людини». Мета дослідження – простежити формування міфу про переписувача, про мрійника і про самозванця в творах Ф. М. Достоевського 1840-х рр. («Бідні люди», «Двійник», «Слабке серце», «Хазяйка», «Білі ночі»). Досліджується життя переписувачів і мрійників за агіографічним сюжетом, в який петербурзька дійсність вносить свої корективи: життя перетворюється на антижиття, а героїв замість святості й чудодійства очікує моральне й містичне падіння. Простежується втручання образу-химери – жінки, яка виступає в ролі демонської спокуси.

В міфі про самозванця визначається прагнення героїв втілити свої амбітні фантазії, видавши себе за іншого. Але всі варіанти протистояти петербурзькій реальності призводять героїв до катастрофи, що включає міфи про «маленьку людину» в більш загальний культурний міф про велике місто та його есхатологію.

Ключові слова: Ф. М. Достоевський, М. В. Гоголь, міф про переписувача, міф про самозванця, міф про мрійника, життя, образ-химера, петербурзька реальність.

Серед численних досліджень творчості Достоевського проблема типології й характерології його героїв – не нова. Наукові студії від К.К. Істоміна і Л.П. Гроссмана до В.Г. Одинокова, В.М. Топорова, Г.К. Щеннікова, Т.О. Касаткіної, С.В. Белова, Р. Джакуїнти, Н.В. Самсонової і багатьох інших репрезентували дослідження цілого ряду героїв Достоевського, серед яких значна увага приділялася герою-мрійнику. Зокрема Е.М. Жиляковою була запропонована докладна класифікація мрійників Достоевського. Дослідники В.Г. Одиноків, Р.Г. Назіров співвідносили тип мрійника з типом «підпільної людини», а в роботах Ф.В. Макаричева, Сін Мі Хе, С.О. Косякова зазначається, що «підпільна людина» і герой-ідеолог є своєрідними трансформаціями героя-мрійника. Значно менше уваги приділялося герою-переписувачу (М.Н. Епштейн, О.А. Горшечникова та ін.). Втім змушені зазначити, що проблема міфологізації героїв Достоевського – як мрійника, так і двох інших – переписувача і самозванця – не викликала активного зацікавлення в літературознавстві, чим і був обумовлений вибір нашого дослідження.

Мета статті – простежити формування міфів про «маленьку людину» за образом життя (мрійник, самозванець) і за родом занять (переписувач) в творчості раннього Достоевського; визначити характерні особливості життя і поразки цих героїв в прагненні протистояти фантазмагоричності петербурзької дійсності. Під час дослідження були використані компаративний, культурно-

історичний, соціально-психологічний методи.

Як відомо, образ «маленької людини» до російської літератури запровадив Пушкін. Гоголь в «Петербурзьких повістях» вніс свої доповнення до соціального портрету героя: це дрібний чиновник, «одвічний» титулярний радник, без будь-яких сподівань на покращення життя. Гоголівські герої, психологічні й побутові ситуації в їхньому житті настільки історично конкретизовані, що набувають характер універсально-узагальнених праобразів. Незважаючи на те, що вони були побудовані без допомоги міфологічної фантазії, їх можна розглядати в потрійному аспекті: де перше – індивідуальне, друге – соціально-типове і третє – міфо-символічне. Так створюються гоголівські міфи про самозванця, про мрійника, про переписувача, які разом з міфологізацією природної специфіки і фантазмагорією повсякденного буття є складовими гоголівського літературного міфу про Петербург.

Молодий Достоевський успадкував від Гоголя не тільки прагнення показати глибоку фантастичність реального життя столиці, а й його непомітного чиновника-переписувача. Слідом за гоголівським Башмачкіним виступають герої Достоевського: Девушкін («Бідні люди»), Голядкін («Двійник»), Шумков («Слабке серце»). Всі вони, крім колезького реєстратора Шумкова – «одвічні» титулярні радники, основне заняття яких – переписування. Ця єдина доступна для них форма діяльності стає способом реалізації їхньої особистості. Любов до переписування (у Шумкова найкращий почерк у Петербурзі), смирення поєднують їх із Акакієм Акакієвичом і репрезентують сходження цих героїв до «архетипу писця як такого в світовій культурі» [5, с. 139]. У Гоголя міф про переписувача виступає як життє, що проявляється в єдності святості й чудодійства. Відповідно з агіографічними канонами слідом за життєвим подвигом святого йдуть посмертні чудеса, які підтверджують його особливість. Посмертна помста Башмачкіна є чудом і в той же час протестом проти безглуздості свого існування в жорсткому світі.

В таких обставинах знаходяться й герої Достоевського. Макар Девушкін тридцять років на службі займається переписуванням, так і не навчившись складати документи. Як і Башмачкін, він зневажає блага життя: обидва ходять у старому одязі, байдужі до їди, терплять численні глузування й зневагу від інших. Проте Достоевський в зображенні свого героя пішов значно далі, переступивши межі життя. Бідність на рівні злиднів, відсутність освіти, одноманітна праця принижують людину, але не позбавляють її людяності. Чиновникам Достоевського властиві взаєморозуміння і співчуття (Девушкін – родина Горшкових, Шумков – Аркадій – родина Артем'євих). Вже не анекдотична шинель стає смыслом життя героя, а скривджена сирота Варенька, в турботі про яку розкривається внутрішній світ Макара Девушкіна. Герой Достоевського вже не може бути відлюдником в Петербурзі. Він замислюється над своїм життям, сподівається влаштувати особисте щастя. Але в тому й полягає специфіка Петербурга, що всі прагнення героя до нормального людського життя призводять його до поразки, а життєве начало «поступово перетворюється на свою протилежність, на антижиттє, тема якого – страшне моральне і містичне падіння» [5, с. 141]. Герой або божеволіє і назавжди

віддаляється від міської метушні (Шумков), або створює свій світ, в якому ховається від дійсності і віддається мріям.

В фейлетонах «Петербурзького літопису», а також в «Хазяйці» і в «Білих ночах» Достоевський розглядає мрійництво як «кошмар петербурзький» і «трагедію». В своєму усамітненні герой виступає в двох іпостасях: він чарівник, який може створити чаклунський світ забуття, і в той же час він невільник і жертва власної фантазії. Мрійник створює особливий ілюзорний світ із своїми пропорціями та законами, який, на відміну від реального Петербурга, дає йому простір і свободу.

В образі життя Василя Ординова («Хазяйка») і героя «Білих ночей» вгадуються, звичайно, в зниженому варіанті риси житійних моделей поведінки: уникання зовнішньої метушні, усамітнення, відсутність честолобства. Герої живуть тихо і непомітно, як відлюдники, поки до їхнього усамітненого існування «не вдирається образ з петербурзького світського життя – образ-химера», жінка» [1, с. 149]. Подальші спокуса і випробування, як способи перевірки на обраність і святість, герої не витримують. Врешті-решт, оповідь в обох творах є травестією житійних форм як таких.

В Петербурзі Достоевського сподівання на нове життя, любов і щастя заздалегідь приречені на нездійсненність. Тема жінки, зливаючись із темою міста, обертається мотивом демонської спокуси, що веде героїв до катастрофи. Вихоплені зі свого замкнутого світу герої не переносять потрясіння: в Ординова починається психічний розлад, а до мрійника з «Білих ночей» приходить гірке протверезіння. Життя героїв, розпочате наче б то за матрицею життя, наприкінці твору більше нагадує антижитіє. Проте це цілком відповідає створеному письменником міфу про мрійника. На думку М.М. Дунаєва, кожен з мрійників Достоевського «завжди сам по собі, кожен відокремлено, а все-таки всі вони єдині в своїй втечі від життя до примарної вигадки... і всі єдині в безрадісному підсумку свого життя» [3, с. 320].

Прагнення «маленької людини» протистояти петербурзькій дійсності породжує ще один міф – про самозванця. Пізніше В.Г. Короленко, досліджуючи суть самозванства, знаходив в ньому відбиття національної хвороби, яка відбувається від того, що душа людини «починає розгойдуватися, як маятник, між двома споконвічними полюсами російського життя, свавіллям, з одного боку, безправ'ям, з іншого» [4, с. 358-359].

Відчуття власної неповноцінності, прагнення здаватися іншим, ніж є насправді, характеризує чиновника Голядкіна («Двійник»). Проїжджаючи в найманій кареті по Невському проспекту, він бачить свого начальника і не вітається з ним: мовляв, «я – це не я, а хтось інший, поважний» [2, с. 4]. Це й налаштовує на появу його двійника, самозванця, який легко досягає поблажливості начальства, чого не зумів зробити Голядкін-старший. Спритний двійник «обертається» так, що успіхи «оригінала» приписують йому, а всі негаразди оплачує ошелешений Голядкін-людина, який всерйоз запідозрив чаклунство. Фантазмагоричність петербурзької дійсності, в якій розгортається витіснення людини його самозванцем-двійником, дозволяє вірити більше в ірреальне, ніж у справжнє життя.

Таким чином, всі варіанти протистояти петербурзькій реальності призводять героїв до катастрофи, що включає міфи про «маленьку людину» в більш загальний культурний міф про велике місто та його есхатологію.

Література:

1. Дилакторская О.Г. О «Шинели» Н.В. Гоголя // Литературная учеба, 1982. - № 3. – С. 149-154.
2. Достоевский Ф.М. Двойник. М.: Азбука – классика, 2010. – 256 с.
3. Дунаев М.М. Вера в горниле сомнений: Православие и русская литература в XVII-XX веках. – М.: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2002. - 1056 с.
4. Короленко В.Г. Современная самозванщина. Бытовые очерки // Короленко В.Г. Полн. собр. соч. в 14 т. – СПб. : Изд-во т-ва А.Ф. Маркс, 1914. – Т. 3. – С. 271-368.
5. Эпштейн М.Н. О значении детали в структуре образа («Переписчики» у Гоголя и Достоевского) // Вопросы литературы, 1984. - № 12. - С. 134-145.

References

1. Dilaktorskaya, O. G. (1982). O «Shineli» N.V. Gogolya [About "The Overcoat" N.V. Gogol]. *Literaturnaya ucheba* - Literary studies. 3. 149-154 [in Russian].
2. Dostoevskiy, F. M. (2010). Dvoynik [Double]. Moskva: Azbuka – klassika [in Russian].
3. Dunaev, M. M. (2002). Vera v gornile somneniy: Pravoslavie i russkaya literatura v XVII-XX vekakh [Faith in the Crucible of Doubt: Orthodoxy and Russian Literature in the 17th-20th Centuries]. Moskva: Izdatel'skiy Sovet Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi [in Russian].
4. Korolenko, V. G. (1914). Sovremennaya samozvanshchina. Bytovye ocherki [Modern imposture. Household sketches]. *Polnoe sobranie sochineniy* - Complete Works . Vols. 1- 14; Vol. 3. Sankt-Peterburg: Izdatel'stvo tovarishchestva A.F. Marks [in Russian].
5. Epshteyn, M. N. (1984). O znachenii detali v strukture obraza («Perepischiki» u Gogolya i Dostoevskogo) [On the meaning of detail in the structure of the image ("Scribes" by Gogol and Dostoevsky)]. *Voprosy literatury* - Literature issues. 12. 134-145 [in Russian].

The article considers one of the aspects of Gogol's influence on the work of the early F.M. Dostoevsky, that is the problem of mythologization of the "little man". The purpose of the study is to trace the formation of the myth of the scribe, the dreamer and the impostor in the works of F.M. Dostoevsky in the 1840s ("Poor People", "Double", "Weak Heart", "Mistress", "White Nights"). The life of scribes and dreamers is studied according to a hagiographic plot, in which reality of St. Petersburg makes its allowances: life turns into anti-life, and heroes, instead of sainthood and miracles, face a moral and mystical fall. There is an intervention of the chimera image that is a woman who acts as a demonical temptation.

The myth of the impostor defines the desire of the hero to realize his ambitious fantasies, pretending to be someone else. But all the options to confront St. Petersburg reality lead the heroes to the catastrophe, which includes the myths of the "little man" in a more general cultural myth of the big city and its eschatology.

Key words: *F.M. Dostoevsky, M.V. Gogol, the myth of the scribe, the myth of the imposter, the myth of the dreamer, the image of the chimera, the reality of St. Petersburg.*

Стаття відправлена 12.11.2021 р.

© Тверітінова Т.И.

УДК 004.2

**UKRAINE AND AUSTRALIA: COOPERATION AND RELATIONS
IN THE CONTEXT OF WORLD POLICY****УКРАЇНА ТА АВСТРАЛІЯ: СПІВПРАЦЯ І ВЗАЄМОВІДНОСИНИ
В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ****Siekunova Y.V./ Сєкунова Ю.В.***c.h.s., as.prof. / к.і.н., доц.*

ORCID: 0000-0003-1346-3322

Maslianyk S.V./ Масляник С.В.*National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,**Heroyiv Oborony st.,15, Kyiv,03041**Національний університет біоресурсів і природокористування України,**Київ, Героїв Оборони, 15, 03041*

Анотація. У статті розглядаються першочергові причини розвитку українсько-австралійських відносин та їх подальший вплив на світову політику. Політична практика, звісно, зараз є головним фактором відносин, але з'явилися ці міцні стосунки на полі міжнародної політики не одразу. Авторами аналізуються передумови створення першого Австралійсько-українського союзу. Досліджуються особливості діяльності української діаспори, а також до уваги представляються аналіз конкретних прикладів взаємодії України та Австралії і політичні погляди Австралії в сучасній геополітичній ситуації та її послідовність дій. Автори доводять, що партнерські відносини України та Австралії – це точно більше, ніж просто держави, які визнають одна одну.

Ключові слова: культура, діаспора, іммігранти, рейс МН-17, російсько-українська війна, арена світової політики, резолюція ООН, міжнародне право, вето.

Партнерські відносини України та Австралії – це точно більше, ніж просто держави, які визнають одна одну. Проте, щоб зрозуміти, що сховано за ширмою на політичній арені у цих двох гравці, варто знати саме історію розвитку виникнення їхньої співпраці, аспекти якої переплетені не з одною сферою людської діяльності. Політична практика, звісно, зараз є головним фактором відносин, але з'явилися ці міцні стосунки на полі міжнародної політики не одразу.

Масовий переїзд до Австралії почався наприкінці першої половини ХХ століття і досяг найбільшого успіху в 1949 р., коли українці виїжджали з Німеччини, з так званих таборів, в пошуках нового кращого життя. Одразу з приїздом українська громада об'єдналася і розпочала активно своє життя у різних сферах. Вони долучилися до коаліції українських організацій в Австралії для координації дій та співпраці. Крім того, важливою подією для українських емігрантів стало створення Австралійського союзу українських жінок і таких організацій як «Пласт» та СУМ. Цей союз і зараз є актуальним, він допомагає спрямовувати діяльність громади та інших організацій. Він також презентує і відповідає за відносини між українцями в Австралії та за українську діаспору в інших континентах [2].

На цьому все не закінчилось, адже потім 10 червня 1950 р. був створений перший Австралійський український союз. На той час це була справжня гордість для української діаспори – на офіційному рівні відкрити власну

організацію, хоча й не дуже масштабну. Проте, цей крок надалі дав величезний поштовх для створення іще одної спілки під назвою СУОА – Союз австралійських українських організацій у 1953 р. Цей союз і зараз є актуальним, він допомагає спрямовувати діяльність громади та інших організацій, і представляє відносини між українцями в Австралії та представниками української діаспори в інших країнах. У переписі 1986 р. 29 900 австралійців вказали на їхнє українське походження, з них 21 900 – повністю українці та 80 000 – частково українці (лише один з батьків був українцем) [3].

З нашої точки зору важливо наголосити на тому, що українці, зазвичай, беруть лідерство серед інших великих діаспор в Австралії. Серед таких громадян можна виділити великий % осіб, які займаються культурою та мистецтвом. Вони є живописцями, учителями, письменниками, художниками і т.д. Хоча майже всі вони були змушені займатися ручною працею, а не якимось ідеологічними чи філософськими працями, ці люди вважали, що їх громадська місія – продовжувати свою культурну діяльність за своїм власним бажанням навіть так далеко від батьківщини і творити власну історію. Як результат, бачимо, що їхня наполегливість привела до блискучого успіху і знайшла відгуки не тільки у земляків, а й в усіх мешканців країни [4].

Найбільш активні представники української діаспори [5]

1. М. Ткачук	Заступник голови Союзу українських організацій Австралії.
2. В. Головка	Диригент хору в соборі Святого Іоанна. Петра і Павла в Мельбурні. Організатор кількох хорів: «Просвіта», «Надія Церкви», «Благовіщення». У 2009 р. Президент України присвоїв йому звання «Почесний артист України».
3. Г. Касіян	Голова Австралійського союзу українських жінок.
4. М. Моравська-Дехніч	Художній діяч, керівник танцювального колективу Української молодіжної ліги «Верховина». У 2009 р. Президент України присвоїв їй звання «Почесна артистка України».
5. О. Стефин	Голова Української центральної шкільної ради в Австралії.
6. З. Хоркавий	Куратор Музею українського мистецтва імені Владики Івана Прашка в Мельбурні (Австралія), член Спілки української молоді, української громади штату Вікторія (Австралія). У 2009 році йому присвоєно Президентом України звання «Заслужений діяч культури України».

Також варто проаналізувати, що у сучасній геополітичній ситуації Австралія підтримує Україну. Одним із прикладів є трагедія з рейсом МН-17 у 2014 р., яка різко привернула увагу всього світу, у тому числі й Австралії. Через величезну кількість жертв, які загинули (на борту літака були й громадяни Австралії), представники останньої публічно вимагали вибачень та належної компенсації родичам жертв у Російській Федерації. Це питання підіймали неодноразово, спочатку прем'єр-міністр Тоні Ебботт, а потім його наступник Малкольм Тернбулл. Хоча РФ так і не визнала свою причетність до цієї страшної трагедії, Австралія своєї позиції не змінювала і висловлювала Україні співчуття з приводу втягнення її у сутичку, адже катастрофа сталася саме на її території. Тоді, Тернбулл, при обговоренні російського вето в Раді Безпеки ООН, заявив що «ми засуджуємо поведінку Росії, яка використала її право вето в липні, щоб заблокувати створення спеціального міжнародного кримінального трибуналу» [6]. У грудні 2014 р. візит Петра Порошенка до Австралії став поворотним моментом у переході до більш активного діалогу. Австралія підтримала резолюцію ООН щодо ситуації з правами людини в Криму, запровадила санкції проти Росії. Після цієї трагедії Австралія повністю оцінила масштаби смертельних дій РФ на міжнародній арені і ініціювала створення міжнародної слідчої групи, а пізніше й міжнародний трибунал для покарання винних. Як можемо оцінювати, реакція Австралії була досить гострою і це показало, що Україна може розраховувати на підтримку П'ятого континенту у таких серйозних випадках.

Слід також згадати про російсько-українську війну. З самої дати її початку і аж до сьогодні – Австралія зайняла тверду позицію щодо дій Росії, визнавши останню агресором на міжнародній арені та порушником міжнародного права, зауваживши, що її загарбницькі дії просто неприпустимі й суперечать всіляким правовим нормам. Це знайшло відображення як у заявах Австралії в міжнародних організаціях, міжнародних конференціях та самітах, так і в мінімізації двостороннього австралійсько-російського співробітництва. Друга істотно відрізняє позиції Австралії та багатьох європейських держав, які, незважаючи на засудження дій Путіна, продовжують вести з ним публічний та закулісний діалог.

Щодо більш нових подій, коли в Австралії 2019-2020 рр. лютували лісові пожежі, Україна як справжній союзник і партнер, запропонувала допомогу у вигляді 200 рятувальників, про це повідомив міністр внутрішніх справ Арсен Аваков, зокрема: «Уряд України готовий у разі потреби надати допомогу дружньому австралійському народові... Посольство України в Австралії перебуває на постійному контакті з урядовими та місцевими органами влади, у тому числі задля з'ясування наявності громадян України серед потерпілих», – заявили в МЗС [7]. Хоча Австралія відмовила, заявивши, що у них достатньо сил для того, щоб впоратися з цією проблемою самотужки, Україна показала свою готовність допомогти, нехай і в такій невеликій кількості пожежників, проте, далеко не кожна країна запропонувала допомогу (хочу ці пожежі безпосередньо впливали на екологію всього світу) [8].

Висновок

Таким чином, можна зазначити, що зв'язок, який зараз існує між Україною та Австралією на міжнародній арені був би неможливий без такого тісного взаємовпливу держав у таких різних аспектах: культура, наука, мистецтво, політичні та соціальні позиції – є важливими факторами, без яких би не склалися дані взаємовідносини. З розвитком життєвого рівня українців на іншому материка, поступово зростала й політична діяльність, яка згодом стала достатньо міцною, щоб мати вплив на поведінку інших учасників міжнародної арени. На перший погляд може здатися, що у країн занадто мало «точок дотику» у політичних питаннях, адже досить віддалене місцезнаходження ускладнює взаємовідносини, але це тільки на перший погляд.

Література:

1. <https://uacrisis.org/uk/52619-avstraliya>
2. Федевич Д. Архіви // Енциклопедія Української діаспори: 7 т./ Гол. ред. Василь Маркусъ. – Вид. 1. – Київ: Інтел, 1995. – Т. 4. – (Австралія – Азія – Африка), 1995. – 250 с.
3. Від автора // Радіон С Коротка бібліографія україніки австраліяни. 4.8. – Мельборн-Австралія: Спадщина, 1997. – 128 с.
4. <http://migraciya.com.ua/news/ukrainian-abroad/ua-ukrainians-in-australia/>
5. <https://australia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/320-ukrajinci-v-avstraliji>
6. https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_реакція_на_збиття_Boeing_777_біля_Донецька
7. <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2850708-avstralia-u-vogni-urad-ukraini-gotovij-nadati-dopomogu.html>
8. https://ldlu.org.ua/department-of-foreign-affairs/ua_au

Abstract. The article considers the primary reasons for the development of Ukrainian-Australian relations and their further impact on world politics. Political practice, of course, is now a major factor in relations, but these strong relations did not appear in the field of international politics immediately. The authors analyze the preconditions for the creation of the first Australian-Ukrainian union. The peculiarities of the Ukrainian diaspora are studied, as well as the analysis of specific examples of interaction between Ukraine and Australia and the political views of Australia in the current geopolitical situation and its sequence of actions. The authors argue that the partnership between Ukraine and Australia is definitely more than just countries that recognize each other.

Key words: culture, diaspora, immigrants, flight MH-17, Russian-Ukrainian war, arena of world politics, UN resolution, international law.

Стаття відправлена: 15.11.2021 р.

DISCUSSIONS ON FINANCIAL-INDUSTRIAL GROUP: THE ORIGIN AND CONCEPTUALIZATION, AS A GROUP OF PROFITABLE LEGAL ENTITIES

Cuznetov A.

doctor of Law, Associate Professor

ORCID: 0000-0002-2738-5620

SPIN: 6927-0723

State University of Moldova

Alexei Mateevici street, no.60, Chisinau MD-2009 Republic of Moldova

Abstract. *The financial-industrial group is a group of enterprises that has the same decision pole and is created to achieve a relevant division of the economy in order to dynamically analyze it.*

Having been active for several decades, however, the discussions on the evolution and importance of these groups in entrepreneurial activity have not been extinguished.

Including, the topicality of the approach of the financial-industrial group is due to the fact that modern economic relations are becoming more and more complicated and involve, at the same time, the intensive development of business law fluctuations, predetermining the need for scientific research aspects of conceptualizing this group, differentiating it from other groups of similar for-profit legal entities.

Keywords: *Origin, evolution, Financial-industrial group, conceptualization.*

1. Introduction

In order to diversify and improve production, reduce costs and increase profits, entrepreneurs were associated with different business groups. *The financial-industrial group* has a particular role to play, based on both financial and industrial capital, which contributes substantially to the formation of a strong economic entity, which ultimately leads to the fruitful economic development of the State.

Financial-industrial group is a number of companies, united by a joint management structure and a source of credit, in which a financial-banking institution (bank) usually plays a role. The companies included in this group do not necessarily represent the interests of any particular industry, they can carry out a variety of market activities, producing various types of goods and investments are made from a single source [Carpenaru S., 2016].

The Doctorate Turceac A.A., Bariutin L.S. and Bersadscaia L.S. claim that *the financial-industrial group* is an associative form between industrial enterprises and financial institutions based on economic and financial interdependence relations. This group can function as a group of economic subjects (usually legal persons), or it acts as a mother and daughter company, or it operates on the basis of the combination of assets for the purpose of technological or economic integration [Turchak A., Baryutin L., Bershadskaya T., 1996].

The Movsesian scientist A. G. characterizes *financial-industrial group* as a benevolent union of organizations active in the field of production of goods and services, banking or other financial-lending institutions, state and municipal enterprises, investment companies, private pension funds, insurance organizations and other types of enterprises that ensure the investment and functional process of the group [Movsesyan A., 1997].

The researcher Lutoschin S.A. considers that *financial-industrial groups* are large unions made up of various companies, as well as financial institutions directed both toward making the production process more efficient and improving the means of production by interacting financial and industrial capital and attracting knowledge from the scientific and technical fields [Lutoshkin S., 2017].

2. Origin and evolution

However, what was the need for the industrialists and financiers to be merged into such a group? We believe that their association is conditional on the stringent requirements for the development and growth of business in the future, businesses which have reached the maximum ever-evolving point, and its extension is not possible without serious changes.

Therefore, in order to analyze the prospects and future development of financial-industrial groups, we must initially understand the cause and conditions of their emergence, in terms of research into their origin and development.

Distinguish *the following historical stages in the genesis and progress of financial-industrial groups*:

1. Appearance of the first groups, the end of the XIX-th century, the first half of the XX –th century. It is the first stage in the formation of industrial-financial unions in the forms of *trust* and *trade union*. This phase, in the history of the world economy, is marked by the deep monopolization of industry. Thus, trusts and trade unions were the main form of association of the monopolies.

In parallel, the anti-monopoly and anti-trust laws adopted by the States of the world (e.g. *Serman's 1890 antitrust law* in the USA) had an imposing influence on mechanisms to reshape and modify the organizational forms of enterprise groups. This has helped to adapt, train and correct all types of existing large industrial groups, and ultimately to influence the way in which current legislation regulating the liquidation of trusts and trade unions is by passed.

2. Progress and development of enterprise groups, 1950s-1970s. After the end of the Second World War, a new stage in the development and formation of financial-industrial groups begins. The main catalyst being the unstable situation of the global economy, caused by huge destruction, the depletion of the material and financial resources of European countries and their settlements.

At the same time, the spheres of political and economic influence have also changed. For example, Germany has lost resource-rich territories under its protectorate and the UK has become one of the largest debtors with fabulous debts to the USA. For this reason, in the 50s of the XX-th century. The process of unification of business in various areas of the producing economy began. As a result, in the 60s of the XX-th century, the financial-industrial group becomes the main form of organization of monopolistic unions: around financial-banking institutions or holding companies joined enterprises with purely formalistic economic independence [Timoshina T., 2004].

An important role in this process was the scientific and technical revolution, which influenced the progress and development of financial and industrial groups. These, in comparison with the first half of the XX-th century. Little by little, they also started to control the field of information and telecommunications technologies,

a process that lasted until the early '80 of the XX-th century. The merger of different companies into groups has made it possible to significantly increase industrial production in European countries and the USA, leading to their economic dominance globally.

3. Advising the positions of enterprise groups on the market, 1980-2010. The early '80s of the XX-th century starts the beginning of a new stage in the development and consolidation of the positions of financial-industrial groups, a factor facilitated by the process of acquiring shares in various joint-stock companies that were of economic interest to large financial groups.

Thus, financial-industrial groups became owners of control packages in subordinate companies, turning over time into holding companies. This process has been influenced by the decline in industrial production in Western European countries and in the USA, which has also led to the diversification of financial and industrial groups, which have activated their actions to procure the shares of companies from other countries. The analyzed stage is also noted by the massive emergence of financial-industrial groups in the sphere of service provision: insurance companies, consulting structures (*consulting*) etc.

3. Discussion and materials

It should be emphasized that these forms of enterprise groups have been recommended, both theoretically and practically, as being efficient in business in the world economy. In the early 2000, about a quarter (25%) of all world production was under the control of some 600 financial-industrial groups [Utkin E., 1998].

This indicator gives us the right to conclude that financial-industrial groups have become an integral part of the major economic, political and social structures in the States, with the possibility of influencing not only the economy, but also the policy of States or unions of States.

The reasons for the emergence of financial-industrial groups, analyzed above, were also described by economist *Rudolf Hilferding* in the monograph of *Financial capital*. In the opinion of this author, the tasks of the process of merging *bank capital* and an *industrial capital* in **financial capital** are [Hilferding R., 1969]:

- 1) stimulating transformations in the economy;
- 2) improving the investment climate;
- 3) development of competitiveness of domestic goods;
- 4) acceleration of technical-scientific progress.

Analysis of the methodological bases of **financial-industrial capital** allows the identification of the content, in which both are present *subjects*, *object*, and *reports* of these [Orekhov S., Seleznev V., 2005].

The subjects of financial and industrial capital are financial and credit institutions, insurance companies, investment and pension funds, and production structures such as industrial, transport, trade, etc.

The object of financial-industrial capital, as seen in general, is the financial means, their training, their distribution and their use in accordance with the intended purposes. At the same time, these financial means represent a potential future of all factors of production, such as: labor, capital, land, etc.

4. Results

With financial means can be procured the material factors necessary for production (buildings, construction, machinery, land, etc.). They can be used to acquire the driving forces of production such as: labor, by paying wages, training and recycling, raising the qualification of employees; at the same time, they can be spent on the foundation of new financial-banking institutions, reorganization of enterprises, organization of new financial-industrial objects. This allows to identify financial-industrial capital as an integral system of self-production, which being relatively isolated from other economic structures, is able to found its own enterprises.

5. Conclusion

The nature of *financial-industrial capital* ratios is characterized by a process of integration, of forming a single group with various interlinkages between the subjects on the basis of this objective.

If, up to the formation of financial-industrial capital, each subject had its sphere of activity (banking institutions - circulation of financial resources, enterprises - production or other types of enterprise, etc.), had characteristic functions, tasks and objectives, had distinct forms of income, when the financial-industrial capital formation process combines spheres of activity (financial and banking institutions are part of production and other entrepreneurial activities, new entrepreneurial structures are being created, businesses set up financial and banking institutions, etc.) through various types of entrepreneurial activity (trust operations, system of participation, etc.), organic interpenetration of functions, purposes of their activity, but most importantly (accentuates), takes place the accumulation and consolidation of forms of income that are integrated into a whole.

6. Conclusions

Summarizing the above, we can conclude that the activity of the financial-industrial group represents the activity of its members, which is carried out in accordance with the contract for the establishment of the financial-industrial group and the project of its organization, being oriented towards obtaining profits.

The benefit of the financial-industrial group represents the consolidated profit of the group members. When drawing up the consolidated balance sheet, the benefit is reflected in the balance sheet of the central company. The manner and directions of spending the profit or covering the losses shall be ascertained by the decision of the board of directors of the financial-industrial group, unless the incorporation contract provides otherwise.

References

1. S.D. Carpenaru. 2016. *Romanian commercial law*. Bucharest: Universul Juridic, p.401.
2. Turchak A.A., Baryutin L.S., Bershadskaya T.N. Integrated financial and industrial structures. Saint Petersburg: Nauka, 1996, p.110.
3. Movsesyan A.G. Methodological foundations for ensuring the sustainability of financial and industrial groups. Moscow: Moscow Agricultural Academy, 1997, p.30

4. Lutoshkin S.A. Historical experience of creation and activity financial and industrial groups in the Russian Federation in 1991-2016: dissertation. Moscow, 2017, p. 22. See: http://elibrary.bsu.az/books_200/N_91.pdf
5. Timoshina T.M. Economic history of foreign countries. Moskov: Yustitsinform, 2004, p.254.
6. Utkin E.A., Eskindarov M.A. Financial and industrial groups. Moskova: Tandem. Ekmos, 1998, p.5.
7. Rudolf Hilferding. Financial capital. Moscow: Socio-economic literature, 1969.
8. Orekhov S.A., Seleznev V.A. Management of financial and industrial groups. Moscow: MESI, 2005, p.5.

УДК 341.238(477+439)

**UKRAINE'S INTERNATIONAL POLICY WITH HUNGARY:
PROBLEMATIC ISSUES IN THE FIELD OF INTERNATIONAL
RELATIONS****МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ З УГОРЩИНОЮ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В
СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН****Siekunova Y.V. / Сєкунова Ю.В.***c.h.s., as.prof. / к.і.н., доц.*

ORCID: 0000-0003-1346-3322

Havryliuk Y.A. / Гаврилюк Ю.А.*National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,**Heroyiv Oborony st.,15, Kyiv,03041**Національний університет біоресурсів і природокористування України ,**Київ, Героїв Оборони, 15, 03041*

Анотація. У статті проаналізовано міжнародну політику України з Угорщиною з початку визнання незалежної України Угорщиною до сьогодні. Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році для Угорщини та України було важливо встановити збалансовані відносини між собою. Двосторонні відносини перебувають на етапі розвитку в різних аспектах, галузях науки, освіти та ін. Авторами розглянуто візити державної влади обох держав. Головним аспектом відносин виступає збереження солідарності та відновлення територіальної цілісності й суверенітету України. В статті доведено, що угорсько-українські двосторонні стосунки характеризуються посилюючою динамікою та активним діалогом.

Ключові слова: визнання незалежності України, двосторонні договори між державами, Україна-НАТО, газовий конфлікт, освіта.

Українсько-угорські відносини – це двосторонні відносини між Україною та Угорщиною у галузі міжнародної політики, економіки, освіти тощо. Історичні відносини між державами сягають давнини починаючи з IX ст. Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році для Угорщини та України було важливо встановити збалансовані відносини між собою. Для Угорщини зміцнення відносин з Україною було надзвичайно важливим завданням.

Перехідний період характеризується тим, що східна політика Угорщини робила акцент на розвиток зв'язків з пост-радянськими державами (включаючи Україну). Угорський уряд приділяв особливу увагу Україні, оскільки прагнув закріпити її суверенітет, і причинами цього була географічна близькість та економічний потенціал України. Також геополітичні обставини, що створювалися із розпадом Радянського Союзу набували великого значення і для інтересів безпеки Угорщини. Необхідно підкреслити, що прогресом у двосторонніх відносинах України з Угорщиною став візит 30 травня-1 червня 1991 року голови Верховної Ради УРСР Л.М. Кравчука до Угорщини. На цій зустрічі було підписано дев'ять двосторонніх договорів, що заклали фундаментальну основу договірно-правової бази українсько-угорсько співробітництва. До цих згаданих договорів відносяться: «Декларація про основи відносин між Україною та Угорською Республікою», «Консульська конвенція», «Декларація про принципи співробітництва щодо забезпечення

прав національних меншин» та ін. Перші два документи практично де-юре визнавали Україну як незалежну державу [1].

Головними пріоритетами політичного питання для угорців, які проживають в Україні, це був захист їх прав, але також враховувалася й економічна ситуація держави [2]. На цьому інтерес обох країн один до одного був незмінний, він залишився таким як був, більш того бажання будувати більш міцніші стосунки на взаємовигідній, добросусідській основі посилює наші відносини і на сьогодні на глобальній арені. Також зазначимо, що Угорщина однією з перших визнала незалежну Україну [3].

На сьогодні з достовірних джерел ми може дізнатися, що угорсько-українські двосторонні стосунки характеризуються посилюючою динамікою та активним діалогом. Про ріст інтенсивності політичних відносин свідчать зустрічі високого рівня, засідання міжурядових змішаних комісій, які відбуваються все частіше. Саме таке поглиблення двосторонніх відносин, які є сильною з обох сторін, дало позитивні результати протягом 2016-2018 років як у сфері політичного діалогу, так і в сфері поживавлення торговельного обігу [4].

З нашої точки зору, необхідно розглянути такі робочі візити країн:

- 24 лютого 2016 року – робочий візит до Будапешту Міністра закордонних справ України Павла Клімкіна.
- 11-12 березня 2016 року - візит до Києва заступника Голови Державних Зборів Угорщини Шандора Лежака.
- 28 жовтня 2016 року – візит до Києва Міністра зовнішньої економіки та закордонних справ Угорщини Петера Сійярто.
- 24-25 листопада 2016 року - офіційний візит до Угорщини Прем'єра України Володимира Гройсмана [5].

За 2019-2020 рік, коли в Україні змінилася влада та прийшла команда Володимира Зеленського відбулися зміни політичних акцентів у відносинах з країнами-сусідами. Усвідомлюючи вікно можливостей для досягнення прогресу у мовному питанні, офіційний Будапешт поступово змінює як політичну риторику, так і спектр можливої міжнародної співпраці на двосторонньому рівні. Щодо приходу нової влади в Україні (2019 р.) висловився Міністр закордонних справ Петер Сійярто: «Наша мета - повернути дружбу між Угорщиною та Україною, і результати останніх президентських виборів в Україні дають нам деяку надію» [6]. Зазначимо, що зустріч на рівні президентів відбулася 20 травня 2019 року під час інавгурації Глави Української держави. Але на цей період відносин між державами були не однозначні їм бракувало динаміки тому, що угорська сторона досить відверто ставила питання про можливість блокування засідань Комісії Україна-НАТО (але це не перешкоджало підготовці України до інтеграції з Північноатлантичним Альянсом), а також інших політичних рішень, які готувались в рамках самітів та засідань високого рівня. Угорська влада відверто намагалася блокувати фінальний документ засідання в разі відсутності згадок про питання мови та права угорських меншин в Україні. Але в результаті заява побачила світ, вона стала продуктом формулювання пропозицій угорської сторони. Втім початок 2020 року вказав на активізацію, як політичних контактів, так і практичних

форм співпраці, які посилюють економічну та соціальну кооперації.

Але станом на сьогоднішній день відносини між Україною та Угорщиною знаходяться не в кращому стані. Прикладом цього може слугувати газовий конфлікт на 28 вересня 2021 рік. Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба заявив, що Україна планує оскаржити у Єврокомісії угоду Угорщини та Росії щодо транзиту газу, в якій зі схем поставок прибрали український газопровід. Після цих слів угорський Міністр закордонних справ Петер Сійярто заявив, що МЗС Угорщини викликає українського посла. Угорський міністр оприлюднив своє ставлення до цієї ситуації та вважає, що Україна такими висловлюваннями серйозно порушила суверенітет і інтереси національної безпеки бажанням перешкодити безпечному газопостачанню Угорщини для опалювання будинків угорського народу. На що українська влада запросила у відповідь Надзвичайного та Повноважного посла Угорщини до Києва. За словами речника Міністерства закордонних справ України Олега Ніколенка, позиція України полягає в тому, що договір Будапешта і «Газпрому» підриває національну безпеку держави і енергетичну безпеку Європи. Також в МЗС переконані, що ця домовленість негативно вплине на україно-угорські відносини [7].

На цьому відносини між державами не закінчено. 14 липня 2021 року заступник керівника Офісу Президента України Ігор Жовква відвідав Угорщину та мав зустріч з дипломатичним радником Прем'єр-міністра цієї країни Яношем Баллою. На цій зустрічі було обговорено розвиток безпекової ситуації на сході України, оцінено участь підрозділу Десантно-штурмових військ Збройних Сил України на запрошення угорської сторони у військових навчань, які проводилися в Угорщині 2021 року. Більш того співрозмовники позитивно оцінили регулярні двосторонні контакти між представниками влади України та Угорщини, а також продовження діяльності відповідних підгруп міжвідомчої робочої групи з питань освіти. Відзначено наміри сторін підписати найближчим часом Угоду про взаємне визнання документів про освіту й наукові ступені між Україною та Угорщиною. Це дасть можливість обмінюватися професіоналами своєї справи в різних галузях науки, для поліпшення нововведених технологій, методологій та ін. Також це можливість співпрацювати з вищими навчальними закладами, для обміну студентами. Разом з Угорщиною Україна має заохочувати розвиток міжкультурного діалогу та просувати співпрацю між двома країнами у сферах освіти та науки, навіть попри те, що позитивні ефекти від подібних ініціатив можливі лише у довгостроковій перспективі. Тобто можна зауважити, що відносини які ґрунтуються на політиці, продовжують поліпшуватися та виходити на новий рівень.

На додачу до всього вищезгаданого потрібно постійно підкреслювати необхідність активнішої участі обох країн у двосторонньому діалозі. Цього можна досягнути шляхом розвитку транскордонної інфраструктури, поліпшення системи транзиту енергії, а також заохочення зміцнення потенціалу місцевих громад. У цьому допоможе унікальна роль угорської громади у сприянні діалогу між двома країнами.

Висновок Отже, міжнародна політика України з Угорщиною побувала на різних стадіях розвитку, від неприйняття одноосібного рішення, до встановлення зацікавленості та нових можливостей у відносинах на міжнародній арені. Нині транслюється світове співтовариство політичної команди Президента України Володимира Зеленського, є продовження політики консолідації міжнародної підтримки щодо протидії російської агресії. Для України важливо, щоб керівництво Угорщини продовжувало дотримуватись позиції солідарності у питанні продовження режиму санкцій Європейського Союзу щодо фізичних та юридичних осіб Російської Федерації до відновлення територіальної цілісності та суверенітету України. Однак українській та угорській стороні необхідно провести аудит наявності інституційної основи двосторонньої співпраці на рівні міжурядових комісій. Необхідно ухвалити спільне рішення про доцільність реанімування тих органів, які мають потенціал для просування двостороннього порядку денного. Тому для подальшої співпраці між державами потрібно більш систематизовано, аргументовано підходити до встановлення добросусідських відносин.

Література:

1. Україна: утвердження незалежної держави 1991-2001. – К.: Альтернативи, 2001. – 704 с.
2. Акерман Ш. О., Киян Є. М. Українсько-угорські спільні економічні інтереси та можливості. – К.: МЦПД, 2018. – С. 4-18.
3. Офіційний сайт посольства України в Угорщині. – К.: Політичне співробітництво між Україною та Угорщиною 2012.
<https://hungary.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/263-istorija-dvostoronnih-vidnosin>
4. Центр досліджень соціальних комунікацій.
http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3808:ukrajinsko-ugorski-vidnosini-cherbove-zagostrennya&catid=8&Itemid=350
5. Офіційний сайт Посольства Угорщини в Києві.
<https://kijev.mfa.gov.hu/ukr>
6. Максак Г. А., Герасимчук С. П. Історія відносин Україна-Угорщина як динаміка та зміст політичного діалогу. – К.: Рада зовнішньої політики «Українська призма», 2020. – С. 1-16.
7. Аналітичне інтернет видання Львова.
https://zaxid.net/gazprom_pripiniv_tranzit_gazu_v_ugorshhinu_cherez_ukrayinu_n1_527318

Abstract. The article analyzes the international policy of Ukraine with Hungary from the beginning of the recognition of independent Ukraine by Hungary to the present day. After the collapse of the Soviet Union in 1991, it was important for Hungary and Ukraine to establish a balanced relationship. Bilateral relations are at the stage of development in various aspects, branches of science, education, and others. The authors consider the visits of the state authorities of both states. The main aspect of relations is the preservation of solidarity and the restoration of the territorial integrity and sovereignty of Ukraine. The article proves that the Hungarian-Ukrainian bilateral relations are characterized by intensifying dynamics and active dialogue.

Key words: recognition of Ukraine's independence, bilateral agreements between states, Ukraine-NATO, gas conflict, education.

УДК 002.2

INTERPRETATION OF THE CONCEPT OF "CULTURAL HERITAGE" IN THE AUTHOR'S CONCEPTS

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ПОНЯТИЯ «КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ» В АВТОРСКИХ КОНЦЕПЦИЯХ

Filatyeva T. V. / Филатьева Т.В.

с.р.с., аs.prof. / к.п.н., доц.

Аннотация. В статье автор рассматривает понятие «культурная семантика», анализируя его в концепциях разных исследователей. Проблема выявления и сохранения культурного наследия стала важной на сегодняшний день. Поэтому в статье автор указывает на необходимость сохранения и передачи культурного наследия от поколения к поколению, доходчивой интерпретации культурного наследия с целью распространения информации среди современной молодежи.

Ключевые слова: культура, интерпретация, наследие, культурное наследие, культурные ценности, сохранение наследия.

Понятие «культурное наследие» на сегодняшний день достаточно вариативно, но не вполне эксплицировано. Культурное наследие является важным источником развития духовно-интеллектуальной, творческой, нравственной личности. Возрос интерес к культурному наследию в связи с глобализационным выравниванием, сглаживанием региональных, этнических и социокультурных традиций. По утверждениям исследователей, в опасном положении в условиях глобализации находится культурное наследие второй половины XX века. Культурное наследие представляет собой важную составляющую ментальности нации, поэтому его преемственность является актуальной проблемой современности.

Обратимся к понятию «культурное наследие». В толковом словаре С. Ожегова культурное наследие трактуется как явление духовной жизни, быта, уклада, унаследованное и воспринятое от прежних поколений, от предшественников. Если трактовать понятие в широком смысле, то можно утверждать, что культурное наследие – это то, что необходимо сохранить в настоящем для использования в будущем. Культурное наследие рассматривают в разных отраслях науки, где имеет место вопрос консервации и реставрации историко-культурных объектов.

В Российской музейной энциклопедии указано, что культурное наследие – это совокупность объектов культуры и природы, отражающих этапы развития общества и природы и осознаваемых социумом как ценности, которые подлежат сохранению и актуализации. С точки зрения экономики культурное наследие воспринимается как экономическая ценность. Ряд ученых рассматривают культурное наследие с позиций философии и культурологии.

Понятие «культурное наследие» некоторые ученые отождествляют с понятием «культурные ценности». Так, М. Богуславский, в результате анализа международно-правовых актов ЮНЕСКО, утверждает, что понятие «культурные ценности» тождественно понятию «культурное наследие» [1].

В культурологических словарях культурное наследие трактуется как

материальные и духовные ценности, а так же памятники, историко-культурные территории объекты, созданные в прошлом и важные для сохранения и развития самобытности определенного народа, его вклад в мировую культуру. В словаре под редакцией А. Кравченко культурное наследие рассматривается как часть материальной и духовной культуры, созданная прошлыми поколениями, которая прошла испытание временем и передается от поколения к поколению как ценность. Автор указывает, что не все созданное человеком становится культурными ценностями, а лишь то, что стало востребованным у человечества на протяжении нескольких поколений и стало важным явлением в определенной социокультурной среде. Именно культурные ценности способствуют единению нации в периоды нестабильности и кризисов [4].

Таким образом, статьи из словарей дают понять тот факт, что явления современной культуры мы не можем рассматривать как элементы культурного наследия. Как утверждает Л. Малкина, в разных видах искусства необходимо определять разные сроки получения ими статуса объектов культурного наследия. Так для архитектурных сооружений обозначен возраст перехода в памятники культурного наследия – сорок лет, а для более динамичных видов искусства, как, например, кинематограф, мода, дизайн и т.д., необходимо обозначить более короткий «возраст перехода», так как они значительно энергичнее в своем развитии.

Понятие «культурное наследие» активно разрабатывалось в разных авторских концепциях. К. Хоруженко [4] раскрывает понятие «культурно-историческое наследие», которое является одной формой закрепления и передачи духовного опыта человечества. Среди компонентов культурно-исторического наследия автор выделяет следующие: язык, идеалы, традиции, обряды, обычаи, праздники, памятные даты, фольклор, народные промыслы и ремесла; произведения искусства, музейные, архивные и библиотечные фонды, коллекции, рукописи, письма, личные архивы; памятники архитектуры, науки и искусства, памятные знаки, сооружения, ансамбли, достопримечательные места и другие свидетельства исторического прошлого. К. Хоруженко утверждает, что культурно-историческое наследие, является синтетическим понятием и содержит в себе различные проявления культуры.

Ю. Веденин формулирует понятие культурного наследия на основе проблемы его сохранения и относит к нему «систему материальных и интеллектуально-духовных ценностей, созданных и сбереженных предыдущими поколениями и представляющих исключительную важность для сохранения культурного и природного генофонда Земли и для её дальнейшего развития» [5]. Кроме историко-мемориальных объектов, архитектурных и археологических памятников Ю. Веденин относит к культурному наследию эстетические и духовные ценности, то есть духовную культуру, все, что есть ценным в научном, религиозно-духовном, экологическом, эстетическом и просветительском направлении и считается национальным достоянием.

К. Рыбак говорит о культурном наследии как о совокупности объектов материальной культуры и совместных творений человека и природы, а так же объектов духовной культуры, которые имеют значение для локальных культур

и представляют собой универсальную ценность для культуры [8].

Э. Баллер в своих трудах поднимает вопросы преемственности культуры и с этой точки зрения формулирует понятие культурного наследия, понимая его как «совокупность связей, отношений и результатов духовного производства прошлых исторических эпох, как совокупность доставшихся человечеству от прошлых эпох культурных ценностей, критически осваиваемых, развиваемых и используемых в соответствии с конкретно-историческими задачами современности, в соответствии с объективными критериями общественного прогресса» [6].

Как информационную составляющую культуры культурное наследие рассматривает М. Кулешова. Автор утверждает, что культурное наследие можно рассматривать как информационный потенциал, запечатленный в явлениях, событиях, материальных объектах и необходимый человечеству для своего развития, а также сохраняемый для передачи будущим поколениям» [4]. М. Мазенкова акцентирует внимание на том, что культурное наследие является информационной подсистемой культуры, основанной на опыте предшественников [6].

Д. Лихачев акцентировал на информационно-временном аспекте культурного наследия, понимая под ним форму трансляции совокупного духовного опыта человечества. Среди составляющих культурного наследия Д. Лихачев выделял: духовные (язык, идеалы, традиции) и материальные (музейные, архивные, библиотечные фонды, памятники археологии, архитектуры, науки и искусства, памятные знаки, сооружения, ансамбли, достопримечательные места и другие свидетельства исторического прошлого, уникальные ландшафты, совместные творения человека и природы, современные сооружения, представляющие особую ценность с точки зрения истории, искусства или науки) [5].

А. Копсергенова определяет сущность культурного наследия как ценности, которые достались обществу от предыдущих поколений, являющиеся важными для сохранения культурного генофонда и способствующие прогрессу данного общества [3].

А. Панфилов рассматривает культурное наследие как нечто промежуточное между культурными ценностями и культурными объектами: «не всякая культурная ценность может относиться к культурному наследию, но все, что относится к культурному наследию, - есть культурная ценность» [7]. Кроме того, ученый выделяет признаки культурного наследия: - антропогенность (культурная ценность – результат творческой деятельности); - аутентичность (отсутствие подлинности приводит к потере значимости объекта); - обладание большой культурной значимостью (научной, художественной, исторической и др.) для общества. Таким образом, А. Панфилов рассматривает культурные ценности как объекты культурного наследия.

Современные источники по изучению культурного наследия демонстрируют его классификацию: материальное культурное наследие – движимое (произведения искусства) и недвижимое (памятники архитектуры),

нематериальное культурное наследие (традиции, обычаи и т.д.). Некоторые выделяют четвертую группу – восстановленные культурные блага.

Исходя из рассмотренных концепций, отметим важность сохранения и передачи культурного наследия как информационного кода нации. Среди механизмов сохранения культурного наследия выделяют следующие виды: бессознательный – осознанный; ритуально-сакральный; нормативно-правовой; морально аксиологический; воспитательно-обучающий; научно-преемственный; художественно-творческий; информационно-кодовый и другие. Формы сохранения культурного наследия бывают: вербальными / невербальными, материальными / духовными, консервативными / творческими, охранительными / запретительными и прочими.

Итак, понятие «культурное наследие» многогранно по своей сущности и в полной мере до сих пор не однозначно. При огромном количестве теоретических разработок проблемы, практическая сторона остается не решенной. Социокультурное развитие человечества показывает нам крайнюю необходимость сохранения и приумножения культурного наследия. Важным является тот факт, что культурное наследие должно отражать свою эпоху, но в то же время наполняться современным культурным смыслом. Целью такой модернизации есть доступность современной молодежи и возможность использовать культурное наследие для своего личностного развития.

Литература:

1. Богуславский М. М. Международная охрана культурных ценностей / Богуславский М. М. – М., 1979. – 192 с.
2. Бойко И.Г. Культурные ценности и объем культурного наследия : проблема унификации понятий / Бойко И. Г. // Институт сферы обслуживания и предпринимательства (филиал) Донского государственного университета. – Шахты, 2014.
3. Копсергенова А.А. Культурное наследие: философские аспекты анализа: Дис. канд. философ.наук: 09.00.13. / Копсергенова А. А. – Ставрополь - 2008. – 184 с.
4. Курьянова Т.С. Культурное наследие: смысловое поле и практика / Курьянова Т.С. // Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение. – 2011. - № 2. – С.13 – 18.
5. Лихачев Д.С. «Декларация прав культуры» URL: <http://www.lihachev.ru/lihachev/deklaratsiya/123/> (дата обращения 15.04.2015). 143.
6. Мазенкова А.А. Культурное наследие как самоорганизующаяся система: Автореф. дис. канд. философ.наук: 24.00.01. / Мазенкова А. А. – Тюмень. – 2009. – С. 12.
7. Панфилов А. Н. Культурные ценности и объекты культурного наследия: проблема унификации понятий (часть 1) / Панфилов А. Н. // Право и политика, №2 – 2011.
8. Рыбак К. Е. «Музей в нормативной системе (Историко-культурный анализ)» Автореф. дис. доктора культ. наук., 24.00.03 / Рыбак К. Е. – Москва –

2006. – C. 3.

References:

1. Boguslavskij M. M. Mezhdunarodnaja ohrana kul'turnyh cennostej / Boguslavskij M. M. – M., 1979. – 192 s.
2. Bojko I. G. Kul'turnye cennosti i ob#em kul'turnogo nasledija : problema unifikacii ponjatij / Bojko I. G. // Institut sfery obsluzhivaniya i predprinimatel'stva (filial) Donskogo gosudarstvennogo universiteta. – Shahty, 2014.
3. Kopsergenova A. A. Kul'turnoe nasledie: filosofskie aspekty analiza: Dis. kand. filosof.nauk: 09.00.13. / Kopsergenova A. A. – Stavropol' - 2008. – 184 s.
4. Kur'janova T. S. Kul'turnoe nasledie: smyslovoe pole i praktika / Kur'janova T. S. // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Kul'turologija i iskusstvovedenie. – 2011. - № 2. – S.13 – 18.
5. Lihachev D. S. «Deklaracija prav kul'tury» URL: <http://www.lihachev.ru/lihachev/deklaratsiya/123/> (data obrashhenija 15.04.2015). 143.
6. Mazenkova A. A. Kul'turnoe nasledie kak samoorganizujushhajasja sistema: Avtoref. dis. kand. filosof.nauk: 24.00.01. / Mazenkova A. A. – Tjumen'. – 2009. – S. 12.
7. Panfilov A. N. Kul'turnye cennosti i ob#ekty kul'turnogo nasledija: problema unifikacii ponjatij (chast' 1) / Panfilov A. N. // Pravo i politika, №2 – 2011.
8. Rybak K. E. «Muzej v normativnoj sisteme (Istoriko-kul'turnyj analiz)» Avtoref. dis. doktora kul't. nauk., 24.00.03 / Rybak K. E. – Moskva – 2006. – S. 3.

Abstract. *In the article, the author examines the concept of "cultural semantics", analyzing it in the concepts of different researchers. The problem of identifying and preserving cultural heritage has become important today. Therefore, in the article, the author points out the need to preserve and transmit cultural heritage from generation to generation, an intelligible interpretation of cultural heritage in order to disseminate information among modern youth.*

Key words: *culture, interpretation, heritage, cultural heritage, cultural values, preservation of heritage.*

Статья отправлена: 16.11.2021 г.

© Филатьева Т. В.

Expert-Peer Review Board of the journal

Abdulveleeva Rauza Rashitovna, Orenburg State University, Russia
 Antoshkina Elizaveta Grigorevna, South Ural State University, Russia
 Artyuhina Marina Vladimirovna, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
 Afinskaya Zoya Nikolaevna, Moscow State University named after M.V. Lomonosov, Russia
 Bashlaj Sergej Viktorovich, Ukrainian Academy of Banking, Ukraine
 Belous Tatyana Mihajlovna, Bukovinian State Medical Academy, Ukraine
 Bondarenko Yuliya Sergeevna, PSU named after T.G. Shevcheckko Department of Psychology, Ukraine
 Butyrskij Aleksandr Gennadevich, Medical Academy named after S.I. Georgievsky, Russia
 Vasilishin Vitalij Yaroslavovich, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
 Vojcehovskij Vladimir Ivanovich, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Gavrilova Irina Viktorovna, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
 Ginis Larisa Aleksandrovna, South Federal University, Russia
 Gutova Svetlana Georgievna, Nizhnevartovsk State University, Russia
 Ivanova Svetlana Yurevna, Kemerovo State University, Russia
 Ivlev Anton Vasilevich, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
 Idrisova Zemfira Nazipovna, Ufa State Aviation Technical University, Russia
 Iliev Veselin, Bulgaria
 Kirillova Tatyana Klimentevna, Irkutsk State Transport University, Russia
 Kovalenko Tatyana Antolevna, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
 Kotova Svetlana Sergeevna, Russian State Vocational Pedagogical University, Russia
 Krestyanpol Lyubov Yurevna, Lutsk State Technical University, Ukraine
 Kuhtenko Galina Pavlovna, National University of Pharmacy of Ukraine, Ukraine
 Lobacheva Olga Leonidovna, Mining University, Russia
 Lyashenko Dmitrij Alekseevich, National Transport University, Ukraine
 Makarenko Andrej Viktorovich, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
 Melnikov Aleksandr Yurevich, Donbass State Engineering Academy, Ukraine
 Moroz Lyudmila Ivanovna, "National University" "Lviv Polytechnic" "", Ukraine
 Muzylyov Dmitrij Aleksandrovich, Kharkov National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
 Nadopta Tatyana Anatolievna, Khmelnytsky National University, Ukraine
 Napalkov Sergej Vasilevich, Nizhny Novgorod State University named after N.I. Lobachevsky, Russia
 Nikulina Evgeniya Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
 Orlova Anna Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
 Osipov Viktor Avenirovich, Tyumen State University, Russia
 Privalov Evgenij Evgrafovich, Stavropol State Agrarian University, Russia
 Pyzhyanova Nataliya Vladimirovna, Ukraine
 Segin Lyubomir Vasilovich, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
 Sergienko Aleksandr Alekseevich, Lviv National Medical University named after Daniil of Galitsky, Ukraine
 Sochinskaya-Sibirceva Irina Nikolaevna, Kirovograd State Technical University, Ukraine
 Sysoeva Vera Aleksandrovna, Belarusian National Technical University, Belarus
 Tleuov Ashat Halilovich, Kazakh Agro Technical University, Kazakhstan
 Tolbatov Volodimir Aronovich, Sumy State University, Ukraine
 Tolbatov Sergij Volodimirovich, Sumy National Agrarian University, Ukraine
 Hodzhaeva Gyulnaz Kazym kyzy, Russia
 Chigirinskij Yulij Lvovich, Volgograd State Technical University, Russia
 Shehmirezova Andzhela Muharbievna, Adygea State University, Russia
 Shpinkovskij Aleksandr Anatolevich, Odessa National Polytechnic University, Ukraine

СОДЕРЖАНИЕ/CONTENTS

Biology and ecology

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-024> 6

INFLUENCE OF LONG-TERM DRAINAGE AND AGRICULTURAL
USE OF THE TRUBIZH RIVER FLOOD ON THE AGRO-ECOLOGICAL
CONDITION OF SOILS AND THE ENVIRONMENT

*ВПЛИВ ТРИВАЛОГО ОСУШЕННЯ І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ВИКОРИСТАННЯ ЗАПЛАВИ РІЧКИ ТРУБІЖ НА АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН
ГРУНТІВ І ДОВКІЛЛЯ*

*Beregniak E.M. / Бережняк Є.М., Beregniak M.F. / Бережняк М.Ф.
Karpenko M.O. / Карпенко М.О.*

Agriculture, forestry, fishery and water management

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-025> 12

INNOVATIONS AS A DIRECTION OF IMPROVING THE
EFFICIENCY OF GRAIN PRODUCTION

*ІННОВАЦІЇ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА*

Sulima N.N. / Суліма Н.М.

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-037> 16

ECONOMIC AND BIOLOGICAL EVALUATION OF TOMATO
HYBRIDS IN FILM GREENHOUSES OF THE MOUNTAIN CRIMEA

*ГОСПОДАРСЬКО-БІОЛОГІЧНА ОЦІНКА ГІБРИДІВ ПОМІДОР В ПЛІВКОВИХ
ТЕПЛИЦЯХ ПЕРЕДГІРНОГО КРИМУ*

Bobos I.M. / Бобось І.М., Maksudova M.M. / Максудова М.М.

Economy and trade

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-004> 21

EVALUATION OF THE EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE WITH THE HELP
KPI

*ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З ДОПОМОГОЮ КРІ
Semenenko Y.S. / Семененко Ю.С*

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-022> 27

DEVELOPMENT AND ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF CROSS-
BORDER COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND POLAND IN THE
FIELD OF TOURISM

*РОЗВИТОК ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ
МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ПОЛЬЩЕЮ У СФЕРІ ТУРИЗМУ*

Макоhin Z. Ya. / Макогін З. Я., Atamanchuk Z. A. / Атаманчук З.А.

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-026> 33

ACCOUNTING OF LAND RESOURCES IN CONDITIONS APPLICATION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES

*ОБЛІК ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ
ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ*

Hryshchuk H.V. / Грищук Г.В.

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-027> 39

STATE OF LABOR LEGISLATION AND ITS ASSESSMENT IN UKRAINE

СТАН ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЙОГО ОЦІНКА В УКРАЇНІ

Kaliuha Ye.V. / Калюга Є.В., Kalyuga O.O. / Калюга О.О.

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-042> 45

INVESTMENT ACTIVITY OF MOTOR TRANSPORT ENTERPRISES IN UKRAINE

ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Riaboshtan L.H. / Рябоштан Л.Г.

Management and marketing

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-009> 58

PECULIARITIES OF PERSONNEL MANAGEMENT IN CONDITIONS OF REMOTE EMPLOYMENT

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ ВИДАЛЕНОЇ ЗАНЯТОСТІ

Kolodyznaya I.V. / Колодязна І.В., Bukrina K.A. / Букріна К.А.,

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-028> 64

POSSIBILITIES OF APPLYING THE NETWORK TECHNOLOGY FOR MANAGEMENT OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS

*МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ
ОСВІТИ*

Sas N.M. / Сас Н.Н.

Tourism and recreation

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-046> 73

PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF ETHNOGRAPHIC AGRICULTURAL HOTELS OF UKRAINE

ПЕРСПЕКТИВИ РОВИТКУ ЕТНОГРАФІЧНИХ АГРОГОТЕЛІВ УКРАЇНИ

Velykodna A.V. / Великодна А.В., Pushka O.S. / Пушка О.С.

Education and pedagogy

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-002> 78

THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGY IN THE TRAINING OF MODERN TEACHERS

Shkurenko O.V., Stetsyk S.P., Komar O.A.

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-015> 88

IMPORTANCE OF SITUATIONAL TASKS IN PREPARATION OF A WOULD-BE DOCTOR OF GENERAL PRACTICE

*Klimanskyi R.P. / Кліманський Р.П., Samoilenko O.V. / Самойленко О.В.
Kasrashvili H.H. / Касрашвілі Г. Г.*

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-019> 93

RESEARCH ON SMART EDUCATION

*ДОСЛІДЖЕННЯ СМАРТ-ОСВІТИ
Chaikovska O.V., Чайковська О.В.*

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-034> 98

SOME FEATURES OF DISTANCE LEARNING OF MEDICAL ENGLISH-SPEAKING STUDENTS

*ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНИХ
СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ
Tolstikova O.O. / Толстікова О.О., Aharkov S.F.² / Азарков С.Ф.*

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-036> 105

INFLUENCE OF NEW SPECIES AND DESIGN FUNCTIONS ON THE METHODOLOGY OF DESIGN EDUCATION ORGANIZATION

*ВЛИЯНИЕ НОВЫХ ВИДОВ И ФУНКЦИЙ ДИЗАЙНА
НА МЕТОДОЛОГИЮ ОРГАНИЗАЦИИ ДИЗАЙН-ОБРАЗОВАНИЯ
Shvets O. A./Швец О. А.*

Physical education and sport

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-008> 115

PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS WHEN USING ADDITIONAL LESSONS

*ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ ПРИ ИСПОЛЬЗОВАНИИ
ДОПОЛНИТЕЛЬНЫХ ЗАНЯТИЙ
Gilev G.A. / Гилев Г.А., Gladkov V.N. / Гладков В.Н.
Chernov Yu.I. / Чернов Ю.И., Shcherbakova E.E./ Щербакова Е.Е.*

Psychology and sociology

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-014> 120

PECULIARITIES OF MORAL AND ETHICAL SPHERES OF A PERSONALITY AMONG MEDICAL WORKERS

*ОСОБЕННОСТИ НРАВСТВЕННО-ЭТИЧЕСКОЙ СФЕРЫ ЛИЧНОСТИ МЕДИЦИНСКИХ
РАБОТНИКОВ
Voronova T.A. / Воронова Т.А., Dubrovina S.V. / Дубровина С.В.
Cherpurko J.V./ Чепурко Ю.В.*

Philosophy

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-011> 125

NONLINEARITY OF THE EDUCATIONAL PROCESS: SYNERGETIC APPROACH

НЕЛІНІЙНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД

Koperlos R.Yu. / Конерльос Р.Ю.

Philology, linguistics and literary studies

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-023> 129

THREE MYTHS ABOUT THE "LITTLE MAN" IN THE WORKS OF THE EARLY F.M. DOSTOEVSKY

ТРИ МІФИ ПРО «МАЛЕНЬКУ ЛЮДИНУ» В ТВОРЧОСТІ РАННЬОГО Ф.М. ДОСТОЄВСЬКОГО

Tveritina T.I. / Тверітінова Т.І.

Legal and political sciences

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-030> 133

UKRAINE AND AUSTRALIA: COOPERATION AND RELATIONS IN THE CONTEXT OF WORLD POLICY

УКРАЇНА ТА АВСТРАЛІЯ: СПІВПРАЦЯ І ВЗАЄМОВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ

Siekunova Y.V. / Секунова Ю.В., Maslianyk S.V. / Масляник С.В.

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-035> 137

DISCUSSIONS ON FINANCIAL-INDUSTRIAL GROUP: THE ORIGIN AND CONCEPTUALIZATION, AS A GROUP OF PROFITABLE LEGAL ENTITIES

Cuznetov A.

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-044> 142

UKRAINE'S INTERNATIONAL POLICY WITH HUNGARY: PROBLEMATIC ISSUES IN THE FIELD OF INTERNATIONAL RELATIONS

МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ З УГОРЩИНОЮ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Siekunova Y.V. / Секунова Ю.В., Havryliuk Y.A. / Гаврилюк Ю.А.

Art history and culture

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj10-02-031> 146

INTERPRETATION OF THE CONCEPT OF "CULTURAL HERITAGE" IN THE AUTHOR'S CONCEPTS

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ «КУЛЬТУРНЕ НАСЛЕДІЄ» В АВТОРСКИХ КОНЦЕПЦІЯХ

Filatyeva T. V. / Филатьева Т.В.

Scientific publication

International periodic scientific journal

ScientificWorldJournal

**Issue №10
Part 2
November 2021**

In Bulgarian, Ukrainian, Russian and English

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
high impact factor (ICV: 82.07)

*Academy of Economics named after D.A. Tsenov
Bulgaria jointly with SWorld*

Signed: November 30, 2021

e-mail: editor@sworldjournal.com
site: www.sworldjournal.com

www.sworldjournal.com

Articles published in the author's edition

**With the support of research project SWorld
www.sworld.education**

www.sworld.education

www.sworldjournal.com